

Tiedustelulait ja niistä käyty lähetekeskustelu

Miltä valvonta ja yksityisyyden suoja näyttivät sen valossa?

Max Talvinko
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Turun yliopisto
Syksy 2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

TALVINKO, MAX: Tiedustelulait ja niistä käyty lähetekeskustelu. Miltä valvonta ja yksityisyyden suoja näyttivät sen valossa?

Pro gradu -tutkielma, 84 s.

Valtio-oppi

Marraskuu 2023

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tarkastella Sipilän hallituksen esityksiä vuoden 2018 alussa liittyen tiedustelulakikokonaisuuteen. Nämä esitykset liittyivät perustuslain muutokseen, siviili- ja sotilastiedustelulakeihin sekä tiedustelutoiminnan valvontaan ja valtion virkamieslain muuttamiseen. Tutkielmassa hyödynnetään valvontaan ja yksityisyyteen liittyviä teorioita antamaan ymmärrystä tästä tiedustelulakikokonaisuudesta, selittämään sitä maailmaa, jossa niiden säätäminen on mahdollista sekä hahmottamaan tutkimuskysymyksiä. Tässä työssä esiin nostetaan valvonnan teorioihin liittyen panoptimismi ja surveillant assemblage -teoria. Yksityisyyteen liittyvinä teorioina tai näkökulmina hyödynnetään yksityisyyden paradoksia ja yksityisyyden laskelmaa.

Tutkielmassa aineistona on eduskunnan lähetekeskustelu tiedustelulakikokonaisuuteen kuuluvista neljästä laista, jotka koskivat perustuslainmuutosta, siviili- ja sotilastiedustelua ja tiedustelun valvontaa. Näitä eduskuntakeskusteluja analysoitiin kehysteorian ja sisällönanalyysin keinoin. Tarkoituksena oli tunnistaa eri kehystämiskäsitteihin kuuluvia kehyksiä ja hahmottaa tämän lähetekeskustelun merkitystä ja sitä, miten se suhtautuu valvonnan ja yksityisyyden teorioihin.

Analyysin perusteella olennaisina kehyksinä, koko lähetekeskustelu huomioon ottaen, tunnistettiin seuraavat; ”hyvä lainvalmistelu tai hyvä lainsäädäntö”, ”valvojan valvonta”, ”todennetut, koetut tai arvioidut turvallisuusuhat”, ”hallinnollinen ja poliittinen prosessi”, ”ihmisten oikeuksien suojaaminen”, ”turvallisuuden arvon korostaminen”, ”tiedustelulainsäädännön puute” sekä ”tiedustelulainsäädäntö ja viranomaisten suorituskyky”. Nämä kehykset ja muut tunnistetut kehykset jaoteltiin eri kehystämiskäsitteihin, eli ongelmaan, ratkaisuehdotukseen sekä oikeuttamiseen. Erityisesti näiden kehysten kautta voidaan hahmottaa tämän keskustelun merkitystä, sillä niihin sisältyy sellaisia teemoja ja asioita, jotka olivat tässä keskustelussa olennaisia.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että keskustelu keskittyi pitkälti turvallisuuteen, valvontajärjestelmään ja ihmisten oikeuksiin, jotka oli sidottu tiiviisti tiedustelutoimivaltuuksien hyväksymiseen. Yksityisyyden laskelman käsitteen kautta hahmotettuna turvallisuuden ja yksityisyyden suojan välillä tehtiin vaihtokauppa, jolloin Suomen lainsäädännössä yksityisyyden suojaa heikennettiin, jotta yhteiskuntaa voidaan paremmin suojata turvallisuushiltilta. Valvontajärjestelmä ja yksityisyys myös nostettiin esiin lähetekeskustelussa, rajoittamaan tiedustelutoimivaltuuksien tuomia uusia valvontakeinoja tai tiedustelutoimivaltuuksia ja tämä oli tavallaan tälle vaihtokaupalle edellytys.

Avainsanat: tiedustelu, tiedustelulait, perustuslaki, perusoikeudet, valvonta, yksityisyys, kehysteoria, sisällönanalyysi, eduskunta

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
1.1	Johdanto ja aikaisempi tutkimus.....	6
1.2	Tutkimuskysymykset.....	8
1.3	Perustuslaki ja ihmisoikeudet.....	10
2	Teoreettinen viitekehys	12
2.1	Valvonta.....	12
2.2	Tiedustelu.....	14
2.3	Yksityisyys.....	15
2.4	Valvontateoriat ja yksityisyyden teoretisointi.....	18
2.4.1	Panoptimismi.....	20
2.4.2	The surveillant assemblage -teoria.....	22
2.4.3	Yksityisyyden teoretisointi.....	25
3	Metodologinen viitekehys	29
3.1	Kehysteoria.....	29
3.2	Kehysanalyysi.....	32
3.2.1	Kehystäminen järkeilynä tai jonkin asian ymmärtämisenä.....	34
3.2.2	Kehystäminen valitsemisena, nimeämisenä ja kategorioimisena.....	34
3.2.3	Kehystäminen tarinankerrontana.....	35
3.2.4	Ongelman määrittely, ongelman syyt, ratkaisuehdotukset, oikeuttaminen.....	36
3.3	Sisällönanalyysi.....	36
3.4	Tutkimusmenetelmät.....	37
4	Tiedustelulakihanke ja aineisto	40
4.1	Tiedustelulain tausta.....	40
4.2	Aineisto.....	46
5	Analyysi	48
5.1	Analyysin eteneminen ja huomioita analyysistä.....	48
5.2	Kehykset ja analyysi.....	51
5.3	Kehykset.....	56
5.3.1	Tarkemman esittelyn ulkopuolelle jätetyt kehykset.....	56
5.3.2	Valvontaan ja yksityisyyteen liittyvät kehykset.....	60
5.4	Yhteenvedo analyysistä.....	73
6	Loppupäätelmät	82
	Lähteet	85

Taulukot

Taulukko 1 Hybridikehykset.....	52
---------------------------------	----

1 Johdanto

1.1 Johdanto ja aikaisempi tutkimus

Tutkielman lähtöajatuksena oli yleisesti ihmisten tietojen turvallisuus digitaalisessa maailmassa. Olennaisena asiana tähän liittyy ihmisten valvonta ja sen erityinen muoto tiedustelu. Nykypäivänä tiedustelua tapahtuu valtavissa määrin myös tietoverkoissa, ja tässä tutkielmassa kiinnostus onkin suomalaisissa tiedustelulaeissa, jossa muun muassa mahdollistettiin tämänkaltaista verkkotiedustelua. Tarkemmin sanottuna kiinnostus kohdistuu näiden lakien luomisen prosessin yhteen osaan eli niistä käytyyn eduskunnan lähetekeskusteluun. Tutkimuksen ajatuksena on pyrkiä hahmottamaan, minkälaisia merkityksiä tiedustelulaeista käydystä lähetekeskustelusta voidaan löytää, liittyen erityisesti yksityisyyteen ja valvontaan? Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuukin valvontaan ja yksityisyyteen liittyvistä teorioista tai näkökulmista. Tarkoitus on myös hahmottaa, minkälaisia eri kehystämiskäsitteisiin liittyviä kehyksiä tästä lähetekeskustelusta voidaan löytää? Aineistona on neljästä eri laista käyty lähetekeskustelu vuoden 2018 alussa. Aineiston analyysissä hyödynnetään kehysteoriaa ja sisällönanalyysiä.

On perusteltua tutkia lakeja, jotka rajoittavat ihmisten perusoikeuksia, varsinkin kun tämä perustuslainmuutos tehtiin kiireellisellä menettelyllä. Tiedustelulakikokonaisuudessa kaksi eri arvoa ovat ristivedossa eli valvonta ja yksityisyys. Näiden kahden arvon välinen kamppailu on merkittävää informaatioteknologisessa kontekstissa ja digitaalisessa maailmassa. Ristivetoa on toki ollut aina, mutta nyt kun teknologia on kehittynyt valtavasti harppauksin, tämä ristiveto on noussut yhä merkittävämpään asemaan. Tiedusteluun ja valvontaan ainakin tämän opinnäytetyön kontekstissa liittyy vahvasti turvallisuus. Kansalaisten voi perustellusti olettaa valtionjohdon ajavan ja suojelevan heidän etuaan kaikessa toiminnassaan ja samaan aikaan toki siis myös valtion etua. Yksityisyyden suojaan liittyvässä problematiikassa nämä kuvatut vastinparit siis joutuvat mahdollisesti ristiriitaan, ja jonkinlaista eri arvojen asettamista tärkeysjärjestykseen on tehtävä.

Tiedustelulakikokonaisuutta Suomessa on tutkittu jonkin verran pro gradu -opinnäytteissä useilla eri tieteenaloilla. Nämä käsittävät yhteiskuntatieteellisiä ja oikeustieteellisiä tiedekuntia erityisesti, mutta muitakin. Koskela (2018) tutki pro gradu -tutkielmassaan tiedustelulakihanketta median kirjoituksissa kehysteorian avulla. Mannonen (2020) taas tutki

pro gradu -tutkielmassaan turvallistamisteorian ja retoriikan analyysin avulla, minkälaista keskustelua tiedustelulaeista käydyssä lähetekeskustelussa oli ja millä tavalla lakiesityksiä puolustettiin ja vastustettiin.

Kuukasjärvi (2023) tutki väitöskirjassaan kansallisen turvallisuuden käsityksen kehitystä ja sen suhdetta erilaisiin muihin käsityksiin turvallisuudesta pitkän ajanjakson aikana eli 2000-luvun alusta aina vuoteen 2022. Hänellä oli useampi tutkimuskysymys ja laaja aineisto käytössään. Yhtenä tutkimuskysymyksenä hänellä oli hahmottaa erilaisia diskursseja liittyen kansalliseen turvallisuuteen tiedustelulakiprosessissa ja aineistona hänellä oli tähän tutkimuksen aihealueeseen liittyen siviili- ja sotilastiedustelulakien esityöt. Kortesoja (2022) tutki verkkotiedustelun banaalistumista tai tavanomaistumista analysoimalla julkista sekä taustalla tapahtunutta keskustelua liittyen tähän tiedustelulakikokonaisuuteen, hyödyntäen aineistona erilaisia hallinnon ja politiikan asiakirjoja, lausuntoja, uutisia sekä tekemällä haastatteluja taustahenkilöille, jotka liittyivät keskeisesti tähän lainsäädäntöprosessiin. Tiainen (2020) tutki väitöskirjassaan miten digitalisoituneessa maailmassa hahmotetaan henkilökohtaisia tietoja eli yksityisyyttä ja valtion sekä ihmisen välistä suhdetta. Ajanjaksona on Snowden-paljastukset ja sen jälkeinen aika ja tutkimus tarkastelee erityisesti julkista keskustelua. Aineistona hänellä oli uutiset keskittyen tapaus Snowdeniin sekä tiedustelulakeihin liittyvä poliittinen keskustelu eli tähän tiedustelulakien prosessiin liittyvät eri hallinnon ja politiikan asiakirjat. Tutkimuksen tavoitteena oli hahmottaa digitaalisen valvonnan vastustamista ja oikeuttamista suomalaisessa julkisessa keskustelussa tapaus Snowdenin jälkeen, sekä hahmottaa hallinnon asiakirjoja analysoimalla miten uusia tiedusteluvaltuuksia puolustettiin ja vastustettiin. Euroopassa on myös tutkittu jonkin verran tiedustelulaeista, tiedustelusta ja valvonnasta käytyjä keskusteluja mediassa, hallinnon asiakirjoissa ja poliitikkojen puheissa. Eduskunnassa käydyt keskustelut eri asiakokonaisuuksista ovat myös yleinen tutkimusaihe tai tutkimusaineisto. Myös Eduskunnan roolia tai sen sisäisiä prosesseja on tutkittu jonkin verran.

Tutkielma etenee siten, että johdannon jälkeen käsitellään tutkimukselle keskeisiä käsitteitä sekä tutkielman teoreettinen viitekehys. Tämän jälkeen käydään läpi tutkielman metodologinen viitekehys sekä tutkimusmenetelmät. Sen jälkeen käydään läpi tutkielman konteksti ja analyysi sekä lopuksi loppupäätelmät.

1.2 Tutkimuskysymykset

Ihmisten yksityisyys ja siitä johdettu sekä lainsäädännössä tunnustettu yksityisyydensuoja on yksi keskeisimmistä perusoikeuksista ja ihmisoikeuksista sekä kansainvälisesti, että kansallisesti arvioituna. Yksityisyydensuojan turvaamiseksi on luotu erilaisia lainsäädännöllisiä ja sopimuksellisia keinoja ja institutionaalisia järjestelyjä sekä Suomessa, EU:ssa että kansainvälisten järjestöjen toimesta. Siihen keskeisesti liittyvät asiat kuten tietoturva, tietosuojat ja kyberturvallisuus ovat myös olennaisesti olleet lainsäätäjien ja kansainvälisten järjestöjen huomion kohteena. Ajatuksena tässä tutkielmassa on se, että ihmisiä valvotaan yhä kokonaisvaltaisemmin ja yhä paremmilla teknologioilla. Tämä kehitys on jossain mielessä tapahtunut huomaamatta samalla kun teknologia on kehittynyt. Pienikin puuttuminen yksityisyyden suojaan eli ihmisten valvonnan lisääminen on lähtökohtaisesti aina tilanne, jota pitää arvioida ihmisten oikeuksien näkökulmasta. Tämä valvonta ei välttämättä ole haitallista tai myöskään hyödyllistä, mutta sitä täytyy aina arvioida tarkalla tavalla. Tämä johtuu siitä, että kun ihmistä valvotaan ja ylitetään tietty kynnyks, joka jossain mielessä ylitetään verkkovalvontaan liittyvillä erilaisilla tiedustelukeinoilla, niin ymmärrys valvonnan kohteesta tulee olemaan huomattavan syvällistä.

Valvonta, harjoitti sitä melkein mikä tahansa suurempi toimija, on jonkinlainen haaste yksilöiden perusoikeuksille ja oikeusvaltiolle ja siksi valvonnan suhde näihin keskeisiin valtion ominaisuuksiin ja niiden sisältöihin tarvitsee huomiota ja analyysia (Paasonen & Widlund 2023, 151). Yhtenä valvonnan muodoista onkin tiedustelu, joka kohdentuu monilla erilaisilla tavoilla ympäröivään yhteiskuntaan ja myös muihin yhteiskuntiin. Suomessa säädettiin lopulta vuonna 2019 lait siviili- ja sotilastiedustelusta sekä niiden valvonnasta. Lakeja oli valmisteltu pitkään ja jotta tiedustelulait voitiin säätää, täytyi perustuslain 10 pykälää ensin muuttaa ja lisätä siihen kirjaus, joka mahdollisti ihmisten yksityisyyden ja viestintäsalaisuuden rajoittamisen tietyin edellytyksin. Käytännössä siis tiedustelua voitiin ulottaa jatkossa ja uusilla perusteilla sellaiselle yksityisyyden alueelle, joka ei olisi ollut mahdollista ilman perustuslain muuttamista. Tällä perustuslainmuutoksella mahdollistettiin siis uusia valvontakeinoja viranomaisille.

Ottaen huomioon aikaisemman tutkimuksen tiedustelulaeista, niin erityisesti yksityisyyden suojan ja valvonnan näkökulmien kautta tarkasteltuna, tiedustelulakien eduskuntakeskustelun analyysi voisi antaa lisää ymmärrystä näiden lakien merkityksestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Ja tähän liittyen myös siitä, miltä yksityisyyden suoja ja valtiollinen valvonta

nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa näyttävät? Väitöskirjansa jatkotutkimusaiheiden ehdotuksissa Tiainen (2020, 73–74) arvioikin, että tiedustelulakien eduskuntakeskustelut, ja myös turvallisuuden ja yksityisyyden välillä tapahtunut vaihtokauppa tässä kontekstissa olisivat hyviä tutkimuksen kohteita. Tässä tutkielmassa on tarkoitus analysoida sitä, minkälaisia merkityksiä tästä eduskunnan tiedustelulakeja koskevasta lähetekeskustelusta välittyy eli erilaisia teemoja ja asioita. Tämän lisäksi kiinnostuksen kohteena on se, minkälaisia politiikkaongelmia, syitä ongelmille, ratkaisuja ja perusteluja sekä oikeuttamista lähetekeskustelussa esiintyy? Kiinnostuksen kohde on erityisesti siinä minkälaisia merkityksiä valvonnalle ja yksityisyydelle annetaan tässä lähetekeskustelussa sekä miltä näiden kahden käsitteen välisen suhteen laatu näyttää tämän lähetekeskustelun valossa? Muidenkin asioiden kuin vain valvonnan ja yksityisyyden hahmottaminen tässä kontekstissa valaisee sitä minkälaisiin asioihin valvonta, ja yksityisyyden suoja liittyvät?

On siis perusteltua tarkastella ensinnäkin tätä suhdetta yksityisyyden ja valvonnan välillä tässä yhdessä kokonaisuudessa eli tiedustelulakikokonaisuudessa ja arvioida tutkimuskysymyksiä käyttäen aineistona tätä tiedustelulaeista käytyä lähetekeskustelua. Aineisto koostuu tiedustelulakikokonaisuuteen kuuluvien neljän lain eduskunnan lähetekeskustelusta, joka pidettiin helmikuun lopussa vuonna 2018. Opinnäytteen teorettinen viitekehys eli valvonnan ja yksityisyyden käsitteet sekä teoriat jäsentävät tutkimusongelmaa ja tutkimuskysymyksiä. Samalla teorettinen viitekehys toisaalta selittää sitä maailmaa ja keskeisiä käsitteitä, jotka liittyvät valtion harjoittamaan valvontaan, tiedusteluun ja tiedustelulakikokonaisuuteen. Tutkimusmenetelmä eli kehyksien analysoiminen sisällönanalyysin keinoin sopii hyvin hahmottamaan jonkin asian merkitystä ja tarkemmat tutkimuskysymykset liittyvät kehysteoriasta tuleviin käsitteisiin, joiden avulla tutkittavan asian merkitystä voidaan jäsennellyllä tavalla hahmottaa. Jonkinlainen vertailuasetelma myös luodaan aineiston sisällä, kun analyysissa arvioidaan lähetekeskustelusta hahmottuvaa merkitystä ja sitä mikä oli oleellista ja mikä vähemmän oleellista tässä aineistossa. Tällä tutkimusasetelmalla pyritään löytämään uusia näkökulmia, jo jonkin verran tutkittuun aiheeseen.

Kysymys ei kuitenkaan siis ole välttämättä vain valvonnasta sekä yksityisyydestä tai viestinnän suojaamisesta perusoikeuksina ja tähän kokonaisuuteen liittyy mahdollisia muitakin näkökulmia tai ongelmia. Tämä kokonaisuus eli aineisto ja tutkimuskysymykset valaisevat tätä kokonaisuutta ja antavat ainakin jonkinlaisen rajatun näkökulman valvontaan ja yksityisyyteen liittyen. Eli miksi ja millä tavoin valvontaa tehdään, miten se näyttäytyy ja

miten yksityisyys vastavoimana valvonnalle näkyy sekä minkälainen vaihtokauppa näiden kahden asian välillä tehdään?

On siis tärkeä tehdä näkyväksi koko tätä lainsäädäntökokonaisuutta sekä niitä ongelmia, perusteluja ja ratkaisuja, jotka liittyvät siihen. Tämä auttaa paremmin ymmärtämään myös samalla niitä teknologisia voimia, jotka ohjaavat nykyhetkeä ja tulevaisuuden maailmaa, mutta ennen kaikkea siis ymmärtämään valvontaa ja yksityisyyttä paremmin ja näiden käsitteiden olemusta nykyisissä yhteiskunnissa ja erityisesti Suomessa.

1.3 Perustuslaki ja ihmisoikeudet

Olellaisina käsitteinä tässä työssä ovat nämä kaksi kappaleen otsikossa mainittua asiaa eli perustuslaki ja ihmisoikeudet. Nämä käsitteet avataan lyhyesti tässä kappaleessa.

Suomen lainsäädännössä perustuslaki on keskeisin laki, ja jolla säädetään muun muassa kansalaisten perusoikeuksista ja oikeuksista ylipäätään. Perustuslaissa säädetään myös julkisen vallan käyttämisestä ja järjestämisestä. (Wiberg 2006, 118; 137.) Perustuslain mukaan julkisen vallan käyttäminen perustuu lakiin ja julkisessa toiminnassa pitää noudattaa tarkoin lakia. Suomi on oikeusvaltio ja valta kuuluu perustuslain mukaan kansalle ja tätä valtaa käyttää vaaleilla valitut kansanedustajat. (Perustuslaki 1999/731 § 2.) Eduskunnan tehtävänä on lakien säätäminen, hallituksen työn valvominen ja valtion talousarviosta päättäminen. Eduskunta osallistuu myös EU-politiikan valmisteluun ja hyväksyy kansainvälisiä sopimuksia. (Eduskunta 2023a.)

Erilaisissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa taas turvataan ihmisoikeudet (Oikeusministeriö 2022). Tiedustelulakikokonaisuuden kannalta tai sen vaikutukseen liittyen keskeiset ihmisoikeussopimukset ja perusoikeudet voidaan paikantaa näihin seuraaviin institutionaalisiin tai sopimuksellisiin järjestelmiin; kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan unionin perusoikeuskirja ja Suomen perustuslaki (Puolustusministeriö 2015). Ne ovat keskeisiä, kun ajatellaan yleisesti ihmisoikeuksia, mutta myös yksityisyyden suojaa, viestinnän salaisuutta tai henkilötietojen suojaa.

Suomen perustuslain toisessa luvussa säädetään perusoikeuksista joihin kuuluvat; yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen,

rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, liikkumisvapaus, yksityiselämän suoja, uskonnon ja omantunnon vapaus, sananvapaus ja viranomaisten asiakirjojen julkisuus, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus, vaali- ja osallistumisoikeudet, omaisuuden suoja, sivistykselliset oikeudet, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, oikeus työhön ja elinkeinovapaus, oikeus sosiaaliturvaan, vastuu ympäristöstä, oikeusturva ja perusoikeuksien turvaaminen (Perustuslaki 1999/731). Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta, vaikutti perusoikeuksista nimenomaisesti yksityiselämän suojaan (Valtioneuvosto 2017).

Perustuslain muuttaminen, säätäminen tai kumoaminen on omanlaisensa prosessi, joka poikkeaa muun lainsäädännön säätämisestä (Eduskunta 2023b). Eduskunnan toisessa käsittelyssä perustuslain muuttamiseksi tarvitaan vähintään yhden äänen enemmistön kannatus ehdotukselle ja jonka jälkeen tämä asia jää lepäämään eduskuntavaalien yli. Uudessa eduskunnassa tämä ehdotus täytyy hyväksyä muuttumattomana täysistunnon käsittelyssä siten, että sitä on kannattanut kaksi kolmasosaa, niistä äänistä, jotka on annettu. Perustuslakia koskevaa ehdotusta on mahdollista kiirehtiä toisessa käsittelyssä, jos tätä kiirehtimistä kannattaa viisi kuudesosaa, niistä äänistä, jotka on annettu. Tällöin asia ei jää lepäämään eduskuntavaalien yli vaan asia käsitellään uudelleen ja se tarvitsee silloin kahden kolmasosan enemmistön, niistä äänistä, jotka on annettu. (Perustuslaki 1999/731 § 73.)

2 Teorettinen viitekehys

2.1 Valvonta

Nykymuotoinen valvonta on saanut alkunsa modernin valtion sekä kapitalistisen talousjärjestelmän synnyn kanssa ja armeijoiden kehittymisen seurauksena (Lyon 1994, 24–25). Käytännössä ihmisten elämään on aina kuulunut erilaista valvontaa suhteessa toisiinsa. Se on ollut hyödyllistä ihmisille, mutta siihen on liittynyt myös negatiivisia seurauksia ja valvonta on aikaisemmin ihmisen historiassa yleisesti perustunut toisten toimijoiden satunnaiseen tarkkailuun, mutta nykyään se on järjestelmällisempää ja sitä harjoittaa erilaiset suuremmat toimijat. Valvonta on nykyään siis elimellinen osa ihmisten elämää. (Lyon 2001, 1–2.)

Valvonta nojaa nykyisin yleensä informaatioteknologiaan (Lyon 1994, 60). Tämä koskee myös kommunikaatioteknologiaa ja näiden molempien merkitys sekä yhteys valvontaan johtuu erityisesti teknologian kehittämisestä. Valvonta mahdollistaakin nykyisissä yhteiskunnissa monia toimintoja tai se tehostaa näitä prosesseja. (Lyon 2001, 2.) Vaikka teknologisen kehityksen seurauksena keinot ovat kehittyneet ja mahdollistaneet yhä tehokkaamman valvonnan, niin on olennaista huomata, että tätä on hyvä ajatella laajasti ja historiallisesti, toisin sanoen siten, että esimerkiksi kirkonkirjatkin ovat osa tätä informaatioteknologian ja valvonnan yhteyttä.

Uudet viestintäteknologiat ovat historian saatossa mahdollistaneet myös ihmisten vapauden lisääntymisen, mutta samalla uudet teknologiat toimivat myös uudenlaisina kontrollimekanismeina ihmisiä ja yhteiskuntia kohtaan (Chadwick 2006, 258). Tiedustelulakikokonaisuus on jossain mielessä Suomessa tämänkaltaisen prosessin välietappi, jossa ensin teknologia on kehittynyt ja mahdollistanut ihmisten suuremman vapauden. Tämän jälkeen tai jo teknologioiden kehittymisen aikana uudenlainen valvonta on otettu käyttöön. Tästä hyvänä esimerkkinä on juuri internet ja siellä tapahtuva verkkovalvonta.

Valvonta on yhteiskunnissa tavanomainen asia. Yhteiskunnat hyötyvät valvonnan mahdollisuuksista, mutta samalla siihen sisältyy myös haittoja. Käytännössä valvontaa tapahtuu kaikkialla yhteiskunnassa eri toimijoiden välillä ja se siis operoi yhteiskunnassa moniin eri suuntiin ja myös yhteiskuntien välillä. (Marx 2012, xxi.) Valvonta voikin olla siis

esimerkiksi jonkinlaista huolenpitoa kuten esimerkiksi sosiaaliturvaan liittyen. Jonkin etuuden saamiseksi täytyykin yleensä luovuttaa omia tietojaan. Valvonta taas sosiaalisena kontrollina voidaan havaita esimerkiksi poliisin tai armeijan valvontamekanismien kautta. (Chadwick 2006, 258–259.) Yleisesti ottaen verkkoteknologian, digitalisaation ja internetin kehityksen seurauksena myös muiden toimijoiden kiinnostus valvontaa kohtaan on kasvanut, kuten esimerkiksi kaupallisten toimijoiden. Toisaalta sosiaalisen median, informaatiovaikuttamisen ja usein muiden nykyhetken ilmiöiden sekä yleisesti teknologisen kehityksen seurauksena on nähty myös uudenlaisia uhkia ja mahdollisuuksia, jotka liittyvät valvontaan ja sen seurauksiin.

Valvonnan toteuttamisessa nykypäivänä olennaista on hyödyntää tietokoneita, joiden avulla on mahdollista kerätä sekä tallentaa tietoa ja myöhemmin analysoida kerättyä tietoa (Lyon 1994, 3). On myös tärkeä huomio, että tietokoneiden lisäksi internet, verkkokaapelit, puhelimet ja muut laitteet, teknologia sekä sovellukset ovat tärkeitä ja vähintäänkin tukevat tietokoneiden avulla tapahtuvaa valvontaa. Näiden edellä lueteltujen asioiden voi nähdä mahdollistavan juuri verkkovalvonnan harjoittamisen. Verkkoteknologian avulla tapahtuvaa valvontaa on hyvä ajatella monesta näkökulmasta käsin kuten esimerkiksi valtion turvallisuuden ja yksityisyyden, mutta myös monien muiden kautta (Chadwick 2006, 258). Tämän voi nähdä koskevan valvontaa kuitenkin myös laajemminkin ajateltuna. Tiedustelulakikokonaisuus liittyy erityisesti juuri valtion turvallisuuteen ja toisaalta yksityisyyteen valvonnan kontekstissa.

Valvonta voidaan ymmärtää ihmisten tietojen keräämisinä ja prosessointina. Merkitystä ei ole sillä voiko tiedon avulla tunnistaa ihmisen tai sillä, miten tätä tiedon keräämistä tehdään. Tällä tavoin pyritään vaikuttamaan. (Lyon 2001, 2.) Valvonta voidaan määritellä myös siten, että ihmisten tietoja kerätään jostain tietystä syystä tai tarpeesta. Tämä tapahtuu järjestelmällisesti ja kohdistuu erilaisiin tiedon kokonaisuuksiin. Syyt sille, että valvonnan tuottamaa tietoa halutaan voivat liittyä esimerkiksi turvallisuuteen tai huolenpitoon, mutta moniin muihinkin asioihin. (Lyon 2015, 3.) Molemmat määritelmät kertovat valvonnan eri puolista painottaen tiettyjä piirteitä ja ylempään määritelmän kautta hahmottuu valvonnan erityispiirteet tietokoneistuneessa maailmassa. Kokonaisuudessaan alempi määritelmä kattaa kuitenkin valvonnan luonteen kokonaisvaltaisemmin ja siinä nostetaan esiin valvonnan tavoitteita ja se auttaa hahmottamaan valvonnan luonnetta sekä hyvänä, että huonona asiana. Molemmat näistä määritelmistä nostavat esiin henkilökohtaisten tietojen keräämisen, joka on tärkeä

ulottuvuus, mutta jättää muunlaisen valvonnan jossain mielessä määritelmän ulkopuolelle. Valvontaa voikin ajatella yleisemmin tietojen keräämiseksi sekä tallettamiseksi erilaisia toimintoja silmällä pitäen ja se perustuu tietoiseen päätökseen tehdä näin (Paasonen & Widlund 2023, 151).

2.2 Tiedustelu

Tiedustelun voi nähdä kuuluvan valtion tavanomaiseen toimintaan, mutta siihen liittyy muutama erityispiirre, kun sitä ajatellaan suhteessa näihin muihin toimintoihin. Tiedustelu tapahtuu ympäristössä missä pyritään salailemaan lähes kaikkea, myös toimintaa ja prosesseja. Tiedustelua voi ajatella myös suhteessa tietoon. Ero näiden kahden käsitteen välillä juontuu siihen, miten näitä asioita hankitaan ja minkä takia. (Lowenthal 2006, 1–2.) Käytännössä tämä salaisuuden verho, joka tiedusteluun liittyy, raottuu vain rajatulle osalle yhteiskunnasta tai yhteiskunnan jäsenistä. Sama asia koskee tietoa ja sen hankkimista, johon liittyy salainen ulottuvuus. Tiedustelu sekä tiedustelutieto voidaan siis ymmärtää tiedoksi. Toisaalta sitä voidaan ajatella osaksi valvontaa ja käsittää se tietynlaiseksi valvonnaksi, johon liittyy tietynlaisia tapoja valvoa ja tietynlaisia tarkoituksia varten.

Yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitämiseen liittyy olennaisesti tiedustelutiedon kerääminen ja tämä on myös hyvin vanha ajatus. Olennaista tälle on se, että toiminta perustuu lainsäädäntöön sekä poliittisiin päätöksiin. Valtion harjoittama valvonta on siis tarpeellista tässä mielessä, mutta siihen sisältyy aina myös mahdollisuus näiden keinojen väärinkäyttämiseksi. (Marx 2012, xxii.) Tiedustelu on siis yksi valvonnan muodoista, joka eroaa kuitenkin joiltakin osilta muista valvonnan muodoista. Tiedusteluun liittyy tietty pakottava tai yksipuolinen elementti suhteessa muuhun valtion valvontaan. Ihmisellä ei siis ole välttämättä edes valinnan mahdollisuutta siihen, että hän ei joutuisi valvonnan kohteeksi ja hänen yksityisyytensä ei loukattaisi. Se on siis hyvin äärimmäinen valtion harjoittama valvontakeino, sen jossain mielessä pakottavan elementin sekä salaisen luonteen vuoksi. Muut valtion valvonnan muodot voivat perustua jossain mielessä vapaaehtoisuuteen, kuten sosiaalietuuksien hakemisessa. Nämä muut valvonnan muodot ovat kuitenkin sellaisia, että niihin ei liity toiminnan salaisuus välttämättä lähtökohtaisesti, vaikka monesti voi olla epäselvää miksi ja mitä tietoa kansalaisista kerätään.

Tässä työssä olennainen kiinnostus liittyy osittain tällaisen erityisen valvonnan muodon eli tiedustelutiedon keräämistä kohtaan ja siihen, miten tämä asia mahdollistetaan ja mitä merkityksiä siihen liittyy. Sen ajatellaan kuitenkin olevan ennen kaikkea laajempi kuva siitä, mitä valvonta valtion harjoittamana on, vaikka erilaiset valtion valvontatoimet toki eroavat toisistaan periaatteiltaan, toimintatavoiltaan ja tavoitteiltaan. Tiedustelukeinoista käyty eduskuntakeskustelu kertoo valvonnan ja yksityisyyden sekä oikeusvaltion ja demokratian olemuksesta siten, että nämä käsitteet risteävät keskenään. Seuraavaksi käsitellään toista olennaista käsitettä, eli yksityisyyttä, jota voidaan pitää jonkinlaisena valvonnan vastavoimana.

2.3 Yksityisyys

Constantin esitti ajatuksen modernin ajan vapauksista erilaisina kuin vanhan maailman vapaudet ja tämä ero oli syntynyt erilaisten yhteiskunnallisten muutosten seurauksena. Tässä muutoksessa ihmisten elämästä oli tullut myös yhä yksilöllisempää, jolloin ihmisten poliittisia- sekä kansalaisyhteisyyksiä tulisi suojella myös lainsäädännön tasolla.

Kansalaisyhteisyyksillä taattaisiin siis ihmisten turvallisuutta keskeisellä tavalla, modernin yhteiskunnan toiminnalta. (Vincent 2011, 194–196.) Tämä kehityskulku on olennaista myös yksityisyydelle ja sen suojaamiselle. Yksilön vapaus ja myös yksityisyys sen osana ovat toki, esimerkiksi nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa erilaisia kuin mitä menneinä aikoina.

Vaikka yksityisyys on ollut tärkeä teema, erilaisine muotoineen läpi ihmisen historian jo aikaisemmin, niin sen tärkeys ja olennaisuus on kasvanut samanaikaisesti informaatioteknologian kehittyessä (Solove 2008, 4). Nämä molemmat asiat kiinnittyvät ajallisesti ja muiden olennaisten yhteyksien puolesta myös valvonnan ja valvontateknologian kehitykseen. Yksityisyys sekä myös valvonta ovat käsitteitä, jotka liittyvät moneen eri asiaan ja politiikan kokonaisuuteen. Nämä käsitteet saavat monesti tarkemman muodon liittyen aina johonkin tiettyyn tilanteeseen ja kontekstiin. Ne siis saavat muotonsa aina uudelleen ja uudelleen, mutta niillä on silti jonkinlainen oma selkeä identiteettinsä, joka ei kuitenkaan helposti hahmotu konkreettiseksi. Ne ovat pohjimmiltaan arvoja, jotka voidaan nähdä sidottuina toisiinsa ja joiden välillä on ristivetoa. Toki esimerkiksi perusoikeuksien kautta ymmärrettynä ne hahmottuvat selkeämmin ja saavat normatiivisen ulottuvuuden. Yksityisyys on demokraattisille yhteiskunnille tärkeä arvo ja ehto niiden toiminnalle. Se on sitä myös vapaudelle, jonka yksi ulottuvuus se siis on.

Yksityisyyttä suojataan institutionaalisilla järjestelyillä myös kaikkialla maailmassa ja se on myös globaalilla tasolla tunnustettu ihmisoikeus (Solove 2008, 2–3). Tietokoneet, informaatioteknologia, hakukoneet ja nykyään erityisesti tekoälyn avulla toimivat sovellukset muun muassa, toimivat ikään kuin toisena aivoina ihmisille. Ihmisten ajattelu on ennen kaikkea siis sidottu näihin teknologioihin ja ne toimivat ajattelun jatkeena tai ohjaajana sekä kommunikaatiovälineinä. (Richards 2015, 2.) Mikäli tähän tietoon pääsee käsiksi, niin pääsee näkemään ihmisten syvimpiä ajatuksia ja jopa sellaisia, joita yksilö itse ei välttämättä tunnista. Tätä tietoa voidaan hyödyntää moniin tarkoituksiin, kuten esimerkiksi markkinointiin ja poliittiseen vaikuttamiseen.

Yksityisyyteen liittyy sen määrittelyn vaikeuden kautta muutama kriittinen kysymys. Yksi on kysymys siitä miksi siihen liittyvät ongelmat ovat haitallisia, ja toisaalta kysymykset siitä mitä silloin suojelemme ja miksi. Monesti yksityisyyttä rajoittavat tekijät, kuten turvallisuus ovat helpompi määritellä ja hahmottaa konkreettisesti. (Solove 2008, 7.) Tässä työssä oikeuden yksityisyyteen ajatellaan olevan ihmisten mahdollisuutta hallita heitä koskevan tiedon leviämistä (Miller 1971, 25). Tämä määritelmä auttaa hahmottamaan sen, että pienikin puuttuminen ihmisten yksityisyyteen eli uuden tiedon paljastaminen yksilöstä hänen suostumuksellansa tai ilman tarkoittaa sitä, että yksityisyyttä tavallaan vaihdetaan johonkin. Tämän saa aikaan siis valvonta tai valvonnan ja yksityisyyden välillä tapahtuva vaihtokauppa, josta seuraa jotakin, joka voi olla hyvää tai huonoa, riippuen näkökulmasta.

Oikeus yksityisyyteen mahdollistaa henkilön piiloutumisen muilta ihmisiltä kahdella tavalla. Tätä voi ajatella siis positiivisesti monine hyvine puolineen yksilölle ja yhteiskunnalle, kuten esimerkiksi sen yleistä tärkeyttä demokraattisen valtion toiminnoille kuten äänestämiseksi, mutta myös negatiivisesti. Se on tietystä mielessä siis myös oikeutta tai se mahdollistaa näyttää muille ihmisille jonkin puolen itsestä, mutta ei kaikkea ja tämä mahdollistaa myös esimerkiksi rikosten tekemisen. (Epstein 1994, 12.) Tämän dynamiikan voi arvioida pätevän myös laajemmissa yhteiskunnallisissa suhteissa ja toisaalta yksilön ja yhteiskunnan välisessä suhteessa.

Yksityisyyttä voidaan hahmottaa kuitenkin myös siten, että ei ole mahdollista luoda yhteiskuntaa, jossa jokainen ihminen olisi täydellisen avoin toistensa kanssa (Laufer & Wolfe

1977, 23). Se, että ihmiset päättävät jakaa omia yksityisiä asioita on tavanomainen, mutta moniulotteinen asia, jossa täytyy arvioida paljastamisen hyötyjä ja haittoja tai paljastamiseen liittyvää tilannetta. Yksityisyys mahdollistaa erottautumisen toisista ihmisistä ja toisaalta se auttaa hahmottamaan toimijan oikeuden omiin tietoihinsa. Yksityisyyden menetykseen ja tiedon paljastamiseen liittyykin monia negatiivisia asioita, mutta myös positiivisia. (Petronio 2002, 1.) Muiden ihmisten tiedon puute jostain toisesta yksilöstä ei siis ole riittävää, vaan olennaista on, että yksilöllä on siis valtaa suhteessa häntä koskeviin tietoihin (Fried 1968, 482). Yksityisyyden olemassaololle on siis keskeistä toiset ihmiset ja erilaiset suhteet ihmisten välillä (Laufer & Wolfe 1977, 33).

Yksityisyyteen liittyy monesti valinnan mahdollisuus. Se näyttäytyy valintana siitä mikä on vuorovaikutuksen sisältö erilaisissa asioissa tai mahdollisuus jättäytyä tästä vuorovaikutuksesta pois. (Laufer & Wolfe 1977, 37.) Se on jonkinlainen poikkeus valvonnasta, joka siis liittyy informaatiota koskevaan suojaan ja toisaalta yksilön oikeuteen päättää häntä koskevista asioista (Etzioni 1999, 15). Yksityisyyteen liittyy olennaisesti myös tilanne ja olosuhteet koskien erityisesti sen menettämistä. Samalla pitää hahmottaa myös se, että yksityisyyden voi menettää vapaavalintaisesti tai pakotetusti. (Laufer & Wolfe 1977, 40.) Juuri tästä syystä tiedustelulakikokonaisuus on mielekäs tutkimuskohde, koska siinä nimenomaisesti tapahtuu edellä kuvattu mekanismi.

Kun tarkastelua tehdään kollektiivisesta näkökulmasta käsin, niin voidaan ymmärtää, miksi valvontaa halutaan siis tehdä. Tämän voi ymmärtää myös niin, että vallankäyttö ja tieto ovat sidoksissa toisiinsa (Beniger 1986, 434). Yksityisyys on tärkeä arvo ja keskeinen osa nykymuotoista yhteiskuntaa, mutta on olemassa kuitenkin muitakin tärkeitä asioita ja arvoja, jotka usein koskettavat yhteiskuntaa laajemmin ja jotka ovat tavoittelemisen arvoisia. Onkin tärkeää pohtia ja arvioida ristiriitaa näiden muiden asioiden sekä arvojen ja yksityisyyden suojan kanssa. (Etzioni 1999, 2–3.) Valvonta on siis esimerkiksi keskeistä nykyisille yhteiskunnille ja mitä kehittyneempiä yhteiskunnat ovat niin samalla myös hallinnan ja valvonnan mekanismit kehittyvät. Jotta nämä mekanismit toimivat, niin on olennaista kerätä paljon tietoa yhteiskunnan eri osista, myös ihmisistä. Sosiaaliturva ja monet muutkin yhteiskunnan tarjoamat palvelut esimerkiksi toimivat osaltaan ihmisten henkilökohtaisilla tiedoilla. Tässä prosessissa ihminen menettää omaa yksityisyyttään. (Hamelink 2000, 131–132.)

Teknologisen kehityksen seurauksena ihmisten suhde yksityisyyteen voi muuttua merkittäväällä tavalla. Tätä voi hahmottaa esimerkiksi ovien katoamisesta, jolloin yksityisyydestä voisi kadota olennainen ulottuvuus, mikäli ajatellaan ovien avulla hallittavan yksityisyyttä. Tällä olisi ilmeisiä ja useita vaikutuksia ihmisten käyttäytymiseen. (Laufer & Wolfe 1977, 30–31.) Hiukan tällä tavoin teknologinen kehitys ja sitä seuranneet valvonnan muotojen muutokset ovat muuttaneet yhteiskuntiamme ja vaikuttaneet ihmisten jokapäiväiseen elämään kuuluviin asioihin kuten kommunikaatioon. Informaatioyhteiskunnan synty on nostanut esiin sen, kuinka keskeistä tieto on nykyisissä yhteiskunnissa ja ihmisten sekä instituutioiden välisessä vuorovaikutuksessa (Beniger 1986, 436).

2.4 Valvontateoriat ja yksityisyyden teoretisointi

Seuraavaksi on tarkoituksena käsitellä tälle opinnäytteelle keskeisiä valvontateorioita sekä yksityisyyttä ja siihen liittyviä teorioita. Tässä työssä käsiteltävien valvontateorioiden avulla voidaan selittää sitä yhteiskunnallista tilaa, missä valvonta nykyään tapahtuu, sitä minkälainen merkitys liittyy tämänkaltaiseen tietoverkoissa tapahtuvaan valvontaan ja niitä ajatuksia sekä ideoita, joita nykymuotoiseen valvontaan liittyy. Samalla tavalla yksityisyyteen liittyvät teoriat avaavat yksityisyyden käsitettä ja sen yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä ulottuvuuksia nykyisissä yhteiskunnissa. Erilaisten yksityisyyteen ja valvontaan liittyvien näkökulmien kautta pyritäänkin saamaan kokonaiskuva, joka liittyy näiden käsitteiden nykymuotoiseen olemukseen.

Valvonnan dynamiikassa ja siihen liittyvässä politiikassa tai poliittisessa keskustelussa valvonnan vastavoimaksi on usein ajateltu yksityisyyden suoja ja kansalaisyhteiskunnat. Vastavoimat ovat pitkälti institutionalisoitu nykyään osaksi valtion toimintaa. (Haggerty 2006, 34.) Yksityisyyden merkitys onkin olennaista nykyisissä yhteiskunnissa ja se siis toimii eräänlaisena vastavoimana valvonnalle. Yksityisyyttä tarkastellaankin muutaman eri teorian tai käsitteen avulla, joita ovat yksityisyyden paradoksi ja yksityisyyden laskelma. Erityisesti yksityisyyden laskelma selittää yksityisyyden roolia valvonnan vastavoimana institutionalisoiduissa konteksteissa. Käytännössä se kuvaa sitä mekanismia, jolla yksityisyyttä suojataan ja millä ehdoilla sekä kuinka paljon. Samanaikaisesti sen kautta ymmärrettyä voidaan hahmottaa, miten valvontaa ehkäistään kokonaan tai rajoitetaan. Yksityisyyden paradoksi taas kuvaa yksilöllisellä ja yhteiskunnallisella ulottuvuudella yksityisyyden suojaamiseen liittyviä ongelmia.

Valvonnan eri puolia on hahmoteltu usean erilaisen teorian kautta ja nämä voidaan jakaa karkeasti neljään; *totalitarismi*, *panoptimismi* ja *surveillant assemblage -teoria* sekä *legalismi*. Valtaosassa valvontaan liittyvässä kirjoittelussa hyödynnetään näitä teorioita tai joitakin osia näistä teorioista. (Chadwick 2006, 260.) Nämä neljä näkemystä voidaan nähdä omina kokonaisuuksina kattavan valvonnan eri puolia monipuolisesti. Legalismia ei tässä työssä käsitellä omana teoriana vaan sen ajatellaan olevan ennemminkin eräänlaisia valvonnan, erityisesti lainsäädännöllisiä vastakeinoja sekä alusta niille lainsäädännöllisille ja poliittisille prosesseille, joissa valvonta ja toisaalta yksityisyys saavat muotonsa.

Valvonnan teoretisoinnissa valvonnan ymmärtäminen totalitaristisena tai perustuen Orwellin kuvailuun romaanissaan voidaan pitää tärkeänä vaikuttimena modernille valvonnalle ja valvonnan teoretisoinnille (Chadwick 2006, 260). Totalitarismissa tavoitteena onkin saada kansalaisten ajatukset, asenteet ja toiminta totaaliseen kontrolliin (Friedrich & Brzezinski 1965, 16). On tärkeää huomata, että nykyisissä yhteiskunnissa pelkkä valtio ei kuitenkaan harjoita valvontaa, vaan muutkin kuin valtiolliset toimijat harjoittavat valvontaa merkittäväällä tavalla, joltain mitä totalitaristinen valvonnan malli ei ota huomioon (Haggerty & Ericson 2000, 606–607). Nykyinen elektroninen valvonta on myös teknisesti ja taloudellisesti huomattavasti tehokkaampaa kuin mitä teknologia oli Orwellin kuvaamana. Valvonta on myös hajautunut, mutta globaali ilmiö, joka ei välttämättä noudata valtioiden rajoja. (Lyon 1994, 58.) Totalitaristisessa sekä autoritaarisessa järjestelmässä ja demokraattisessa oikeusvaltiossa nämä eri puolet, joita totalitaristinen valvonnan teoria nostaa esiin, saavat myös erilaisen muodon, vaikka keinot olisivat samoja ja valvonnan voi siis nähdä myös suhteessa erilaisiin yhteiskuntajärjestelmiin, kulttuureihin ja konteksteihin. Totaalisen kontrollin tavoitteen takia totalitaristisissa valtioissa ja myös autoritaarisissa valtioissa valvonnan keinot ja tavat myös poikkeavat demokraattisesta oikeusvaltiosta, vaikka demokraattisissakin valtioissa on harjoitettu suhteellisen laajaakin kansalaisten valvontaa, joka on mahdollistettu lainsäädännössä. Tässä työssä ei syvennytä tähän teoriaan kuitenkaan sen syvemmin, vaan tunnustetaan lähinnä tämän näkökulman keskeinen rooli valvonnan teoretisoinnin kehityksessä. Tämä johtuu siitä, että suomalainen yhteiskunta on demokratia ja suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuva, ainakin valtiollinen valvonta, on olemukseltaan kuitenkin erilaista kuin mitä totalitaristinen valvonta esittää. Demokraattisessa yhteiskunnassa olennaiset perusoikeudet puuttuvat totalitaristisesta valtiosta tai ainakin käytännön tasolla niiden vaikutus ja rooli on huomattavan erilainen. Samalla myös lainsäädännöllisyyttä eli

lakien roolia voidaan arvioida näiden kahden valtiomuodon välillä samalla tavalla. Yleisesti ihmisten vapaus ja sen kokonaisvaltainen lainsäädännöllinen turva eroavat siis totalitaristisen ja demokraattisen yhteiskunnan välillä.

Tässä tutkielmassa valvontaa hahmotetaan hyödyntäen kahta teoriaa eli panoptimismia ja surveillant assemblage -teoriaa. On toki hyvä muistaa teorioiden vajavaisuudet kyvyssä, yksin tai myös yhdessä, selittää kaikkia mahdollisia valvontaan liittyviä näkökulmia tai asioita. Hiukan samalla tavalla lähestytään siis myös yksityisyyttä eli siten, että sitä ei voi täysin aukottomasti selittää yhdellä tai useammallakaan teoriolla.

2.4.1 Panoptimismi

Tämä malli pohjautuu Jeremy Benthamin suunnittelemaan vankilaan, jota hän kutsui panoptikoniksi (Chadwick 2006, 260). Panoptikonin keskeinen idea oli luoda vankeihin kokonaisvaltainen näköyhteys ja samanaikaisesti rajoittaa vuorovaikutusta muihin vankeihin rakentamalla jokaiselle oma selli. Vankila oli suunniteltu siten, että vangit eivät pystyneet tietämään tarkkailiko vanginvartijat heitä vai eivät. (Haggerty & Ericson 2000, 607.) Tätä vankilaa voi modernina aikana ajatella myös yhteiskunnan tasolla eräänlaisena panoptisena kokonaisjärjestelmänä, jossa ne, joihin valtaa kohdistettiin, asetettiin kaikkialla läsnä olevan valvonnan avulla mitattaviksi ja luokiteltaviksi osiksi (Foucault 2005). Tämä tarkastelukyky ulottui myös laajemmasta kokonaisuudesta mitä tarkempiin yksityiskohtiin ja yksilöihin. Valvonnan ja vallan uusi suhde näkyy siinä, että on olennaista kerätä tietoa niistä, joihin valtaa käytetään. (Foucault 2005, 284; 301–302.)

Panoptinen valvonta siis loi ihmisille tietoisuuden tästä valvonnasta ja eräänlaisen näkyvyyden, joka ei koskaan täysin lopu ja tämän seurauksena vallan toiminta automatisoituu (Foucault 2005, 274). Tämän kokonaismallin alla ihmiset joutuivat yksipuolisen valvonnan kohteeksi, jossa valvojien motiiveja ja toimintatapoja oli vaikea hahmottaa (Tiainen 2020, 23). Panoptikonin seurauksena muuttui yhteiskunnille keskeinen oletus ja ajatus, jossa laaja joukko näkee, katsoo ja valvoo muutamia, päinvastaiseksi, jossa siis pieni joukko katsoo, näkee ja valvoo laajaa joukkoa (Mathiesen 1997, 217).

Tässä mallissa olennaista oli siis tietoisuus tarkkailusta, jonka avulla seuraisi itsereflektio. Vaikka tämänkaltainen suhde on nykyäänkin olemassa, niin monet valvonnan kokonaisuudet

toimivat, vaikka tällaista suhdetta ei syntyisi. Voi ollakin päinvastoin hyödyllistä olla paljastamatta, että valvontaa harjoitetaan tai tämän valvonnan laajuutta. Ihmiset ymmärtävätkin yleisesti vähän siitä, kuinka paljon heistä kerätään tietoa sekä sitä, miten tätä kerättyä tietoa käytetään. (Haggerty 2006, 34–35.) Tämän tutkielman valossa olennaiset tiedustelutoimijat, mutta muutkin toimijat varmasti operoivat nykyään ja todennäköisesti ovat operoineet myös aikaisemminkin juuri tällä tavalla, jossa ajatus on toimia piilossa, niiltä ketä tarkkaillaan. Tähän liittyy siis ajatus tiedon keräämisen keskeisyydestä tiedusteluelimille tai muillekin valtiollisille tai kaupallisille toimijoille, ei välttämättä käytöksen haluttu muokkaaminen suoraan valvonnan näkyvyyden avulla. Mahdolliset käytöksen muokkaamiseen liittyvät toimet voidaan toki suunnitella ja tehdä pohjautuen tähän kerättyyn tietoon ja ne tapahtuvat ajallisesti tiedon keräämisen jälkeen.

Panoptikonin käsitteen avulla on myös selitetty kaupallisten toimijoiden tapaa hyödyntää elektronista valvontaa. Monesti myös eri valtiollisten ja kaupallisten toimijoiden erilaiset tietojärjestelmät tai niiden hallussa olevat tiedot ovat jollakin tavalla yhteydessä tai yhdistyvät toisiinsa luoden uudenlaisia valvonnan ulottuvuuksia. (Chadwick 2006, 261.) Nykypäivänä esimerkiksi Yhdysvalloissa kasvojentunnistusohjelmat, joita poliisi voi käyttää ovat kytketty internetiin, ja ne hyödyntävät kuvatietoa hallinnonrekistereistä kuin myös sosiaalisen median alustoista. Tätä näkökulmaa voi kuitenkin arvioida myös kuten Bauman (1992) tekee. Hänelle panoptikon merkitsee vallankäytöllisestä näkökulmasta yhteiskunnan toista voimaa, joka on tavallaan aina läsnä, mutta joka ei selitä tämänkaltaisen yhteiskunnan toimintaa yhtä hyvin kuin markkinariippuvuus. Panoptikonin alistavalle voimalle alttiiksi jääkin markkinoista riippumattomat toimijat. Näiden ihmisten elämä koostuu pääasiallisesti selviytymisestä ja perustarpeiden tyydyttämisestä valvonnan alaisina. (Bauman 1992, 97–98.)

Nykyään uusien teknologioiden seurauksena informaatio sekä kommunikaatio liikkuvat paikasta toiseen ja synnyttävät tietokantoja, joiden avulla rakentuu omanlaisensa valvontajärjestelmä (Poster 1990, 93). Ihmiset ovat usein suostuneet tietojen luovuttamiseen vapaaehtoisesti joko tiedostaen tai tiedostamatta, käyttäessään erilaisia palveluita. Ihmisistä tuleekin osa valtavaa valvonnan kokonaisuutta, jossa ihmisten tiedot liikkuvat moniin eri suuntiin. (Chadwick 2006, 262.) Tätä voidaan kutsua superpanoptikoniksi, joka on siis seurausta teknologisesti kehityksestä sekä valvonnan määrän kasvusta ja laajentumisesta (Poster 1990, 93).

Tiedustelupalvelujen harjoittama digitaalinen valvonta onkin osittain äärimmäistä panoptista valvontaa. Siihen liittyy se, että valvojat valvovat valvottavia yksisuuntaisesti ja tämä tapahtuu usein salaisesti. Samalla tätä valvontaa ja sen tarkoitusperiä on hankala hahmottaa. Tämä mahdollistaakin myös massavalvonnan harjoittamisen. (Tiainen 2020, 23–24.)

Valvonnan teknologisoitumisen ja kehittymisen seurauksena myös ihmisten tarve toimia valvojina on vähentynyt ja usein ihmiset valvovatkin koneita, jotka tekevät tarkkailua. Tähän liittyy myös kysymys siitä, kuka toimii valvojana ja minkälainen maailmankuva hänellä on. Tämä on kysymys, jota panoptinen malli ei ota huomioon. (Haggerty 2006, 32–33.)

Tämä teoria tai näkökulma erilaisine variaatioineen ei kuitenkaan pysty selittämään niin hyvin nykymuotoista valvontaa, joka tapahtuu tietoverkoissa tai elektronisesti eli siis perustuu uusiin valvontateknologioihin tai informaatioteknologioihin (Haggerty 2006, 26).

Tämän teorian arvo tähän tutkielmaan on sen osittaisessa selitysvoimassa, mikä yhdessä muiden teorioiden kanssa pyrkii kuvaamaan nykymuotoisen valvonnan eri puolia. Se sopii myös osaltaan selittämään tätä tiedustelulakikokonaisuutta tai niitä tiedustelukeinoja, joita on tarkoitus säätää. Tiedustelulakikokonaisuuteen eli uusiin tiedusteluvaltuuksiin tai tiedonhankkimiskeinoihin liittyy ajatus siitä, että muutamat tarkkailevat ja valvovat useita ylhäältä alaspäin. Lisäksi olennaista on hankkia tietoa salaisesti. Tässä mallissa myös korostetaan tiedon merkitystä ja sen käyttämistä, joka on olennaista tiedustelulle.

2.4.2 The surveillant assemblage -teoria

Aikaisemmin käsitellyt teoriat valvonnasta nostavat tärkeitä näkökulmia esiin, mutta ne eivät välttämättä selitä valvonnan hajaantunutta verkostomaista luonnetta erityisen hyvin (Chadwick 2006, 262). Valvonta onkin muuttunut tavallisista tiedon kirjaamisen tai taltioimisen prosesseista, sellaiseksi toiminnaksi, jossa tietoa ja tiedon välisiä suhteita tarkastellaan suunnitelmallisesti sekä tarkasti. Valvontaa tapahtuu niin monissa eri kohdissa ja paikoissa, että se ei ole enää yksisuuntaista vaan tieto liikkuu erilaisissa olomuodoissaan toimijoiden välillä. Tämän takia syntyy siis uudenlaisia tiedon kokonaisuuksia, kun samalla heikentyy ero katsojien ja niiden ketä katsotaan välillä. (Haggerty 2006, 29.) Valvonnan voi siis käsittää luonteeltaan informaatiovirtojen kerääntymisenä yhteen (Haggerty & Ericson 2000).

Surveillant assemblage -teoria on Haggertyn ja Ericsonin kehittämän teoria perustuen osaltaan Deleuzen ja Guattarin (1987) tekemään työhön ja he siis hyödynsivät osaa heidän esittämistään ajatuksista (Haggerty & Ericson 2000, 606; 608). Deleuze ja Guattari ajattelevat, että erilaiset asiat ovat usein vain monien asioiden sekalainen kokonaisuus ja kaaos. Tätä kuvaa rihmasto, joka on hajanaisuus ilman varsinaista keskustaa, jossa asiat ovat monimuotoisia ja monilukuisia ulottuvuuksia. Mikäli voimakkuus tai ulottuvuus kasvaa määrällisesti, niin samalla monimuotoisuus tai monilukuisuus muuttaa muotoaan. Tämänkaltainen järjestelmä näyttäytyy siis jonkinlaiselta verkostolta eli rihmastolta, jossa yhdistyy erillisiä ja erilaisia asioita tai tarkemmin sanottuna monilukuisuuksia loputtomassa mittakaavassa toisiinsa. (Deleuze & Guattari 1987, 6–8.)

Deleuze ja Guattari nostavat esiin myös tulkinnan yhteenliittymästä, jota yleensä ajatellaan stabiiliksi sekä selkeäksi ja he tuovat siihen monilukuisen ja monimuotoisen ulottuvuuden (Haggerty & Ericson 2000, 608). Yhteenliittymä (*assemblage*) on sekalaisten ja erillisten asioiden suhteiden monilukuisuus tai monimuotoisuus, jonka yhtenäisyys johtuu siitä, että nämä erilliset asiat toimivat yhdessä ja ovat toimiva kokonaisuus (Deleuze & Parnet 2002, 69). Yhteenliittymät muodostuvat erillisistä eri ilmiöiden rajattomista virtauksista, jotka itsessään ovat myös omia erillisiä yhteenliittymiä, jotka taas koostuvat erillisistä yhteenliittymistä ja tämä prosessi jatkuu äärettömästi. Tietoisen toiminnan avulla nämä virtaukset saadaan haltuun ja se luo ne yhteenliittymäksi. Tiedonvirtaukset myös ovat olemassa itsestään ennen yhteenliittymää, joka lopulta järjestää tätä tietoa, joka virtauksesta tulee. (Haggerty & Ericson 2000, 608–609.)

Ajatuksena Haggertyllä ja Ericsonilla oli, että erilliset valvontajärjestelmät ovat lähentyneet toisiaan niin paljon, että voidaan puhua valvojien kokonaisuudesta ja yhteenliittymästä. Valvojien yhteenliittymä (*surveillant assemblage*) toimii siten, että ihmisistä luodaan tietoverkoissa tiedon virtauksia, jonka jälkeen ne muokataan valvontaa sekä erilaisia toimia varten. (Haggerty & Ericson 2000, 606.) Valvonta voidaan nähdä näin ollen informaatiovirtojen salaisena tarkkailuna tietyissä kohdissa, mutta se ei toimi kuitenkaan ylhäältä alaspäin (Chadwick 2006, 262). Vaikka erilliset valvontajärjestelmät luovatkin omaa informaatiotaan, niin esimerkiksi lisääntynyt tiedon välittäminen, jakaminen sekä yhteiset tietokannat ovat tuoneet näitä järjestelmiä lähemmäksi toisiaan ja sen seurauksena on syntynyt kyky kokonaisvaltaisempaan ja laajempaan valvontaan (Haggerty & Ericson 2000, 613). Tämä kokonaisvalvonta ja tiedon välittäminen mahdollistaakin massavalvonnan tai

esimerkiksi tehokkaan tiedustelun tekemisen, jossa ihmisistä voidaan saada hyvinkin tarkka ja kokonaisvaltainen kuva.

Nykymuotoinen valvonta tai valvojien yhteenliittymä toimii siis kuten rihmasto, joka leviää horisontaalisesti maan alla ja sillä on monia olomuotoja, jotka ovat kiinnittyneet piilossa olevaan rakenteeseen. Tämä rakenne koostuu keskenään yhteydessä olevista eri teknologioista. (Haggerty & Ericson 2000.) Sen olemus on hajaantunut eikä sitä voi paikantaa johonkin (Los 2006, 72). Valvojien yhteenliittymän luonne on siis myös samankaltainen kuin ylempänä kuvattu ajatus yhteenliittymistä ja se ei siis ole täydellisen stabiili ja selkeä (Haggerty & Ericson 2000, 609).

Rihmastomainen valvonta leviää siis informaatiovirroissa, jotka koostuvat ihmisten henkilökohtaisista tiedoista (Chadwick 2006, 262–263). Näihin kuuluvat osaltaan hyvinkin tarkat tiedot yksilöistä, jotka taas kumpuavat informaatiopoluista, jotka ovat perusta jokapäiväiselle elämälle (Haggerty & Ericson 2000, 611). Tietoa, joka tulee eri informaatiovirroista, luodaan eri toimijoiden tekemänä siten, että ihmisten henkilöllisyys on mahdollista saada selville tai vähintäänkin hahmotettua heidän tarkempi olemuksensa ja tätä voidaan käyttää hyödyksi esimerkiksi kaupallisessa toiminnassa (Chadwick 2006, 263). Valvonta voidaan nähdä siten, että sillä pyritään tai se pyrkii tuomaan erilaisia järjestelmiä, käytäntöjä ja teknologioita yhteen ja ne yhdistyvät tämän jälkeen vielä laajempaan kokonaisuuteen. Valvonnan ymmärtäminen yhteenliittymänä johtuu tästä yhdistymisen voimasta, joka mahdollistaa myös valvonnan laajentumisen tai kasvamisen. (Haggerty & Ericson 2000, 610.)

Tämä teoria selittää nykymuotoista verkkovalvontaa suhteellisen hyvin erilaisissa konteksteissa ja erityisesti nykymuotoista tiedustelua. Sosiaalisen median alustat, joiden avulla tirkistelyä tai valvontaa voivat harjoittaa yksilöt uteliasuudesta, yritykset rekrytoidessaan ja turvallisuuspalvelut tiedustelutoimintaa harjoittaessaan tuovat tähän vielä nykyhetkeen liittyvän olennaisen ja uuden ulottuvuuden, joka välittyy keskeisesti tämän teorian avulla. Teoria siis kuvaa sitä moniulotteista sekä verkottunutta informaatio- ja kommunikaatioteknologian rakentamaa maailmaa, jossa myös tiedustelutoimintaa harjoitetaan (Tiainen 2020, 25). Valvonta onkin nykyään sellaista, että sitä on hankala välttää, sillä se läpi leikkaa ihmisten ja yhteiskuntien elämää (Chadwick 2006, 263). On mahdollista arvioida, että tietotekninen ja digitaalinen kehitys selittää valvojien yhteenliittymän voiman ja toisaalta

myös sen mahdollisen heikkouden kyvyssä hallita tietoa ihmisistä. Samalla sen voi nähdä mahdollistavan myös jonkinlaista vapautumista tästä valvonnan kokonaisuudesta, sillä tämä verkottunut olemus vaikeuttaa kykyä hallita teknologiaa. (Bogard 2006, 97.)

Tämä teoria kuvaa hyvin myös sitä maailmaa, jossa valvonta tapahtuu laajemmin käsitettynä. Samalla se kuvaa niitä tapoja, joilla valvontaa harjoitetaan kuten esimerkiksi tietoa yhdistämällä tai sen yhdistymisellä ja toisaalta sitä miten eri toimijat auttavat yhdistämään erilaisia informaatiovirtoja luoden valvojien yhteenliittymän. Onkin varmasti hyödyllistä yhdistää erilaisilla tiedustelukeinoilla saatua tietoa, jotta voi luoda uuden digitaalisen tiedon kokonaisuuden, jota tarkastella. On toki hyvä muistaa, että täydellinen sattumanvaraisuus tiedon tai asioiden yhdistymisessä ei välttämättä kuvaa kaikkia tilanteita. Samalla teoria näyttää sen kokonaisvaltaisen voiman mikä liittyy tähän valvontaan, joka läpi leikkaa ihmiset ja yhteiskunnat. Mahdollisuus jonkinlaiseen massavalvontaan, joka tiedustelulakeihin liittyy ainakin mahdollisuutena, niin on olennainen osa maailmaa, jota tämä teoria selittää.

2.4.3 Yksityisyyden teoretisointi

Yksityisyyden paradoksin käsite kuvaa prosessia, jossa ihmiset paljastavat itsestään tietoa. Se on tilanne tai toimintaa, jossa erityisesti aikuiset tiedostavat yksityisyyden suojaamisen tärkeyden, kun taas nuoret ymmärtävät vähemmän tästä asiasta ja luovuttavat tietojaan herkemmin, koska internetin julkinen ulottuvuus ei ole niin selkeätä nuorille. (Barnes 2006.) Nykyään, ellei jo silloin, ajatus on ollut vajavainen, sillä myös aikuiset osallistuvat yllä mainittuun toimintaan yhtä lailla ja se, miten hyvin ihmiset internetin julkisen luonteen käsittävät on varmasti yksilöllistä.

Yksityisyyden paradoksi voidaankin määritellä siten, että yksityisyyteen liittyvissä asioissa ihmisten ajatukset ja tosiasiallinen käyttäytyminen eivät kohtaa. Ihmiset paljastavatkin tietojaan tavalla, joka ei kuvaa heidän mahdollisia huoliaan yksityisyyden suojaamisesta. (Dienlin & Trepte, 2015, 285.) Tämä määritelmä laajentaa käsitettä ja ottaa siis huomioon myös ylempänä mainitun vajavaisuuden siitä, että tämänkaltainen käyttäytyminen koskisi vain nuoria ihmisiä. Yksityisyyden paradoksi syntyy käytännössä siis tilanteessa, jossa ihmisten tietoja kerätään ja hallitaan (Barnes 2006). Yhteiskunnallisessa kontekstissa yksityisyyden paradoksi voidaan käsittää myös hiukan eri tavalla. Voidaan ajatella, että liiallinen yksityisyyden suojeleminen voi johtaa muiden tärkeiden asioiden tai tavoitteiden

heikentymiseen tai ehkäistä kokonaan niiden saavuttamisen (Etzioni 1999, 7–8).

Yksityisyyden paradoksi sen yksilöllisessä mielessä, saa pohtimaan sitä, kuinka tärkeää yksityisyys on ihmisille? Varsinkin, jos sen kaventumisesta tai menettämisestä seuraa ihmisille positiivisia asioita, kuten mahdollisuus saada etuuksia, parempia palveluja tai turvallisempi yhteiskunta. Empiiristen tutkimusten tulokset ovat kuitenkin olleet yksityisyyden paradoksista kahdenlaisia eli käsitteen määritelmän mukaista ja sitä vastaista käytöstä on esiintynyt (Dienlin & Trepte 2015, 285–286).

Ihmisten ja yhteiskuntien suhde valvontaan tai yksityisyyteen voi muuttua ajan kuluessa tai teknologian kehittyessä ja tätä voi ajatella suhteessa tiedustelulakikokonaisuuteen ja uuteen informaatioteknologiseen maailmaan. Osaltaan yhteiskunnan muutoksen seurauksena on ollut pakko kehittää näitä tiedusteluvaltuuksia ja asettaa ihmiset uuteen tilanteeseen ja määrittellä yksityisyyden sisältöä yhteiskunnallisessa kontekstissa uudelleen. Syynä voi toki olla uudet uhat tai sitten uudet mahdollisuudet tai jotain muuta, mutta joka tapauksessa tämä uudelleen määrittely haluttiin tehdä. Yhteiskuntien ja teknologian muutoksen seurauksena olemassa olevat tavat käsittää yksityisyys voivat olla ristiriidassa yhteiskunnallisten ja yksilöllisten tarpeiden kanssa ja tämä saattaa jopa haitata yhteiskunnan toimivuutta, mikäli ihmisten yksityisyyden suoja ei myöskään arvioida jatkuvasti muutoksen seurauksena (Laufer & Wolfe 1977, 32).

Tässä opinnäytteessä tulkinta on se, että yksityisyyden suojan toteutuminen on yhteiskunnallisesti tärkeää. Ja voidaan myös kysyä kuinka hyvin ihmiset ymmärtävät monimutkaisten prosessien, jotka yksityisyyden ympärillä toimivat, niin sisällön? Tai ajatus siitä, että on melkein pä elämän edellytys, eli pakollista osallistua tähän prosessiin, jossa yksityisyys heikkenee, sillä yksilön täytyy osallistua informaatioteknologiseen, digitaaliseen ja verkkoteknologiseen maailmaan, jotta voi toteuttaa esimerkiksi tiettyjä perustarpeita. Jotkin ihmiset ovat jo syntyneet ja siten myös kasvaneet tämänkaltaiseen todellisuuteen.

Kokonaisuutena voi saada vähintäänkin sen ymmärryksen, että asia on hyvä ottaa tosissaan ja kuten vaikkapa Itä-Saksan valvontakoneiston esimerkki kertoo, niin jossain menee se raja, milloin yksityisyyttä voi menettää liikaa ja valvontaa olla liikaa. On myös huomionarvoista, että mitä pidemmälle teknologia kehittyy, sen tärkeämpi teema valvonta ja yksityisyys tulevat olemaan. Jos esimerkiksi lääkärinvastaanotto pidetään etänä verkkoyhteyden välityksellä, niin olennaista on turvata potilaan yksityisyys ja tämän takia tietoturvan taso täytyy olla riittävä.

Yksityisyyttä ja jotakin sen vastinparia voidaan ajatella myös niin, että niihin liittyvissä asioissa ihmiset yrittävät saada mahdollisimman paljon koettuja hyötyjä ja mahdollisimman vähän koettuja haittoja. Tämä ajatus kuuluu yksityisyyden laskelman (*privacy calculus*) käsitteeseen, jossa ihmisen käyttäytyminen on eräänlaista laskelmointia. (Jiang ym. 2022, 2.) Tämä viittaa siis tilanteeseen, jossa yksilö päättää henkilökohtaisten tietojen mahdollisesta paljastamisesta ja siitä seuraa jotain ja päätös tehdään myös jossain tietyssä kontekstissa millä on myös oma vaikutuksensa tähän päätökseen (Laufer & Wolfe 1977, 35–36). Hyödyntämällä tätä käsitettä voidaankin arvioida miten hyödyt ja haitat suhteutuvat yksityisyyteen käsitteenä ja sen suojaamiseen liittyviin toimiin. Koetut hyödyt ja haitat tulevat siis siitä, kun pohditaan tiedon paljastamista. Mitä hyödyllisemmäksi tai haitallisemmaksi tämä koetaan, niin se vaikuttaa ihmisten päätökseen tiedon paljastamisesta. (Jiang ym. 2022, 2.) Yksityisyys ei siis välttämättä ole absoluuttinen oikeus vaan siitä voidaan neuvotella tai siitä täytyy neuvotella, eli vaihtaa sitä esimerkiksi tuotteisiin ja parempiin palveluihin (Haggerty & Ericson 2000, 616). Tämän ajatuksen voi sanoa osittain pätevän yhteiskunnassa laajasti, tosin sen muotoihin liittyy vaihtelua riippuen toimijoista ja toisaalta siihen miten tietoisia toimijat ovat, että tällaista vaihtokauppaa käydään tai kuinka paljon esimerkiksi tiedon asymmetriaa liittyy tähän tilanteeseen. Yksityisyyden laskelman ajatusta on tarkoitus soveltaa ”valtio ihmiseen” eli pohtia sitä, minkälaista vaihtokauppaa käydään tavallaan yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Yksityisyyden laskelman -teoria toimii siis ajatustyökaluna, jonka avulla voidaan hahmottaa yksilöiden eli kansalaisten näkökulmaa kansanedustajien kautta tiedustelulakikonaisuuteen, jossa valvonta ja yksityisyys ovat keskeisessä asemassa. Toisaalta se toimii siis ”valtioihmisenä” eli ikään kuin kääntäen asettaa valtion puntaroimaan yksityisyyden menettämisen ja valvonnan lisääntymisen vaihtokauppaa kansalaisten puolesta ja oman itsensä eli valtion, jonka toki voidaan arvioida olevan sama kuin valtion muodostamat kansalaiset. Toki erilaisia erottelua voidaan perustellusti myös tehdä esimerkiksi valtion eri instituutioiden rooleista ja niiden omista tavoitteista.

Yksityisyyteen liittyvä teoretisointi ja valvonnan eri teoriat täydentävät toisiaan. Valvontaan liittyvät teoriat nostavat esiin valvonnan nykyisen kaltaisen olemuksen ja siihen liittyviä hyviä ja huonoja puolia. Yksityisyyteen liittyvät teoriat tuovat yksityisyyden suojan olemuksen vastavoimana valvonnalle esiin tarkemmalla tavalla. Yksityisyyteen liittyvät teoriat toimivat yhdessä erityisesti surveillant assemblage -teorian kanssa, sillä tämä teoria nostaa esiin

yhteiskunnallisen ja teknologisen kehityksen seurauksena muutoksen siinä ympäristössä, jossa valvontaa harjoitetaan ja tämä on nostanut myös yksityisyyden laskelman intensiteettiä. Samalla hahmotetaan valvontaverkoston rihmastomainen olemus ja voimia, jotka ohjaavat valvonnan ja yksityisyyden suhdetta ja toisaalta niiden kehitystä myös erikseen. Valvonta ja yksityisyys ovat myös osaltaan yhteiskunnallisesti läpileikkaavia käsitteitä. Niiden hyödyntäminen toimii yhdessä, sillä surveillant assemblage -teoria kuvaa laajemmalla tasolla valvonnan ja yksityisyyden ulottuvuuksia, kun taas yksityisyyden laskelman teoria kohdistaa huomiota valvonnan ja yksityisyyden väliseen suhteeseen.

3 Metodologinen viitekehys

3.1 Kehysteoria

Kehystämisen tai kehysteorian alkuna voidaan pitää Gregory Batesonin (2000) tekemiä havaintoja eläinten käyttäytymisestä (van Hulst & Yanow 2016, 94). Bateson huomasi tutkiessaan apinoita, että leikkiessään ne viestivät toisilleen lähes samalla tavalla kuin jos ne olisivat olleet tappelussa. Apinat pystyivätkin kommunikoimaan kumpaa ne tarkoittavat kussakin tilanteessa. (2000, 179.) Tätä voikin arvioida jonkinlaiseksi kehystämiseksi, jossa olennaista on hahmottaa se konteksti mikä on vuorovaikutteisten voimien seurauksena kehittynyt (van Hulst & Yanow 2016, 94). Kun pohditaan kehyksiä niin olennaista on, että kun yksilöt osallistuvat mihin tahansa tilanteeseen kyseisessä ajassa, eli näille yksilöille nykyhetkessä, niin he joutuvat hahmottamaan mitä jossakin tilanteessa oikeastaan tapahtuu. Yksilö tiettyssä mielessä kysyy tätä asiaa ja tilanne hahmottuu lopulta siitä, miten yksilöt reagoivat tai toimivat. (Goffman 1986, 8.) Batesonin määritelmän mukaan kehys on psykologinen käsite, joka on jonkinlainen toiminnan ja kommunikaation kokonaisuus, jonka voi tunnistaa sanojen avulla kuten esimerkiksi ”elokuva”. Sanoja ei kuitenkaan tarvita välttämättä kuvaamaan kehystä ja joskus kehyksen olemassaolo on tiedostamatonta. (Bateson 2000, 186–187.) Kehyksiä tarkastelemalla voidaan hahmottaa miten informaatio eri lähteistä vaikuttaa ihmisen tietoisuuteen eri asioista, myös esimerkiksi puheesta (Entman 1993, 51–52). Kehyksien ulkopuolelle myös jää aina joitakin asioita ja joitakin taas sisältyy kehykseen. Kehykset myös operoivat ajattelua ja tulkintaa ohjaavasti siten, että tiettyjä asioita ajatellaan ja tulkitaan eri tavoin kuin jotakin toista. (Bateson 2000, 187–188.) Kehyksiin siis liittyy jonkinlainen tulkintakehikko tai rakenne, joka luo erilaisille asioille pysyvyyttä ja auttaa toimijaa luomaan ymmärrystä jostakin asiasta (Rein & Schön 1996, 88).

On olemassa siis joitakin peruspiirteitä, joiden avulla toimijat rakentavat ymmärrystä erilaisista asioista ja kehys kuvaa juuri niitä piirteitä (Goffman 1986, 10–11). Kehyksien avulla toimija luo siis ymmärrystä ja tulkintaa todellisuudesta. Tämä ymmärrys todellisuudesta tapahtuu pohjimmiltaan tiedostamatta ja se kehittyy vuorovaikutuksen seurauksena. Olennaista esimerkiksi monissa politiikan kysymyksissä ja niihin liittyvissä mahdollisissa erimielisyyksissä, on siis jonkin politiikan asian määrittely eli sen ymmärtäminen joksikin. (van Hulst & Yanow 2016, 94–95.) Poliitikassa erilaiset katsantokannat syntyvätkin kehyksistä, joissa siis erilaiset uskomukset ja ymmärtämisen tavat

sekä monet muut tulkintaan vaikuttavat asiat luovat jonkinlaisen kehyksen. Poliittisissa riidoissa nämä erilaiset kehykset näkyvät selkeämmin ja niiden avulla hahmotetaan tilanteessa todellisiksi miellettyjä asioita sekä hyviä argumentteja jonkin asian puolesta. (Rein & Schön 1994, 23.) Erilaiset ongelmat esimerkiksi politiikkaan liittyvissä asioissa mahdollisesti paikantuvat ongelman asetteluun eli siihen, miten tavoiteltavia asioita kehystetään (Schön 1979, 255). Tähän liittyy myös sen määrittely, mistä asiasta oikeastaan on kysymys ja toisaalta myös se, millä tavoin jokin tavoiteltava asia voidaan saavuttaa. Tämä määrittely tapahtuu käytännössä monien eri epävarmuuksien ja kysymysten vaikutuksessa. (Schön 1991, 40.) Tähän liittyy olennaisesti myös se paikka missä jonkin asian määrittely tapahtuu, sillä jokin tietty institutionaalinen konteksti luo tiettyjä edellytyksiä ja kehystämisen tapoja eri asioille. Poliitikassa olennaisia konteksteja tai institutionaalisia järjestelyjä ovat esimerkiksi valiokunnat, parlamentti ja media. Niissä onkin omat sääntönsä ja käytäntönsä, jotka ohjaavat keskustelua, jossa erilaiset kehykset nousevat esiin. (Rein & Schön 1994, 31–32.)

Politiikkatoimia suunnitellaan samalla tavoin kuin mitä tahansa muutakin asiaa. Sekä politiikan ongelmien että ratkaisujen kehittämisessä eri toimijat kamppailevat ja tekevät yhteistyötä. Lopulta, kun nämä politiikan tuotokset ovat myös laajemman yleisön tietoisuudessa, niin niille annetut merkitykset voivat erota siitä, mitä suunnittelun aikana niille oli annettu. Tämä johtuu taas muiden toimijoiden omista kehyksistä ja tilanteen tulkinnasta. (Rein & Schön 1994, xix.) Tämänkaltaisella kehysanalyysin menetelmällä, jossa analysoidaan puhetta tai keskustelua ja jossakin tietyssä tilanteessa tapahtuvaa kehystämistä voidaan tunnistaa erilaisia jakolinjoja toimijoiden välillä (van Hulst & Yanow 2016, 96).

Kehysteorioiden joukossa erityisesti Reinin ja Schönin kehittämä kehysanalyysi sopii poliittisten prosessien tarkasteluun. Yanow ja van Hulst pyrkivät kehittämään tätä Reinin ja Schönin tekemää teoretisointia vielä pidemmälle, jotta sen avulla voisi paremmin analysoida näitä prosesseja. Olennainen ero muihin kehysanalyyseihin on siinä, että pitää erottaa toisistaan kehystämisen ja kehykset analyysin kohteena. Kehykset ovat staattisempia, eivätkä varsinaisesti kehity vuorovaikutuksessa ja niitä hyödynnetään strategisesti. Kun taas kehystämisen on sen vastakohta, jossa vuorovaikutteisuus on keskeistä kehyksen muodostumiselle. (van Hulst & Yanow 2016, 93.) Poliitiikan dynaamisuus ja kehystämisen saadaankin esiin viiden käsitteen kautta, joista nimeäminen, valitseminen ja tarinankerronta tulee Schönin ja Reinin teoretisoinnista. Van Hulst ja Yanow lisäävät tähän vielä kaksi käsitettä eli kategorioinnin ja järkeilyn jostakin asiasta tai jonkin asian ymmärtämisen.

Olennaista on siis keskittyä itse kehystämiseen ja kehystämisen kohteeseen. (van Hulst & Yanow 2016, 97.) Tutkielman tutkimusmenetelmät kappaleessa syvennyttään tarkemmin näihin aikaisemmin mainittuihin käsitteisiin ja samalla laajennetaan analyysityökaluja Robert Entmanin (1993) teorian avulla. Ne toimivatkin tutkimuksen analyysityökaluina.

On tärkeää arvioida vielä kehysteoriaa ja sen soveltuvuutta tähän tutkimukseen. On toki totta, että strateginen toiminta voi vaikuttaa tähän kehyksen luomiseen, ainakin sen jälkeen, kun tiedostamaton tulkinta jostakin tilanteesta on loppunut. Tämän voi arvioida olevan totta erityisesti politiikassa. Sekä strateginen että tiedostamaton toiminta sekä puhe varmasti ovat läsnä politiikan prosesseissa ja ne myös sekoittuvat, erityisesti parlamentaarisisissa keskusteluissa, vaikka puheenvuorot olisivat ennalta kirjoitettu sekä suunniteltu. Voidaan myös esittää ajatus, että ihmiset ovat aidossa vuorovaikutuksessa keskenään ja tässä vuorovaikutuksen prosessissa esimerkiksi eduskunnassa luodaan politiikalle sisältöä ja merkityksiä. Tässä tutkielmassa poliittisia puheenvuoroja ei kuitenkaan arvioida niiden mahdollisen strategisen, tiedostamattoman tai vuorovaikutteisen luonteen näkökulmasta sinänsä vaan olennaista on vain arvioida, miten asioita kehystetään ja pyrkiä löytämään erilaisia merkityksiä mitä tästä tiedustelulakikokonaisuudesta voidaan löytää.

Klassisissa kirjoituksissa edustuksellisesta demokratiasta, parlamentissa pidetyt poliittiset puheet olivat keskeisin elementti (Pekonen 2011, 14). Tässä työssä puheilla arvioidaan olevan samankaltainen tärkeä merkitys, joka näkyy ainakin joissakin keskusteluissa, joita eduskunnassa pidetään. Perustuslainmuutoksesta käytyä keskustelua eduskunnassa voisi arvioida hyvinkin olennaiseksi ja eduskunnan olleen tärkeä poliittinen arena liittyen tähän kokonaisuuteen. Vaikka tiedustelulakikokonaisuudessa ongelma oli ikään kuin jo määritelty ennalta, niin sen voi arvioida kehittyvän poliittisissa puheenvuoroissa ja osittain refleктоivan nimenomaan niitä erilaisia syvällisiä kehyksiä, joiden avulla jotakin asiaa tulkitaan tai tulkittiin esimerkiksi tähän kokonaisuuteen liittyvässä laajassa ennakkovalmistelussa ja myös valiokuntatyössä. Monesti täysistuntokeskustelut heijastavatkin valiokuntatyössä esiin nostettuja jonkin asian eri puolia (Pekonen 2011, 99–100).

Ongelman määrittelyvaiheen ei siis tässä tutkimuksessa ajatella olevan jokin tietty hetki sinänsä, vaikka tiedustelulakihankkeen parissa on tehty työtä useita vuosia ja ongelman määrittely voidaan jossain mielessä paikantaa johonkin hetkeen. Ajatuksena on, että ongelman määrittely jatkuu myös prosessin edetessä, vaikka lainsäädännöllinen prosessi ja

siihen liittyvät eduskuntakeskustelut saavat jonkinlaisen päätepisteen, kun laki on hyväksytty. Ongelman määrittely jatkuu jossain mielessä pidempäänkin lain hyväksymisen jälkeen, mutta vähintäänkin määrittely jatkuu vielä kansanedustajien puhuessa siitä eduskunnassa.

Tässä tutkielmassa arvioidaan eduskunnan puheiden avulla luotavan erilaisia merkityksiä asioille ja jäsenellään tiettyjä arvoja sekä ongelmia. Ne siis sanotaan ääneen ja tietyssä mielessä legitimoidaan näin. Täysistuntopuheita pidetäänkin myös tärkeinä ja erityisesti niiden avulla voidaan tuoda julki puolueiden kantoja ja perusteluja sekä tavoitteita liittyen johonkin asiaan (Pekonen 2011, 102). Näin ollen tiedustelulakikokonaisuudesta pidettyjä puheita ja niiden merkitystä ei voi väheksyä tai paikantaa keskustelusta löydettäviä merkityksiä vain tiedustelusta käytyyn keskusteluun, vaan kysymyksessä oli esimerkiksi myös perusoikeuksiin liittyvä iso periaatteellinen muutos, perustuslain muuttamisen prosessiin liittyvä poikkeuksellisen keinon käyttö ja myös nykymuotoiseen valvontaan sekä yksityisyyteen liittyvä kokonaisuus. Tähän liittyy myös se että, politiikkaan liittyvien ongelmien sekä asioiden keskeiseksi määrittelyn paikaksi voidaan ajatella eduskuntaa, missä linjataan yhteiskunnan keskeisistä arvoista sekä kannoista poliittisiin kysymyksiin ja on toki selvää, että areenoita on muitakin. Mutta keskeisimpänä politiikan keskustelun areenana, ainakin suomalaisessa yhteiskunnassa, voidaan pitää eduskunnan täysistuntoa (Isaksson 2017, 155).

Puheet eduskunnassa jäsentävät ja luovat jonkinlaista yhteistä todellisuutta, jossa erilaisille asioille annetaan erilaisia merkityksiä sekä suuntaa tulevaisuudelle. Eri näkökulmat, eli erilaiset ihmiset yhdessä luovat jossain mielessä todellisuuden ja näitä erilaisia näkökulmia tulee julkisesti esittää ja ääneen sanoa (Pekonen 2011, 114–115). Kehystämiseen liittyvän teorian avulla voidaan siis hahmottaa erilaisia merkityksiä, mitä näiden puheenvuorojen avulla luodaan ja ne jossain mielessä myös kuvaavat, ei vain poliitikkojen tekemää kehystämistä vaan myös laajemman dynaamisen ja monimutkaisen verkoston kehystämistä, jotka näkyvät osittain tässä keskustelussa. Tämä johtuu tiedustelulakikokonaisuuden valmistelutyöstä, johon osallistui paljon eri toimijoita.

3.2 Kehysanalyysi

Tutkimuksen analyysissa ja käytännön toteuttamisessa on nojaututtu osaltaan Rinaldi ym. (2022) tekemään kehysanalyysiin Maailman terveysjärjestön haitallisen alkoholin käytön

vähentämisen strategian toimeenpanon konsultaatioprosessista eli jonkinlaisesta lausuntokierroksesta.

Tutkimuksessaan he analysoivat miten eri toimijat kehystävät konsultaatioprosessissa alkoholin käyttöä ja alkoholin käyttämiseen liittyviä erilaisia kontrollikeinoja sekä arvioivat eri toimijoiden rooleja. Tutkimuksessa analysoitiin eri toimijoiden antamia vastauksia aiemmin mainitun strategian implementoinnin konsultaatiovaiheessa. Analyysin avulla oli tarkoitus tunnistaa, miten toimijat kehystävät toimittamisissaan lausunnoissa alkoholin käyttöön liittyviä ongelmia, siihen vaikuttavia syitä, oikeuttavat ja esittävät ratkaisuja. Tutkimuksen analyysityökalut pohjautuivat van Hulstin ja Yanowin (2016) teoretisointiin sekä Robert Entmanin (1993) esittämiin ajatuksiin kehyksistä ja kehystämisestä. (Rinaldi ym. 2022, 1551–1552.)

Tässä tutkielmassa hyödynnetään näitä teorioita samankaltaisesti ja niiden avulla on tarkoitus koodata ja analysoida pidettyjä puheenvuoroja perustuslain 10 §:n muutoksen lähetekeskustelusta ja tässä samassa yhteydessä pidettyjä puheenvuoroja liittyen muihin lakiesityksiin. Erona tähän tutkielmaan on sen aiheen lisäksi se, että tarkoituksena ei ole analysoida kirjallisia lausuntoja, vaan huomio kohdistetaan puheenvuoroihin.

Aineiston analyysissä hyödynnetään siis myös Robert Entmanin (1993) ajatuksia kehystämisestä ja kehysteoriasta ja hän nostaakin esiin neljä kehystämiskäsitteitä eli ongelmien määrittelyn sekä syiden esiin nostamisen jollekin ongelmalle, eri ratkaisuehdotukset ja oikeuttamisen. Näitä siis käytetään yhdessä Yanowin ja van Hulstin (2016) artikkelissaan nostamien kehystämisen toimintojen kanssa.

Nämä siis yhdistetään analyysivaiheessa työkaluiksi, joiden avulla aineistoa analysoidaan. Tarkoituksena on siis hahmottaa, mitä asioita tai ideoita nostetaan esiin ja minkälaisia merkityksiä erilaisille asioille annetaan tässä lähetekeskustelussa. Analysoimalla kehyksiä voidaan tunnistaa nämä asiat. Tunnistetut kehykset luokitellaan myös sen mukaisesti, miten ne sijoittuvat neljään eri kehystämiskäsitteeseen. Seuraavaksi käydään läpi eri kehystämistoiminnot, joiden avulla aineistoa tulkitaan.

3.2.1 Kehyistäminen järkeilynä tai jonkin asian ymmärtämisenä

Tämä liittyy siihen, että kehystämisen kautta luodaan merkityksiä koskien eri asioita. Tämä voi tapahtua toimijan ollessa aktiivisesti mukana jossakin asiassa tai myös siten, että toimija on tavallaan tarkkailija. Toimijat siis yrittävät ymmärtää jotakin tilannetta tai asiaa ja jossa he pystyvät osittain tukeutumaan tietoon, jota heillä on mahdollisesti ennalta liittyen tähän tilanteeseen tai asiaan. (van Hulst & Yanow 2016, 97.) Käytännössä siis prosessi, jossa toimija yrittää hahmottaa jotakin asiaa, niin muuttaa ongelmallisen tilanteen merkitykselliseksi, jossa valitaan asiaan liittyvät olennaiset seikat, huomio kohdistetaan johonkin ja siitä luodaan jonkinlainen kokonaisuus, jotta voidaan arvioida mitkä seikat pitäisi korjata ja miten se tulisi tehdä (Schön 1991, 40).

Käytännössä minkälaiset tahansa asiat voivat olla osa tätä prosessia ja usein tästä kokonaisuudesta onkin hankala saada selkeä kokonaiskuva. Käytännössä toimijan ennakkotieto sekä arvot ja ajatus siitä, miten jonkin asian tai ongelman kanssa tulisi tehdä eli kehystämisen järkeilynä tapahtuu tiedostamatta. Järkeily kehystämisenä ja myös merkitysten luominen toiminnassa, tapahtumissa sekä asioissa on myös vuorovaikutteinen prosessi. Siihen liittyy ihmisjoukon kollektiivinen järkeily kuin myös toimijan ja jonkin materiaalin välinen vuorovaikutus, jota voi olla esimerkiksi jonkin raportin tai selvityksen lukeminen. (van Hulst & Yanow 2016, 97–98.)

3.2.2 Kehyistäminen valitsemisena, nimeämisenä ja kategorioimisena

Nämä kolme käsitettä eli nimeäminen, valitseminen ja kategorisointi toimivat itsenäisinä kehystämistoimintoina. Valitsemisen avulla toimija valitsee lukemattomista mahdollisista jonkin asian eri puolista ne, joita hän haluaa nostaa esiin. Nimeämisen ja kategorioimisen avulla jokin asia hahmottuu ja ymmärretään eri tavalla kuin, jos olisi käytetty jotain toista kategoriaa tai nimeä. (van Hulst & Yanow 2016, 99.) Tämä huomion kohdistaminen ja merkityksellisyyden osoittaminen tapahtuu näiden kaikkien kehystämistoimintojen avulla, mutta erityisesti valitsemisen on keskeistä, sillä se jossain mielessä edeltää näitä kahta muuta kehystämistoimintoa, vaikka ne toimivat vuorovaikutteisesti.

Kehystämisessä valitseminen on olennainen toiminto, eli jokin asia valitaan ja sen arvioidaan näin ollen olevan merkittävä ja se johtaa muihin erilaisiin tulkintoihin valitusta asiasta (Entman 1993, 52). Johonkin tilanteeseen liittyvän kommunikaation mahdollistamiseksi ja tietynlaisesta kehystämisestä puhuessa täytyy valitsemisen seurauksena huomioidut asiat nimetä. Joskus tässä prosessissa esiintyy myös metaforia. Kategorisointi on jossain mielessä myös nimeämistä, jonka kautta siis nostetaan esiin joidenkin asioiden jaotteluita sekä eroavaisuuksia, kuten esimerkiksi ystävien ja vihollisten välillä tai vanhan ja uuden. Jokin asia on siis jonkinlaista, mutta ei jotakin toisenlaista ja tämä voi myös näkyä implisiittisesti. (van Hulst & Yanow 2016, 99–100.)

3.2.3 Kehyminen tarinankerrontana

Kehyksiä voi ymmärtää myös jonkinlaisena tarinankerrontana. Nämä tarinat ovat suhteellisen pysyviä ja yleisluontoisia ja joiden avulla erilaisia asioita ymmärretään. (Rein & Schön 1996, 89.) Tarina voi esimerkiksi liittyä johonkin ongelmalliseen tilanteeseen ja sen avulla kehystä jossain mielessä luodaan. Tarinankerronta on luoteeltaan myös diagnostista, joissa siis tuodaan ilmi, mikä on ongelma ja miten tämä ongelma tulisi ratkaista. (Rein & Schön 1994, 24.) Tarinoille, joissa on ajatuksia siitä mikä on ongelmallista ja miten se tulisi korjata liittyy normatiivinen ulottuvuus. Aiemmin mainitut kehystämistoiminnot ovat myös tässä prosessissa mukana olennaisesti. (Schön 1979, 265.) Ne eivät kuitenkaan omina toimintoina kerro tarinaa tai luo narratiivia, kun niillä kehystetään jotakin asiaa, ainakaan niin kokonaisvaltaisesti kuin tarinallistamisen seurauksena. Jonkinlainen tarina voi toki ilmetä implisiittisesti jostakin nimeämiseen liittyvästä yksittäisestä sanasta esimerkiksi, mutta tarinan avulla jokin asia saa perusteellisemmän muodon. (van Hulst & Yanow 2016, 100.) Tarinankerronta jossain mielessä kokoaa yhteen näitä kaikkia aiemmin mainittuja kehystämistoimintoja, kuin myös osaltaan luo ja tukee kehyksien muodostumista tai kehystämistä.

Kehystämistoimintojen ja tarinoiden avulla monimutkaisesta todellisuudesta valitaan keskeisiä asioita, ominaisuuksia sekä asioiden välisiä suhteita, joista rakennetaan jonkinlainen johdonmukainen ja yhdenmukainen kokonaisuus (Schön 1979, 264).

3.2.4 Ongelman määrittely, ongelman syyt, ratkaisuehdotukset, oikeuttaminen

Aiemmin käsitelty valitseminen johtaa siis jonkin asian huomioimiseen tai tarkempaan huomioimiseen. Samalla se johtaa ongelmien määrittelyyn, moraalisiin arviointeihin, ajatuksiin syyseuraus suhteista tai ongelman sekä asian syystä ja ehdotuksiin ratkaisuiksi jostakin asiasta. Nämä kehystämiskäsitteet voivat ilmetä erilaisissa teksteissä tai niiden osissa yhdessä tai erikseen. Eli toisin sanoen jossakin lauseessa voi olla esimerkiksi kaikki kehystämiskäsitteet tai pidemmässä tekstin pätkässä tai useammassa lauseessa ei välttämättä voida löytää yhtäkään näistä. (Entman 1993, 52.) On tärkeää huomata, että Entman (1993) puhuu kirjoitetusta tekstistä. Mutta tämän saman asian voi varmasti ajatella koskevan myös puhuttua kieltä. Tärkeää on myös huomata, että ylempänä esiteltyt kehystämiskäsitteet siis toimivat yhdessä näiden neljän kehystämiskäsitteiden tai funktion kanssa.

3.3 Sisällönanalyysi

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä luodaan uusia luokkia pelkistämällä ja tulkitsemalla aineistoa siten, että syntyy ensin tarkempia luokkia, jotka analyysin edetessä myös yhdistyvät niin pitkälle kuin on mahdollista ottaen huomioon aineisto. Ajatuksena on tulkita aineistossa samanlaisuutta ja erilaisuutta liittyen erilaisiin ilmauksiin ja käsitteisiin aineistossa. Lopulta syntyy ainakin alaluokkia ja yhdistäviä luokkia, mutta monenlaiset muutkin luokat ovat mahdollisia. Luokissa on omanlaisensa tulkittu sisältö. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–127.) Tässä työssä käytetyt analyysityökalut pohjautuvatkin kehysteoriaan ja ne toimivatkin analyysirunkona tässä työssä, jonka kautta luokitteluja tehdään. Sisällönanalyysin voi tehdä myös perustuen esimerkiksi teoriaan, jolloin erilaiset ryhmittelyt tai luokat, joita analyysissä muodostuu perustuvat valittuun teoriaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127).

Tässä tutkielmassa aineistoa lähestyttiin tutkimuskysymysten ja analyysirungon valossa, mutta mikäli aineistosta havaittiin jotain sellaista, joka ei liittynyt niihin, niin nämäkin aineiston osat koodattiin hyödyntäen analyysityökaluja tai aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoja tai molempia. Tässä työssä käytettävät analyysityökalut, jotka perustuvat teoriaan ja muodostavat analyysirungon, auttavat siis tässä tulkintatyössä, kokoamisessa ja luokittelussa, joita sisällönanalyysissä tehdään. Tässä työssä ei ole kuitenkaan täysin selvää onko kyseessä teorialähtöisestä sisällönanalyysistä vai teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä.

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissa aineiston erilaiset tulkitut ilmaukset ja luokat, joihin ne sijoitetaan tulevat teoriasta ja teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa edetään aluksi aineiston ehdoilla, jonka jälkeen erilaiset ilmaukset siirretään teoriasta tuleviin luokkiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 133). Tämä vaikeus erotella kumpaa tässä opinnäytteessä käytetään, johtuu osaltaan siitä, että analyysissa aluksi luokiteltiin analyysirungon eli kehysteoriasta tulevien käsitteiden mukaisiin luokkiin aineistoa, jonka jälkeen näiden luokkien sisältä luotiin tavallaan uusia luokkia eli kehyksiä. Lopuksi nämä luodut luokat eli kehykset jaoteltiin kehysteoriasta tuleviin luokkiin eli eri kehystämiskäsitteiden alle.

Aineistosta ei pyritä myöskään etsimään, perustuen esimerkiksi valvontateorioihin jotain tiettyjä käsitteitä tai ilmauksia vaan käsiteltävänä on koko tämä lähetekeskustelu. Toisaalta tämän opinnäytteen teoreettinen viitekehys myös toimii myöhemmin aineiston tulkitsemisen apuna. Näin ollen voisi arvioida, että tässä työssä kyseessä on teorialähtöinen sisällönanalyysi. Rajanveto ei ole kuitenkaan selkeää ja eri sisällönanalyysin keinoja hyödynnetäänkin analyysissa.

3.4 Tutkimusmenetelmät

Tämä opinnäyte on laadullinen tutkimus, joka on tehty sisällönanalyysin keinoin hyödyntäen kehysanalyysia ja kehysteoriaa metodologisena viitekehystenä. Tässä opinnäytteessä voisi myös arvioida olevan tapaustutkimuksen piirteitä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole syventyä tapaustutkimuksen luonteeseen sen enempää. Luonteeltaan tämä tutkimus asettuu kvalitatiiviseen tutkimusperinteeseen. Sen lisäksi, että tutkimus on luonteeltaan laadullinen, niin analyysivaiheessa tehdään myös yksinkertaista ja karkeaa määrällistä analyysia, siitä kuinka paljon puheenvuoroissa käsiteltiin esimerkiksi jotain tiettyä ongelmaa luokiteltuna kuuluvaksi tiettyyn ongelmakehykseen.

Tämä rajattu kohdennus tarkoittaa siis sitä, että laajempia yleistyksiä tulosten pohjalta ei voi tehdä ja toisaalta niitä pitää arvioida kriittisesti, jos niitä ajatellaan tai tulkitaan laajemmassa kontekstissa. Tutkimuksiin ja eri opinnäytteisiin tiedustelulajeista tämä tutkimus antaa hyvän lisän ja toisaalta mahdollistaa jonkinlaisen vertailun tekemisen esimerkiksi niiden opinnäytteiden tai tutkimusten kanssa, joissa mielenkiinto on ollut tiedustelulakikokonaisuudessa. Tosin tämänkaltainen vertailu ei ole tämän tutkimuksen idea

ja tutkimuskysymykset eivät liity tähän. Tarkoitus ei ole myöskään luoda varsinaisesti uutta teoriaa, mutta hyödyntää käytettyjä teorioita siis analyysissä. Tutkimusta pitää myös ajatella käytettyjen menetelmien ja kehysanalyysin takia siten, että todellisuus pohjautuu sosiaalisen konstruktionismiin eli kielen avulla ikään kuin rakennetaan yhteistä ymmärrystä ja todellisuutta.

Voi arvioida, että laadullisessa tutkimuksessa ei siis ole mahdollisuutta saavuttaa objektiivista totuutta tai tietoa jostakin asiasta. Tämä sama asia näkyy jossain mielessä, vaikka onkin eri asia, niin myös tutkijan omassa tulkinnassa ja tulkintatyössä suhteessa aineistoon ja analyysiin. Laadullisessa tutkimuksessa puhutaankin tässä suhteessa tulkintojen luotettavuudesta sekä puolueettomuudesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 159–160.) Tässä työssä kyseessä ovat siis yhden ihmisen tekemät tulkinnat. Näin ollen ylempänä esiin nostetut yleistysten tekeminen ja kriittisyyden tärkeys ovat tästäkin näkökulmasta tärkeitä huomioita. Eli eri ihmiset tulkitsevat kehyksiä, aineistoa ja tätä kokonaisuutta eri tavoin. Tässä työssä on nojaututtu tulkintatyötä tehdessä siihen, että pyritään hyödyntämään alakappaleessa 3.2 esiteltyjä kehysteoriasta tulevia käsitteitä tai työkaluja tulkinnassa ja näin ollen on pyritty tunnistamaan eri kehystämiskäsitteitä ja myös kehyksiä. Samalla sisällönanalyysi on toiminut jossain mielessä rinnakkaisena työkaluna ja tulkitsemisen tekemisen tapana, kun analyysia on tehty.

Kehysanalyysin vahvuus on siinä, että hyödyntäen sitä on mahdollista kartoittaa esimerkiksi jonkin politiikan taustalla vaikuttavia arvoja sekä oletuksia. Rajoitteena on jossain mielessä se, että kehystämiseen vaikuttaneet motiivit ja tarkoituksiperät jäävät piiloon. Myöskään jonkin kehystämisen tai kehyksen vaikutus esimerkiksi kehystämisen vastaanottajaan jää piiloon. (Rinaldi ym. 2022, 1559.) Tässä tutkimuksessa näitä ovat tavallaan toiset kansanedustajat, vaikkakin eduskuntakeskustelu on vuorovaikutteista, mutta erityisesti yhteiskunta laajemmin. Nämä rajoitteet koskevat siis myös tätä tutkimusta. Erityisesti politiikassa motiiveja ja tarkoituksiperiä voisi jossain mielessä tutkia esimerkiksi yhdistämällä puolueiden ohjelmien ja ideologisten taustojen analyysin nyt tehtyyn analyysiin. Toki tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset eivät pyrikään näihin yllä mainittuihin asioihin vastaamaan, mutta toisaalta nämä asiat lisäisivät ymmärrystä tutkittavasta asiasta ja varmasti myös auttaisivat paremmin vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

NVivoa on hyödynnetty tässä opinnäytetyössä aineiston analyysissä ja sen ajatellaan olevan lähinnä tutkielman tekemisen kannalta työkalu. Näin ollen ohjelmalla tehtyjä erilaisia koodauksia tai muita merkintöjä ei ole tarkoitus käsitellä opinnäytetyössä tarkemmin. Tämän ei ajatella vaarantavan tutkielman läpinäkyvyyttä. Tarvittaessa koodatun aineiston saa tekijältä, joka säilyttää tutkimuksessa käytetyn koodatun aineiston.

4 Tiedustelulakihanke ja aineisto

4.1 Tiedustelulain tausta¹

Kyberturvallisuutta käsiteltiin vuoden 2010 yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa, jolloin kyberuhat identifioitiin mahdollisena uhkana. Myöhemmin Suomen kyberturvallisuusstrategiassa 2013 visioitiin, että Suomi olisi globaalisti arvioituna, jopa edellä muita maita kyberuhkiin varautumisessa ja näiden uhkien aikaansaamien tilanteiden hallitsemisessa seuraavan kolmen vuoden kuluessa. (Puolustusministeriö 2015, 13.)

Tiedustelulakeihin liittyvän hankkeen alku ajoittuu Suomen ensimmäisen kyberturvallisuusstrategian jälkeiseen aikaan vuonna 2013, jolloin presidentti ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta pohtivat kyberturvallisuuteen liittyviä asioita ja sen jälkeen linjasivat, että strategian toimeenpanon osana tulee aloittaa tiedustelua koskevan lainsäädännön kehittäminen (Eduskunta 2019a). Tätä varten asetettiin tiedonhankintalakityöryhmä vuoden 2013 lopulla, jonka tehtävänä oli lainsäädännön kehittämistyö liittyen sääntelyyn turvallisuusviranomaisten tiedonhankintaa koskien sekä sen hetkisen tilanteen kartoittaminen (Puolustusministeriö 2015, 13–14). Syksyllä 2013 sisäministeriö oli asettanut työryhmän tekemään arviota myös Suojelupoliisin hallinnollisesta asemasta, tulosohjauksesta ja valvonnasta (Sisäministeriö 2014).

Arvioiden mukaan Suomen turvallisuusympäristö oli olennaisesti muuttunut. Uhkien katsottiin olevan luonteeltaan rajat ylittäviä ja ulkoisen sekä sisäisen turvallisuuden välinen raja oli jossain määrin hävinnyt. Myös yhteiskunnan tietoteknistymisen katsottiin aiheuttaneen haasteita kansallisen turvallisuuden takaamiseksi. (Puolustusministeriö 2015, 18–20.) Tiedonhankintalakityöryhmän arvion mukaan Suomen turvallisuuden takaamiseksi tarvittiin lainsäädäntöä tiedustelulle, joka tapahtuu ulkomailla. Tämä koskisi sekä tietojärjestelmiä, että henkilöihin kohdistuvaa tiedustelutiedonhankintaa, jonka avulla olisi

¹ Tässä kappaleessa hyödynnetään lähteenä sekä siviilitiedustelulakityöryhmän mietintöä (Sisäministeriö 2017a) ja ehdotusta sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (Puolustusministeriö 2017a). Molemmat ovat kirjoitettu hallituksen esityksen muotoon ja niissä käsitellään toisistaan erillisiä lakeja. Nämä molemmat ovat tehty tiiviissä yhteistyössä ja niissä käsitellään samankaltaisia asioita, mutta myös erilaisia ja ne myös osaltaan pohjautuvat ja käsittelevät monia keskeisiä asioita, joita jo tiedonhankintalakityöryhmän mietintö (Puolustusministeriö 2015) käsittelee. Lähteenä tämän työn kirjoittaja on ajatellut niiden kuvaavan tiedustelulakien kokonaisuutta ja prosessin etenemistä, nostaen samalla esiin niihin liittyviä yleisiä ja monesti samankaltaisia asioita. Tästä syystä tämän työn kirjoittaja on katsonut, että voi viitata tämän työn kannalta keskeisiin eri asioihin ja problematisointeihin hyödyntäen paikoitellen vain toista näistä mietinnöistä lähteenä. Hiukan samalla tavalla hyödynnetään paikoitellen muitakin lähteitä tässä kappaleessa eli niiden ajatellaan käsittelevän tiedustelulakikokonaisuutta laajempina kokonaisuutena, joihin liittyy esimerkiksi monia eri lakeja.

tarkoitus tuottaa luotettavaa tietoa valtiojohdolle päätöksentekemistä varten ja torjua ulkoapäin tulevia uhkia turvallisuudelle. (Puolustusministeriö 2015, 75.)

Työryhmä, joka asetettiin selvittämään Suojelupoliisin hallinnollista asemaa ja tulosohtausta sekä valvonnan kehittämistä, päätyi samankaltaiseen arvioon eli Suojelupoliisilla olisi uusille tiedustelutoimivaltuuksille tarvetta. Samaisessa loppuraportissa myös todettiin, että tiedustelukeinoja kehitettäessä tulisi niitä arvioida perus- ja ihmisoikeuksien kannalta. (Sisäministeriö 2014, 53.)

Arviointia oli olennaista tehdä, sillä mikäli uusia toimivaltuuksia säädettäisiin tiedustelun tekemiseen, niin yleisesti ottaen ihmisten ja eri toimijoiden yksityisyyden ja viestinnän suojaa jouduttaisiin rajoittamaan. Uuden säädösperustan katsottiin pystyttävän järjestämään siten, että se on kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sallimissa rajoissa hyväksyttävää, vaikka tiedustelutoiminta on ristiriidassa sopimusten takaamiin oikeuksiin yksityisyydestä ja viestinnän salaisuudesta (Puolustusministeriö 2015, 62). Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön, joka koskee erityisesti yksityiselämän suojaa, arvioitiin mahdollistavan tämän suojan rajoittamisen, mikäli se on lainmukaista ja välttämätöntä yleiselle turvallisuudelle tai kansalliselle turvallisuudelle, jonka määrittely on kuitenkin valtioiden oikeus. Samalla lainsäädännölle asetettaisiin myös rajoitteita, jotka liittyvät siihen, että sen on esimerkiksi oltava linjassa oikeusvaltioperiaatteiden kanssa, selkeä viranomaisten harkintavallan suhteen sekä myös yleisesti ottaen selkeä ja sellainen, että ihmiset pystyvät ymmärtämään lainsäädännön vaikutuksia. Ratkaisukäytäntö edellyttää myös määrittelemään käytännön tiedustelutoimintaa eli esimerkiksi, miten tiedustelua tullaan tekemään ja miten tietoja käytetään sekä käsitellään sekä erinäisiä muita asioita. Tulkinta ratkaisukäytännöstä oli se, että toiminnan valvonta ja oikeussuojakeinot pitää tehdä mahdollisimman tehokkaiksi, jotta henkilöitten oikeuksia voidaan suojella. (Sisäministeriö 2014, 45–46.) Suomalaisen lainsäädännön näkökulmasta taas tiedustelulait tai tiedustelutoimivaltuudet rajoittaisivat suomalaisessa lainsäädännössä turvattua perusoikeutta luottamuksellisen viestin suojaan. Käytännössä tietoliikennetiedustelu, jota tehtäisiin tiedusteluna johtaa siihen, että perustuslakia oli tarpeellista muuttaa ja mahdollisena poikkeuksena tästä ajateltiin vain tiedustelua, joka kohdistuu vieraan valtion tietoliikenteeseen. Tiedonhankintalakyöryhmä esittikin mietinnön johtopäätöksissä, että tiedustelutoimivaltuuksien säätämiseksi tulisi käynnistää yksi tai useampia lainsäädäntöhankkeita. (Puolustusministeriö 2015, 80–81.) Mietinnöstä annetuissa lausunnoissa pitkälti myös arvioitiin tiedustelulainsäädännölle olevan tarvetta (Sisäministeriö

2017a, 20). Tästä huolimatta tiedonhankintalakiyöryhmän sisällä oli myös ristiriitaisia näkemyksiä koskien erityisesti verkkovalvontaa eli tietoliikennetiedustelua, jonka mahdollista tulevaa käyttämistä liikenne- ja viestintäministeriö kritisoi, koska sen arvion mukaan myös suomalaisten viestintää valvottaisiin (STT 2015). Samalla myös eduskuntapuolueet olivat jossain määrin jakaantuneet huhtikuussa 2015 vasemmisto-oikeisto akselilla siinä miten paljon ne kannattivat viranomaisten valvontaoikeuksien laajentamista verkkotiedusteluun liittyen ja esimerkiksi Vasemmistoliitossa, Vihreissä ja SDP:ssä kriittisyys oli suurempaa kuin muissa puolueissa (Eklund 2015). Huomionarvoista on myös se, että Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmassa turvallisuustilanteen Euroopassa arvioitiin huonontuneen ja hallitusohjelmassa oli linjattu, että ulkomaantiedustelulle ja tietoliikennetiedustelulle tulisi luoda lainsäädäntöä (Valtioneuvosto 2015, 34–35).

Myöhemmin vuoden 2015 elokuussa hallituksen päätöksellä käynnistettiin lainsäädäntöhankkeet koskien siviili- ja sotilastiedustelua. Tehtävä annettiin sisäministeriölle ja puolustusministeriölle ja niiden tuli selvittää erilaisia tiedustelukeinoja. Oikeusministeriössä taas aloitettiin perustuslain arvioiminen suhteessa mahdollisiin uusiin tiedusteluvaltuuksiin ottaen huomioon Suomea sitovat ihmisoikeusvelvoitteet, jotta kansallisen turvallisuuden takia olisi mahdollista säätää lailla välttämättömiä rajoituksia luottamuksellisen viestintään ja sen suojaan. (Eduskunta 2019a.) Oikeusministeriön työryhmän tuli valmistella ja tutkia yllä mainittua kokonaisuutta myöhempää parlamentaarista valmistelutyötä varten. Perustuslain tarkistamiseen liittyvä ehdotus saatiin valmiiksi syyskuussa 2016 ja siinä ehdotettiin muutosta perustuslain 10 §:n siten, että uuteen neljänteen momenttiin kootaan edellytykset, joilla voidaan rajoittaa luottamuksellisen viestin salaisuutta. (Sisäministeriö 2017a, 21–22.) Perustuslain suoja suhteessa luottamuksellisen viestin salaisuuteen oli mahdollista rajoittaa lailla vain, mikäli yksilön tai yhteiskunnan turvallisuus olisi uhattuna, kotirauhan vaarantuessa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen seurauksena. Uutena lisäyksenä ehdotettiin rajoittamisen mahdollisuutta, mikäli tarvittaisiin tietoa sotilaallisesta toiminnasta sekä muunlaisesta toiminnasta, joka uhkasi vakavalla tavalla kansallista turvallisuutta. (Oikeusministeriö 2016.) Asiantuntijat olivatkin nostaneet esiin huolen liittyen uusiin tiedusteluvaltuuksiin ja perustuslainmuutokseen koskien juuri niiden vaikutusta yksityiselämän suojaan ja potentiaalisesti mahdollistavan kohdentamattoman massavalvonnan (Niilola 2016). Oikeusministeriön valmisteleva perustuslakisääntelyn tarkistaminen ja valmistelutyön tuloksena syntynyt mietintö lähetettiin lausuntokierrokselle pian mietinnön julkaisun jälkeen

(Oikeusministeriö 2023). Myöhemmin lokakuussa 2016 asetettiin työryhmä oikeusministeriön toimesta, jonka tehtäväksi tuli valmistella tiedustelutoiminnan valvontaa koskeva lainsäädäntö. Työryhmän työtä ohjasi parlamentaarinen seurantaryhmä ja valvontajärjestelmän ajateltiin muodostuvan laillisuusvalvonnasta ja parlamentaarisesta valvonnasta. Sisäministeriön, puolustusministeriön ja oikeusministeriön työryhmien mietinnöt tiedustelulakeihin liittyen julkaistiin 2017 huhtikuussa. Ministeriöt laativat ehdotukset liittyen tiedustelulainsäädäntöön hallituksen esityksinä. (Eduskunta 2019a.) Molemmat lainsäädäntöehdotukset, eli sisäministeriön ja puolustusministeriön käsittelevät pitkälti samankaltaisia asioita sekä teemoja yleislinjaltaan, mutta niissä on toki eroavaisuuksia, jotka kumpuavat erityisesti siitä syystä, että ne ovat kuitenkin erillisiä lakeja, joilla on tarkoitus säätää myös eri asioista.

Selonteista ja mietinnöistä piirtyykin heikentynyt kuva turvallisuusympäristöstä ja viranomaisten kyvystä vastata näihin turvallisuusuhkiin. Se onkin keskeisin syy sille, että uusille tiedusteluvaltuuksille nähtiin tarvetta, mutta samalla huolena oli näiden valvontakeinojen vaikutus ihmisten yksityisyyden suojaan ja toisaalta perusoikeuksiin sekä ihmisoikeuksiin. Toisaalta itse kansallinen turvallisuus on myös kaksijakoinen asia, sillä yhteiskunnan laajemmin käsitetty turvallisuus vaikuttaa myös yksittäisen ihmisen turvallisuuteen ja hänen mahdollisten muiden perusoikeuksiensa toteutumiseen. Suomalaisen yhteiskunnan nähtiin myös muuttuneen digitalisaatiokehityksen myötä sellaiseksi, että palvelut, informaatio ja viestintä sekä tapahtuu että liikkuu tietoteknisesti ohjaamalla tai tietoverkoissa ja käytännössä valtava osa tiedosta on digitaalista ja tiedustelu tulisikin kohdistaa siten tähän tietoon (Puolustusministeriö 2017a, 29–30). Sekä tiedustelulakien että perustuslainmuutoksen jatkovalmistelua varten asetettiin sisäministeriön toimesta parlamentaarinen seurantaryhmä toukokuun 2017 alussa (Eduskunta 2019a). Perustuslain muutokseen liittyvä oikeusministeriön mietinnön lausuntokierros loppui tammikuun lopussa 2017. Tämän jälkeen oikeusministeriössä alkoi tähän hankkeeseen liittyen jatkovalmistelu ja lausuntotiivistelmä mietinnöstä myös julkaistiin kesäkuun lopussa 2017. (Oikeusministeriö 2023.)

Myös ehdotus sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi -mietintö oli lausuntokierroksella noin kaksi kuukautta heti sen julkaisun jälkeen (Puolustusministeriö 2017b, 14). Samalla myös siviilitiedustelulainsäädäntöön liittynyt mietintö oli lausuntokierroksella ja lausuntojen arvioitiin tukeneen pitkälti tehtyä esitystä lainsäädännöksi. Tämän jälkeen työ tiedustelulakien

saamiseksi eduskuntakäsittelyyn jatkui. (Sisäministeriö 2017b.) Suoraa kritiikkiä lakiesityksille antoivat kuitenkin useat tahot kuten esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamies ja oikeuskansleri, mutta myös monet muut. Kritiikki kohdistui esimerkiksi siihen, että kansallisen turvallisuuden käsite ei ollut täsmällinen ja toisaalta siihen, että tiedustelua voisikin kohdistaa enemmän Suomen sisälle kuin mitä tiedonhankintalakyöryhmä oli aikaisemmin esittänyt muistiossaan. (Pietiläinen 2017.) Kaikki lakiesitykset siis olivat lausuntokierroksella ja niiden kehittämistä jatkettiin tavoitteenaan eduskuntakäsittely.

Perustuslain muuttaminen kiireellisesti oli myös noussut keskusteluun vuoden 2017 aikana ja sitä kannatti heinäkuussa 2017 esimerkiksi pääministeri Juha Sipilä ja sisäministeri Paula Risikko, mutta poliittisesti kiireellinen menettely ei silti saanut kokonaisvaltaista kannatusta. Asiantuntijat nostivatkin esiin tähän liittyen ongelman, joka koski sitä, onko tämänkaltaiselle toiminnalle riittävät perustelut ja mikäli perustelut ontuisivat, niin se heikentäisi perustuslain asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. (Niilola 2017.) Turun terroristisen iskun seurauksena elokuussa 2017 heräsi myös keskustelua siitä, olisiko voimassa olevat tiedustelulait ja uudet tiedustelukeinot mahdollisesti ehkäisseet tämän iskun. Useat poliitikot olivatkin tätä mieltä ja aiemmin kiirehtimistä vastustaneet oppositiopuolueet SDP ja Vasemmistoliitto myös arvioivat kantaansa uudelleen terroristisen iskun seurauksena. Perustuslainmuutoksen kiirehtiminen sai asiantuntijoilta kuitenkin kritiikkiä ja myös tiedustelulakien nopea voimaan saattaminen, johtuen esimerkiksi siitä, että lakeja ei ehtisi käsitellä tarpeeksi huolellisesti. (Mäntymaa 2017.)

Eduskunta sai käsiteltäväkseen hallituksen esitykset tammikuussa 2018 koskien tiedustelulakeja sekä perustuslain muutosta. Tiedustelutoiminnan valvontaa koskevassa hallituksen esityksessä määriteltiin parlamentaarista valvontaa harjoittavaksi tahoksi tiedusteluvalvontavaliokunta, jota ei ole aikaisemmin ollut ja laillisuusvalvontaa harjoittavaksi tahoksi tiedusteluvaltuutettu, jollaista ei myöskään aikaisemmin ollut olemassa. Tiedusteluvaltuutetun tehtäväksi tuli valvoa sitä, että tiedustelutoiminta olisi lainmukaista ja huolehtia perus- ja ihmisoikeuksien realisoitumisesta tässä toiminnassa. (Eduskunta 2019a.) Ennen kuin lakiehdotukset annettiin eduskunnalle, niin oikeusministeri Antti Häkkinen esitti näkemyksensä, että tiedustelulakien seurauksena perustuslainmuuttaminen pitäisi tehdä kiireellisesti vallassa olleen eduskunnan aikana. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että eduskunnassa tarvittiin viiden kuudesosan enemmistön kannatus asialle. Perusteluna tälle esitettiin sitä, että tilanne on poikkeuksellinen koska Suomen turvallisuusympäristö on

muuttanut oleellisesti ja näitä uusia toimivaltuuksia tarvitaan ehkäisemään uusia uhkia. Vaa'ankieliasemassa suhteessa perustuslain kiireelliseen muuttamiseen ollut SDP ei vielä tässä vaiheessa tiennyt kantaansa puolueena vaan odotti ensin lakipakettien julkistamista. (STT-YLE 2018.) Keskeisimpinä ongelmina arvioitiin useiden puolueiden toimesta olevan yksityisyyteen ja viestinnän suojaamiseen liittyvät näkökulmat ja SDP nosti esimerkiksi esiin tiedustelun valvonnan muotojen ja valvonnan resurssien määrän sekä yksityisyyden ja tiedustelun välisen suhteen muotoutumisen potentiaalisina ongelmina, Vihreät halusivat odottaa vielä perustuslakivaliokunnan kantaa liittyen kiirehtimiseen ja Vasemmistoliitto näki, että perusteluja kiireelliselle perustuslainmuuttamiselle ei ollut niin kuin myös Perussuomalaiset. Muista puolueista kiireellistä muuttamista kannattivat Keskusta, Kokoomus, Siniset ja Kristillisdemokraatit. (Kervinen & Pietiläinen 2018.) Ensimmäisessä lähetekeskustelussa puolueiden välillä ei ollut erimielisyyttä siitä, että tiedustelulakeja ja niiden mahdollistamia tiedusteluvaltuuksia tarvitaan, mutta näkemyseroja oli liittyen tiedustelutoiminnan valvontaan, perustuslain kiireelliseen muuttamiseen ja toisaalta esiin nostettiin huolia kohdentumattomasta massavalvonnasta. Tämän lähetekeskustelun jälkeen perustuslainmuuttamiseen liittyvä kokonaisuus lähetettiin perustuslakivaliokuntaan. (Pohjanpalo 2018.) Käytännössä tiedusteluun liittyvät lait eli siviili- ja sotilastiedustelulaki jäivätkin odottamaan sitä, että perustuslain muutos säädetään ensin. Tilanne koskien perustuslainmuutosta yleisesti sekä perustuslainmuutoksen eduskuntakäsittelyä pysyi pitkälti samanlaisena ensimmäisen lähetekeskustelun jälkeen, ainakin uutislähteiden valossa, aina siihen hetkeen asti, kun perustuslakivaliokunta oli antanut lausuntonsa.

Perustuslakivaliokunta arvioi mietinnössään syyskuun loppupuolella 2018, että perustuslakia voidaan muuttaa, pienin muutoksin suhteessa hallituksen esitykseen. Samalla perustuslakivaliokunta arvioi, ilman varsinaista ehdotusta, että perustuslain kiireellinen muuttaminen on mahdollista. (Vartiainen 2018.) Perustuslakivaliokunnan annettua lausuntonsa myös eduskuntakäsittely tiivistyi ja perustuslainmuutoksen ensimmäinen täysistuntokäsittely oli syyskuun lopussa 2018. Perustuslain muuttaminen tapahtui lopulta sen jälkeen, kun tämän muutoksen kiireelliseksi julistaminen hyväksyttiin lokakuussa 2018 (Eduskunta 2019a).

Lisäyksenä voisi todeta, että tiedustelutoiminnan valvontaa koskeva laki hyväksyttiin joulukuun lopussa 2018 (Eduskunta 2019b). Siviili- ja sotilastiedustelua koskevat lait

hyväksyttiin lopulta maaliskuussa 2019 (Lehtonen 2019). Lisäksi tähän kokonaisuuteen kuului myös muutamia muita lakeja.

4.2 Aineisto

Aineisto koostuu tiedustelulakikokonaisuuteen keskeisesti liittyvästä eduskuntakeskustelusta liittyen tiedustelulakeihin. Aineisto koostuu siis tarkemmin sanottuna neljästä eri laista käydystä lähetekeskustelusta. Eduskunnan lainsäädäntöprosessissa lähetekeskustelu on tavallaan ensimmäinen mahdollisuus puhua julkisesti eduskunnan puhefoorumilla, jostakin esityksestä. Seuraavaksi käydään tiiviisti läpi eduskunnan lainsäädäntöprosessi ja sen jälkeen kuvataan aineisto ja sen hankkiminen.

Lainsäädäntöprosessi on olennainen osa eduskunnan prosesseja. Erilaiset lainsäädäntöaloitteet kumpuavat hallituksesta sen tehdessä esityksen eduskunnalle tai mahdollisesti kansanedustajien tekeminä. (Isaksson 2017, 150.) Käytännössä kyseessä voi olla uusi laki tai vanhan lain muuttaminen (Eduskunta 2023b). Kun lakiehdotus on annettu, eduskunta käy asiasta lähetekeskustelun ja lopulta täysistunnossa päätetään mihin valiokuntaan asia tulisi lähettää jatkokäsittelyyn (Isaksson 2017, 150). Valiokunnissa kansanedustajat tekevät valmistelutyötä liittyen lakiehdotuksiin, selontekoihin ja muihin asioihin liittyen sekä kuulevat asiantuntijoita, jotta asia voidaan sen jälkeen käsitellä täysistunnossa. Valiokunnat antavat käsiteltävistä asioista joko mietintöjä tai lausuntoja. Valiokunta muodostaa, jostakin lakiehdotuksesta oman näkemyksensä ja antaa eduskunnalle suosituksen asiaan liittyen, joka voi olla esimerkiksi lain hyväksyminen, muuttaminen tai hylkääminen. (Isaksson 2017, 150–151.) Valiokunnan tekemän työn jälkeen lakiehdotukset menevät eduskunnan täysistuntoon, jossa ensimmäisessä käsittelyssä lakiehdotusta käsitellään hyvinkin tarkalla tasolla. Lakiehdotuksen toisen käsittelyn tarkoitus on vain hyväksyä tai hylätä ehdotus. (Eduskunta 2023b.)

Lähetekeskustelussa käsiteltiin hallituksen esitykset laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta, laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta, siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntö ja laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Keskustelu oli mahdollista näistä kaikista laeista, kun lähetekeskustelu hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta käytiin. Lähetekeskustelu pidettiin tiistaina 20.2.2018 klo 14.05–18.19.

Yhteensä näistä lakiesityksistä pidettiin 97 puheenvuoroa. (PTK 9/2018 vp.) Valtaosa puheenvuoroista koski perustuslainmuutosta koskevaa esitystä. Näitä puheenvuoroja oli yhteensä 91.

Aineistosta on rajattu ulkopuolelle tähän perustuslain muutokseen liittyvät muut keskustelut eli ensimmäinen käsittely, toinen käsittely ja toisen käsittelyn jatko eduskunnassa. Näistä toisen käsittelyn jatko oli käytännössä vain tästä perustuslain kiirehtimisestä äänestäminen eikä varsinaisia puheenvuoroja pidetty. Ensimmäinen käsittely ja toinen käsittely on rajattu analyysin ulkopuolelle, sillä tutkielman tekijän niitä lukiessa ja analysoidessa useamman kerran, niin tultiin siihen arvioon, että pääpaino keskustelussa oli pitkälti perustuslain kiireellisessä muuttamisessa ja siihen liittyvissä teemoissa. Toki kiireellisellä muutoksella ja sen prosessilla on yhteys tiedustelulakeihin, mutta nämä keskustelut toistivat pitkälti samankaltaisia asioita kuin lähetekeskustelu, ja sen aikana käydyt keskustelut muista tiedustelulakeihin liittyvistä laeista, pois lukien tämä kiireellisen perustuslain muuttamisen prosessi. Samalla myös muita tiedustelulakeja koskevia muita eduskuntakeskusteluja ei ole otettu mukaan analyysiin. Eli aineisto on siis rajattu lähetekeskusteluun neljästä eri tiedustelulaista. Aineistosta on rajattu pois puhemiehen puheenvuorot ja muut hallinnolliset puheenvuorot, kuten esimerkiksi päätös lähettää jokin asia valiokuntien käsiteltäväksi. Kaikista keskusteluista on rajattu pois myös ruotsinkieliset puheenosat niissä puheenvuoroissa, joissa oli puhuttu sekä suomeksi, että ruotsiksi.

Olen hakenut eduskunnan sivuilta kaikki pidetyt puheenvuorot koskien näitä lähetekeskusteluja eri tiedustelulaeista. Jokainen erillinen pöytäkirjan kohta koskien näiden lakien käsittelyä on kopioitu eduskunnan sivuilta yhtenä kokonaisuutena ja tallennettu Word-tiedostona tietokoneelle. Tämän jälkeen ne on siirretty Nvivo 20 -ohjelmaan aineiston analyysia ja koodausta varten.

5 Analyysi

5.1 Analyysin eteneminen ja huomioita analyysistä

Aineiston luokittelu ja erilaisten kehystämiskategorioiden tunnistaminen tapahtuu hyödyntäen Nvivo 20 -ohjelmaa ja suoraan tekstitiedostoon merkintöjä tekemällä. Aluksi koko aineisto on kopioitu eduskunnan verkkosivuilta tekstitiedostoon, jonka jälkeen se on ladattu Nvivo 20 -ohjelmaan. Aineiston lukeminen tapahtui useamman kerran, jotta voitiin saada selkeämpi ymmärrys kehystämiskategorioista, kehyksistä ja niiden välisistä suhteista. Aluksi aineisto on koodattu kehystämiskategorioiden mukaisesti luokkiin ja tämän jälkeen niitä on analysoitu ja tunnistettu erilaisia kehyksiä ja pyritty luomaan sisällöllisesti samoihin teemoihin liittyviä kehyksiä.

Kehystämiskategorioiden luokittelun avulla on mahdollista saada tarkempi tulkinta aineistosta ja hahmottaa paremmin kehystämisen sekä eri kehyksien välisiä suhteita sekä lopulta myös luoda selkeämpi yhteys teoriaan. Analyysi perustuu Rinaldi ym. tekemään prosessiin tutkimuksessaan ja sitä on sovellettu tähän tutkimukseen. (2022, 1552.) Huomionarvoista on myös se, että jokin aineiston osa eli puheenvuoro tai osa siitä saattoi sisältyä useampaan kehystämiskategoriaan ja kehykseen, sillä puheenvuoroissa monesti käsiteltiin montaa erilaista asiaa. On myös muistettava Entmanin ajatus siitä, että jossakin lauseessa voi olla esimerkiksi kaikki eri kehystämiskategoriat (1993, 52).

Näin ollen kehystämiskategorioiden välillä on siis päällekkäisyyttä, mutta Entmanin (1993) teoriaan pohjautuen tämä oli siis mahdollista tai jopa odotettavaa, sillä rajanvedon ajoittainen hankaluus eri kehystämiskategorioiden ja kehyksien välillä, tulee siis siitä, että niitä tulkittiin puheenvuorosta, lauseesta tai sanasta, jotka voivat viitata useampaankin kehystämiskategoriaan tai kehykseen. Menetelmän käyttöä poliittisten puheenvuorojen analysointiin voikin tältä osin kritisoida. Tämä pätee erityisesti siksi, että politiikassa ja poliittisissa puheenvuoroissa yleensäkin pyritään oikeuttamaan ja argumentoimaan omaa kantaa ja tästä syystä kehystämiskategorioista erityisesti oikeuttamisen tulkitseminen oli siis hankalinta tai ainakin sen rajanveto suhteessa muihin kehystämiskategorioiden. On toki sanottava, että tätä menetelmää on käytetty esimerkiksi hallinnon asiakirjojen, lehtijuttujen ja puheenvuorojen analysointiin ja voisi arvioida, että hiukan samankaltaiset ongelmat mahdollisesti esiintyvät niissäkin. Huomionarvoista on se, että ne tutkimukset tai opinnäytteet, mitkä tämän työn

tekijä on nähnyt, ovat käyttäneet kehysteoriasta hiukan erilaista variaatiota, mutta arvioni mukaan tämä ei vaikuta tai ratkaise ylempänä kuvattua ongelmaa. Samalla tätä teoriaa tai menetelmää voi siis yleisesti kritisoida tästä syystä. Tämänkaltaisen ongelman voisi myös arvioida olevan läsnä yleisesti muissakin kvalitatiivisissa tutkimuksissa, joissa tehdään tulkintaa. Samalla on hyvä nostaa esiin se tosiasia, että eri tulkitsija voi arvioida samalla menetelmällä aineistoa hiukan eri tavoin, kuten ylempänä sisällönanalyysiä käsittelevässä osiossa onkin todettu. Tämän ei kuitenkaan kokonaisuutena katsottu haittaavan tutkimusta, sillä ajatus on nimenomaan hahmottaa, minkälaista kehystämistä tässä aineistona toimivassa lähetekeskustelussa tehdään yleisesti ja minkälaisia merkityksiä siinä luodaan.

Analyysin aluksi on luettu koko aineisto. Tämän jälkeen on koodattu kaksikymmentä eri puheenvuoroa lähetekeskustelusta liittyen laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta, jonka avulla on luotu alustava koodauslista eri kehyksistä. Tämä ensimmäinen analyysi tapahtui, kuten myöhemmätkin analyysit, niin puheenvuoroja luokittelemalla analyysirunkoon perustuen eli hahmottamalla aineistosta neljää eri kehystämiskäsitteitä (*ongelmien määrittely, ongelmien syyt, ratkaisuehdotukset ja oikeuttaminen*). Tämän jälkeen koko aineisto on luettu kokonaisuudessaan uudemman kerran. Seuraavaksi on analysoitu kokonaisuudessaan lähetekeskustelu liittyen Suomen perustuslain 10 §:n muuttamiseen analyysirunkoon perustuen. Eri puheenvuoroista siis etsittiin sanoja sekä lauseita kehysteoriasta tulevien käsitteiden avulla, joiden avulla tunnistettiin eri kehystämiskäsitteitä ja kehyksiä. Osa koodauksista oli näissä neljässä eri kehystämiskäsitteiden luokassa samoja, tai päällekkäisyyttä oli jonkin verran koodausten välillä. Tämän jälkeen puheenvuorot liittyen muihin lähetekeskustelussa käsiteltyihin tiedustelulakeihin on analysoitu. Myös näistä laeista oli siis mahdollista puhua lähetekeskustelun aikana, ja ne ovat myös osa aineistoa. Sen jälkeen eri kehystämiskäsitteiden luokkien alle koodatut puheenvuorojen osat siirrettiin tekstitiedostoon ja analysoitiin. Tämä tapahtui suoraan eri kehystämiskäsitteiden luokille luotuja omia tekstitiedostoja analysoimalla, mihin koodit eli eri puheiden osat oli kopioitu. Tässä analyysin vaiheessa siis aineistoa ryhmiteltiin tulkinnan avulla kuuluviksi joihinkin kehyksiin. Tehdyn analyysin seurauksena tunnistettiin yhteensä 103 kehystä neljään eri kehystämiskäsitteeseen liittyen, jotka ovat siis ongelman määrittelyt, ongelman syyt, ratkaisuehdotukset ja oikeuttaminen. Tämän jälkeen nämä puheenvuorot tai puheenvuorojen osat ovat analysoitu uudestaan ja muodostettu lopulliset kehykset.

Analyysityökaluja hyödynnettiin siten, että kaikkia niitä käytettiin tunnistamaan eri kehyksiä, jotka esitetään lopulta eri kehystämiskategorioiden alla. Samalla van Hulstin ja Yanowin (2016) esittämät kehystämiskategoriat auttavat tunnistamaan Entmanin (1993) esittelemiä kehystämiskategorioita, jotka tässä suhteessa mielletään omiksi luokiksi. Eli nämä kategoriat ja funktiot operoivat ristiin ja samanaikaisesti perustuen tutkijan tulkintaan. Aineistossa oli paljon päällekkäisyyttä, eli jokin sama aineiston osa voi viitata useampaan kehystämiskategoriaan tai kehykseen. Tämä osaltaan vaikeuttaa erottelujen tekemistä eri kehystämiskategorioiden ja kehyksien välillä, mutta erotteluja pystyi kuitenkin tekemään.

Koodeja on tunnistettu aineistoa lukemalla useamman kerran, jotta voidaan saada lisää varmuutta niiden tunnistuksen ja ymmärtämisen prosessiin ja mahdollisesti havaita myös uusia koodeja. Nvivo 20 -ohjelmassa erilaiset kehystämiskategoriat olivat omina koodeinaan, johon aineistoa luokiteltiin siten, että jokin aineiston osa edusti esimerkiksi jotakin puheenvuorosta löydettyä ongelmaa tai oikeuttamista. Nämä neljä kehystämiskategoriaa ovatkin jonkinlaisia luokkia, jonka alle kerätään erilaisia kehystämiskategorioita, joista lopulta luodaan erilaisia kehyksiä. Näitä kehyksiä rakennetaan tulkitsemalla aineistoa ja jossain mielessä ryhmittelemällä niitä yhteen. Jokin kehys siis tavallaan kuuluu jonkin kehystämiskategorian luokan alle. Kehyksiä ei pidä kuitenkaan ymmärtää staattisesti tai suoraan siten, miten Entman (1993) niistä ajatteli eli siten, että ne pitävät sisällään tiettyjä kehystämiskategorioita, vaan ikään kuin päinvastoin eli jokin kehys on esimerkiksi osa ongelman määrittelyä. Aineiston koodausta ohjasi siis käsitteet tai analyysirunko, joka perustui kehystämisteoriaan.

Tässä tutkielmassa tehtyä aineiston rajausta voi myös kritisoida ja pohtia miksei kaikkia eduskuntakeskusteluja tästä perustuslainmuutoksesta otettu mukaan lopulliseen analyysiin. Se olisi kasvattanut aineiston määrää ja tuonut tätä kautta varmasti jonkin verran lisää analyysin jämähyyteen. Tähän rajaukseen, jossa ensimmäinen ja toinen käsittely jätettiin varsinaisen analyysin ulkopuolelle, päädyttiin siitä syystä, että näitä eduskuntakeskusteluja ensimmäisessä vaiheessa lukiessa ja analysoitaessa todettiin, niiden keskittyvän perustuslain kiireelliseen muuttamiseen, sen prosessiin ja perusteluihin pääasiallisesti, eli miksi tai mitä syitä olisi sille, että perustuslakia muutetaan kiireellisesti eikä normaalissa perustuslainsäätämisyksessä. Keskustelu pyöri siis pitkälti sen ympärillä onko perusteita muuttaa kiireellisesti perustuslakia. Toki tällä muutoksella oli yhteys näihin tiedustelulakeihin eli muutos tarvittiin, jotta näitä valvontakeinoja on mahdollista säätää ja

käyttää. Ne puheenvuorot tai puheenvuorojen osat, jotka näissä keskusteluissa koskivat valvontaa ja yksityisyyttä arvioitiin olevan pitkälti samankaltaisia kuin lähetekeskustelussa. Tutkimuksen fokus oli teoriaankin pohjautuen valvonnassa ja yksityisyyden suojassa. Tutkimuskysymys myös rajaa aineiston koskemaan nimenomaisesti puheenvuoroja eduskunnan lähetekeskustelussa koskien eri tiedustelulakeja. Lisäaineisto olisi antanut todennäköisesti tarkemman ja kokonaisvaltaisemman vastauksen tutkimusongelmaan, mutta tutkielman tekijä on arvioinut, että tämän aineiston analyysi toimii jonkinlaisena tarkasteluikkunana laajempaan keskusteluun valvonnasta, yksityisyydestä ja tästä tiedustelulakikokonaisuudesta. Tutkielman tekijä arvioi, että analyysiin mukaan otetut 97 puheenvuoroa ensimmäisestä lähetekeskustelusta toimivat kuitenkin riittävänä aineistona.

5.2 Kehykset ja analyysi

Erilaisia kehyksiä tunnistettiin lopulta 61. Osa kehyksistä on nimetty samankaltaisesti keskenään ja riippuen kehyksestä ne ovat myös osittain sisällöltään samankaltaisia. Oikeuttamiseen liittyviä kehyksiä oli yhteensä 27, ongelmiin liittyviä kehyksiä oli yhteensä 18 ja ratkaisuehdotuksiin liittyviä kehyksiä oli yhteensä 16. Analyysissa huomattiin, että ongelmien syihin liittyvät kehykset ovat pitkälti samoja kuin käsitellyt kehykset ongelmiin liittyen ja näin ollen niitä ei ole eritelty ongelmista. Eli esimerkiksi ongelma puutteellisista tiedustelukyvyistä, niin yhtenä syynä tälle ongelmalle oli turvallisuusuhat, joka oli myös ongelma. Eri kehyksien sisältöjen välillä on siis päällekkäisyyttä myös jonkin verran suhteessa siis eri kehystämiskäsitelmiin. Jotkin erilliset kehykset saattavat myös muistuttaa toisiaan, mutta ne ovat analysoitu kuuluviksi eri kehystämiskäsitelmiin kuten esimerkiksi aikaan liittyvät eri kehykset, jotka kuuluvat siis eri kehystämiskäsitelmiin. Tämä perustui aineiston luentaan hyödyntäen analyysityökaluja ja kielelliseen tulkintaan, siitä mikä arvioitiin esimerkiksi jossakin puheenvuorossa tai sen osassa ongelmaksi ja ratkaisuehdotukseksi.

Analyysissa kutsuttiin hybridikehyksiksi sellaisia kehyksiä, joiden sisältö oli osittain päällekkäistä ja samankaltaista, jonkin toisen kehyksen kanssa, vaikka nämä eri kehykset toimivat suhteessa eri kehystämiskäsitelmiin ja ovat siis omia kehyksiään. Hybridikehyks on tavallaan oma luokkansa, johon kuuluu kaksi tai kolme eri kehystä. Hybridikehykset ovat siis sisällöltään samankaltaisia tai osittain samankaltaisia eri kehystämiskäsitelmiin (*oikeuttaminen, ongelma ja ratkaisuehdotus*) luokittelujen välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että eri

kehystämiskäytännöitä käytettiin hyödyntäen sisällöllisesti samankaltaisia asioita tai teemoja. Tästä syystä analyysissä myös monesti nimettiin eri kehystämiskäytännöihin (*oikeuttaminen, ongelma ja ratkaisuehdotus*) kuuluvat kehystämiskäytännöt samannimisiksi tai toisiaan muistuttaviksi. Näiden lisäksi on siis kehystämiskäytännöitä, jotka ovat luokiteltu kuuluviksi vain johonkin tiettyyn kehystämiskäytännöön (*ongelma, oikeuttaminen ja ratkaisuehdotus*).

Analyysiin esittelyyn eli eri kehystämiskäytännöiden tarkempaan tarkasteluun on otettu mukaan ne kehystämiskäytännöt, jotka liittyvät valvonnan ja yksityisyyden teemoihin. Näiden kehystämiskäytännöiden ulkopuolelle jäi 36 eri kehystämiskäytännöä. Alla taulukossa 1 on eritelty kaikki kehystämiskäytännöt, jotka olivat pitkälti sisällöllisesti samankaltaisia ja toimivat tavallaan samanaikaisesti kahtena tai kolmena kehystämiskäytännönä (*oikeuttaminen, ongelma ja ratkaisuehdotus*). Näissä eri kehystämiskäytännöissä sisältö on siis arvioitu samankaltaiseksi, mutta ne ovat omia kehystämiskäytännöitä ja liittyvät siis eri kehystämiskäytännöihin. Eli jotakin tiettyä taulukossa 1 olevaa hybridikehystämiskäytännöä käytetään eri kehystämiskäytännöinä, esimerkiksi ongelman esiin tuomiseen ja ratkaisuehdotuksen esittämiseen. Nämä hybridikehystämiskäytännöt ovat lisäksi luokiteltu sen suhteen olivatko ne mukana tarkemmassa analyysissä ja mikä niiden merkittävyys oli.

Taulukko 1 Hybridikehystämiskäytännöt

	Oikeuttaminen	Ongelma	Ratkaisuehdotus	Mukana tarkemmassa analyysissä	Merkittävyys
Yhteiskunnallinen vahinko -kehystämiskäytäntö	X	X		Ei	Vähäinen
Tiedustelu ei ole ajan tasalla tai menetelmät sekä keinot ovat riittämättömiä -kehystämiskäytäntö	X	X		Ei	Keskinkertainen
Hyvä lainvalmistelu tai hyvä lainsäädäntö -kehystämiskäytäntö	X		X	Kyllä	Merkittävä

	Oikeuttaminen	Ongelma	Ratkaisuehdotus	Mukana tarkemmassa analyysissa	Merkittävyys
Yksityisyydensuojaa rajoitetaan vain sen verran kuin on tarpeellista -kehys	X		X	Kyllä	Keskinkertainen
Digitalisaatio, tietoverkkoistuminen tai teknologinen kehitys -kehys	X	X		Kyllä	Keskinkertainen
Valvojan valvonta -kehys	X	X	X	Kyllä	Merkittävä
Todennetut, koetut tai arvioidut turvallisuusuhat -kehys	X	X		Ei	Merkittävä
Epäselvyys tosiasioista -kehys	X	X	X	Ei	Keskinkertainen
Hallinnollinen ja poliittinen prosessi -kehys	X	X	X	Kyllä	Merkittävä
Yhteistyön tekeminen -kehys	X		X	Ei	Keskinkertainen
Ihmisten oikeuksien suojaaminen -kehys	X	X	X	Kyllä	Merkittävä

	Oikeuttaminen	Ongelma	Ratkaisuehdotus	Mukana tarkemmassa analyysissä	Merkittävyys
”Isoveljen” pelko -kehys	X	X		Kyllä	Vähäinen
Asiantuntijan käyttäminen -kehys	X	X	X	Ei	Vähäinen
Luottamus viranomaistoimintaan -kehys	X	X		Ei	Vähäinen
Maahanmuutto -kehys		X	X	Ei	Vähäinen
Massavalvonta -kehys		X	X	Kyllä	Vähäinen
Puutteelliset resurssit -kehys		X	X	Kyllä	Keskinkertainen
Aikataulu -kehys		X	X	Ei	Keskinkertainen
Sinisilmäisyys -kehys	X	X		Ei	Vähäinen

Pelkästään oikeuttamiseen liittyvistä kehyksistä on jätetty tarkemman analyysin ulkopuolelle; **”tietoliikennetiedustelun mahdollistamat asiat”** (*vähäinen merkittävyys*), **”jatkuvuuteen tai pysyvyyteen viittaava arvostus yhteiskunnallisessa kontekstissa tai muuten”** (*vähäinen merkittävyys*), **”Suomen ja suomalaisten yhteinen hyöty”** (*keskinkertainen*)

merkittävyys), ”aikaulottuvuus” (*keskinkertainen merkittävyys*), ”vertaaminen tai vastaavuus” (*keskinkertainen merkittävyys*), ”esimerkkitapaukset” (*vähäinen merkittävyys*), ”turvallisuuden arvon korostaminen” (*merkittävä*) ja ”tiedustelu ei ole ajan tasalla tai menetelmät sekä keinot ovat riittämättömiä” (*keskinkertainen merkittävyys*).

Pelkästään ongelmiin liittyvistä kehyksistä on jätetty tarkemman analyysin ulkopuolelle ”**poliittiset suhteet ja poliittinen keskustelu**” (*vähäinen merkittävyys*) ja ”**tiedustelulainsäädännön puute**” (*merkittävä*). Pelkästään ratkaisuehdotuksiin liittyvistä kehyksistä on jätetty tarkemman analyysin ulkopuolelle; ”**muilta oppiminen**” (*vähäinen merkittävyys*), ”**anonymisointi**” (*vähäinen merkittävyys*), **tiedustelulainsäädäntö ja viranomaisten suorituskyky** (*merkittävä*) ja **lainsäädännön kiirehtiminen** (*keskinkertainen merkittävyys*).

Jonkin kehyksen merkittävyys perustuu kehyksen sisällön esiintyvyyden määrälliseen arvioon aineistossa. Tämä on tehty laskemalla yhteen kehykseen koodattuja eri osia aineistosta ja aina yksi koodaus, viittaa tavallaan yhteen asiaan tai teemaan kehyksen sisällä. Nämä eri koodaukset viittasivat monesti myös samaan asiaan tai teemaan. Määrälliset arviot eivät kuitenkaan ole tarkkoja syistä, joihin palataan tämän kappaleen lopussa, mutta jokaisen kehyksen tarkempaan esittelyyn on pyritty tuomaan esiin ne teemat tai sisällölliset seikat, jotka olivat useimmiten havaittavissa kehyksessä eli kehykseen liittyvät olennaiset asiat. Kun kehyksen määrällistä arviota on tehty, niin laskentaan tai määrälliseen arvioon on kuitenkin otettu mukaan kehyksen teemat ja asiat kokonaisuudessaan ei vain kehyksen olennaisimpia teemoja tai sisällöllisiä seikkoja. Tämä laskentaperuste ja merkittävyyden arvio pätee myös niihin kehyksiin, joita ei ole otettu mukaan tarkempaan esittelyyn.

Tarkempaan esittelyyn mukaan otetuissa kehyksissä on kuitenkin sisällöllisesti esitelty siis kaikki näkökulmat, asiat ja teemat, jotka koodattiin kuuluviksi tähän kehykseen. Määrällisyys tarkoittaa siis myös jonkin kehyksen sisällöllisen asian toistoa, ja tästä määrällisestä laskennasta on nostettu esiin ne asiat mitkä toistuivat kehyksen sisällä eli mikä oli tavallaan jossakin kehyksessä olennaista. Tämänkaltaisen analyysin tekeminen tapahtui myös niiden kehysten kohdalla, jotka eivät ole mukana tarkemmassa esittelyssä.

Kaikkiin kehyksiin on tuotu esiin kehyksen merkittävyyden sanallisesti esitetty arvio. Arviointiasteikko oli kolmiportainen; *vähäinen merkittävyys, keskinkertainen merkittävyys ja*

merkittävä. Tärkeänä huomiona tässä on se, että hybridikehyksissä on arvioitu niiden merkittävyyttä kokonaisuutena eli siihen kuuluu määrälliset arviot johonkin tiettyyn ”hybridikehykseen” kuuluvista kahdesta tai kolmesta eri kehyksestä, jotka liittyvät siis johonkin kehystämiskäsitteeseen ja tavallaan yhdessä muodostavat hybridikehyksen. Kehyksen yleisen merkittävyyden arvio suhteessa muihin kehyksiin perustuu siis tähän karkeaan laskentaan.

Tarkempaan esittelyyn mukaan otettujen eri kehysten sisältö on pyritty ilmaisemaan analyysissa jokaisen kehyksen kohdalla. Analyysiin esittelyyn eli eri kehyksien tarkempaan tarkasteluun on siis otettu mukaan ne kehykset, jotka olivat tässä opinnäytetyössä käytettyyn teoreettiseen viitekehykseen perustuen keskeiset kehykset. Tarkempaan esittelyyn mukaan otetut kehykset ovat valittu kehysten sisältöjen perusteella. Nämä kehykset ovat myös tutkimuskysymysten kannalta relevantit kehykset.

Alempana käsitellään ensin tiiviisti niitä kehyksiä, joita ei otettu mukaan eri kehysten tarkempaan esittelyyn ja sen jälkeen esitellään ne kehykset, jotka perustuen tutkielman teoreettiseen viitekehykseen olivat keskeisiä. Näissä kehyksissä siis käsitellään valvontaan ja yksityisyyteen liittyviä asioita sekä teemoja pääasiallisesti.

5.3 Kehykset

5.3.1 Tarkemman esittelyn ulkopuolelle jätetyt kehykset

Seuraavaksi käydään tiiviisti läpi ne kehykset, jotka eivät ole mukana tarkemmassa kehyksien esittelyssä. Aluksi käydään läpi hybridikehyksiksi luokitellut kehykset, jonka jälkeen muihin kehystämiskäsitteisiin liittyvät kehykset.

Todennetut, koetut tai arvioidut turvallisuusuhat -kehyksessä, nostettiin olennaisina teemoina esiin turvallisuusympäristön muuttuminen, turvallisuuden heikentyminen, uhat yleisesti, terrorismi, ulkomainen tiedustelutoiminta, kybervakoilu sekä -hyökkäykset ja hybridivaikuttaminen. Näitä asioita siis nostettiin esiin ongelmina ja niillä oikeutettiin erityisesti tarvetta tiedustelulaeille. Tämän kehyksen arvioitiin olevan merkittävä.

Aikataulu -kehyksien sisällöllinen näkökulma painottui pitkälti siihen, että kiireellinen menettely on ylipäättänsä ongelmallista, tiedustelulait ovat jo myöhässä ja aikaa käsittelylle ei ole tarpeeksi sekä siihen, että tarvitaan tarpeeksi aikaa sekä rauhaa lainsäädännön käsittelyyn. **Epäselvyys tosiasioista -kehyksien** sisällöllinen näkökulma painottui pitkälti siihen, että miten laajalle parlamentaarinen valvonta tulisi oikeasti ulottumaan, perusteettomien uhkakuvien ja turvallisuushuolien käyttäminen lakien perusteina ja massavalvonnan esiin nostaminen myös pelottelumielessä. Näistä asioista puhuminen katsottiin siis epäselväksi tai faktuaalisesti vääräksi. **Yhteistyön tekeminen -kehyksien** sisällöllinen näkökulma painottui pitkälti siihen, että tarvitaan yhteinen näkemys parlamentaarisesti tästä kokonaisuudesta sekä myös parlamentaarista yhteistyötä yleisesti ja myös yhteistyötä jatkovalmistelutyössä tähän lakikokonaisuuteen liittyen. Parlamentaarisen yhteistyön tärkeys nostettiin esiin myös tiedusteluvalvontavaliokuntaan liittyen. **Tiedustelu ei ole ajan tasalla tai menetelmät sekä keinot ovat riittämättömiä -kehyksessä** esiin nostettiin viranomaiskeinojen riittämättömyys ja se, että Suomen tiedustelu ei ole ajan tasalla. Näiden neljän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan keskinkertainen.

Vähemmän merkittävistä hybridikehyksistä ”**yhteiskunnallinen vahinko**” käsitteli teemoja; haitat, jotka syntyvät yrityksille ja taloudelle laittomasta tiedustelusta sekä tietoverkkojen kautta tapahtuvat verkkohyökkäykset ja terrorististen iskujen vaikutus yhteiskuntaan.

Asiantuntija -kehyksen teemat liittyivät siihen, että missä määrin asiantuntijoille on annettu painoarvoa valmistelussa ja luotetaanko arvioon esimerkiksi perustuslakiasioiden kohdalla ja toisaalta korostettiin esimerkiksi myös Suojelupoliisin painoarvoa turvallisuusasioiden asiantuntijana. Myös luottamusta yleisesti asiantuntijoihin nostettiin esiin sekä myös myönteiset lausunnot lakiesityksistä. **Luottamus viranomaistoimintaan -kehyksen** teemoissa esiin nostettiin maailmalla ja Suomessa tapahtuneet viranomaisten väärinkäytökset sekä liiallinen luottamus Suomen viranomaisiin. Samalla myös nähtiin, että toimiva valvontajärjestelmä takaisi tämän luottamuksen viranomaisiin. **Maahanmuutto -kehys** käsitteli teemoja, joissa maahanmuutto ja oikeanlainen maahanmuuttopolitiikka yhdistettiin turvallisuuteen ja sen takaamiseen. **Sinisilmäisyys -kehyksessä** teemoina olivat Suomen pitäminen liian sinisilmäisenä erilaisten uhkien suhteen ja toisaalta tämä sinisilmäisyys nostettiin esiin myös liialliseen viranomaisluottamukseen liittyen. Näitä viittä kehystä arvioitiin vähemmän merkittäviksi.

Oikeuttamiseen liittyvistä kehyksistä olennaisimmat jotka, eivät ole mukana tarkemmassa esittelyssä olivat kehykset: ”*turvallisuuden arvon korostaminen*”, ”*Suomen ja suomalaisten yhteinen hyöty*”, ”*aikaulottuvuus*” ja ”*vertaaminen tai vastaavuus*”. **Turvallisuuden arvon korostaminen -kehyksessä** nostettiin olennaisina teemoina esiin se, että yksityisyyden suojan murtaminen on mahdollista silloin, kun se on välttämätöntä kansallisen uhan torjumiseksi. Tämän lisäksi kansallinen turvallisuus sidottiin tiedustelulakeihin siten, että lakien avulla voidaan taata suomalaisen yhteiskunnan turvallisuus. **Suomen ja suomalaisten yhteinen hyöty -kehyksessä** nostettiin esiin se, että tiedustelulait ovat tehty Suomen ja suomalaisten etua varten. Myös se asia nostettiin esiin tässä kehyksessä, että koska muutkin toimijat harjoittavat viestiliikenteen seuranta, niin Suomenkin kannattaa näin tehdä. **Aikaulottuvuus -kehyksessä** keskeisinä teemoina esiin nostettiin kiireen luominen ylipäättään tähän lainsäädännön hyväksymiseen liittyen, Suomen jäljessä tai myöhässä olemiseen tiedustelulakien suhteen ja rauhallisen eduskunta- ja valiokuntakäsittelyn painottaminen. **Vertaaminen tai vastaavuus -kehyksessä** tehtiin vertaamista muihin Pohjoismaihin. Tämä koski erityisesti terrorismin uhkaa ja näihin uhkiin varautumista. Suomen myös arvioitiin olevan jäljessä muita länsimaita tiedustelulakien kehittämisessä, mutta toisaalta esiin nostettiin arvio, että Suomen tiedustelulait olisivat selkeämpiä sekä rajoittavampia kuin näissä maissa ja valvontajärjestelmä olisi yksi tehokkaimpia kansainvälisesti vertaillen. Tässä kehyksessä nousi esiin myös yksityisyyden suojan ja muiden yksilölle keskeisten perusoikeuksien välinen hierarkkinen vertaaminen, jossa yksityisyyden suojan nähtiin olevan vähemmän tärkeää kuin esimerkiksi oikeuden elämään.

Vähemmän merkittävistä oikeuttamiskehyksistä ”**tietoliikennetiedustelun mahdollistamat asiat**” oli suhteellisen suoraviivainen ja siinä nostettiin esiin se, että tietoliikennetiedustelu mahdollistaisi paremman tiedonhankinnan ja parantaa näin kykyä torjua erilaisia uhkia. **Jatkuvuuteen tai pysyvyyteen viittaava arvostus yhteiskunnallisessa kontekstissa tai muuten -kehyksen** teemat liittyivät siihen, että Suomi olisi jatkossakin yksi maailman turvallisimmista maista sekä siihen, että Suomi olisi jatkossakin maailman rauhan ja lähialueiden rauhallisten olojen takaaja. **Esimerkkitapaukset -kehyksessä** nostettiin esiin muiden maiden onnistumiset erilaisten uhkatilanteiden torjumisessa tiedustelutoimivaltuuksien avulla. Myös erilaiset terroristiset iskut Suomessa ja muissa maissa nostettiin esiin. Erilaiset esimerkit myös viranomaisten harjoittamasta massavalvonnasta maailmalla nostettiin esiin.

Merkittävä ongelmakehys, joka ei ollut mukana tarkemmassa esittelyssä oli **tiedustelulainsäädännön puute -kehys**, jossa nostettiin esiin tiedustelulainsäädännön puute yleisesti ja se, että ongelma, että erilaisiin turvallisuusuhkiin, yhteiskunnallisiin vahinkoihin, maailman muuttumiseen sekä digitalisoitumiseen ei pystyvä vastaamaan sekä pysymään yleisesti mukana maailman muutoksessa. Toinen ongelmakehys, joka jäi tarkemman esittelyn ulkopuolelle, oli **poliittiset suhteet ja poliittinen keskustelu -kehys**. Tässä kehityksessä nostettiin esiin tiedustelutoiminnan poliittisesti herkkä luonne, politikointi kansallisen turvallisuuden kannalta merkittävässä tiedustelulakikokonaisuudessa, kansanedustajakollegoiden epäasiallinen leimaaminen eduskuntakeskustelussa ja myös aikaisemman hyvähenkisen poliittisen valmistelun mahdollinen loppuminen lainsäädännön jatkovalmistelussa.

Ratkaisuehdotuksiin liittyvistä kehityksistä olennaisimmat jotka, eivät ole mukana tarkemmassa esittelyssä olivat kehitykset: ”*tiedustelulainsäädäntö ja viranomaisten suorituskyky*” sekä ”*lainsäädännön kiirehtiminen*”. **Tiedustelulainsäädäntö ja viranomaisten suorituskyky -kehys** oli suhteellisen suoraviivainen. Se toimi ratkaisuehdotuksena turvallisuusuhkia, puutteellisia tiedustelukeinoja ja puutteellista lainsäädäntöä varten. Olennaisena näkökulmana nostettiin esiin se, että pitää pystyä päivittämään sekä parantamaan lainsäädännöllistä- ja viranomaisykyä. Myös se nostettiin esiin, että on tärkeää saada lisää tietoa erilaisista asioista ja erityisesti uhista, ja sitten tämän tiedon eteenpäin välittäminen ja tätä kautta parempi kyky puolustautua. **Lainsäädännön kiirehtiminen -kehityksessä** ratkaisuehdotuksena nostettiin esiin tiedustelulainsäädännön kiireellinen hyväksyminen. Tämä kiireellisyys oli kuitenkin sidottu ennen kaikkea perustuslain muuttamiseen, joka täytyisi tehdä ennen varsinaisten tiedustelulakien säätämistä, sillä perustuslain normaali säätämisyjärjestys vaatisi muutoksen lepäämään jättämisen vaalien yli. Tämä toimi pitkälti ratkaisuehdotuksena turvallisuusuhkia vastaan ja tilannetta pidettiin poikkeuksellisena tässä suhteessa ja kiireellistä menettelyä välttämättömänä. **Muilta oppiminen -kehityksessä** olennaisia näkökulmia olivat se, että Suomessa voidaan ottaa oppia Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tekemistä päätöksistä liittyen muiden Euroopan maiden tiedustelulakeihin. Samalla myös muiden maiden tilanteesta ja tiedustelulainsäädännöstä voidaan ottaa Suomessa oppia. **Anonymisointi -kehityksessä** nostettiin esiin ratkaisuehdotuksena se, että tietoverkkotiedustelulla kerättyä dataa anonymisoidaisiin tietyssä vaiheessa tiedon keräämisen prosessia.

5.3.2 Valvontaan ja yksityisyyteen liittyvät kehykset

Yksityisyydensuojaa rajoitetaan vain sen verran kuin on tarpeellista (*hybridikehys*)

Tässä oikeuttamiskehyksessä nostettiin esiin se, että yksityisyyttä tullaan rajoittamaan vain niin vähän, kuin on mahdollista ottaen huomioon sen, että tiedustelukeinoja voidaan tehokkaasti käyttää ja mitä vaatimuksia Suomen turvallisuus asettaa. Samalla nostettiin esiin se, että tietoliikennetiedustelu kohdistuisi Suomen rajat ylittävään viestiliikenteeseen eli rajaus tapahtuisi myös maantieteellisesti. Esiin nostettiin myös tietoliikennetiedustelun perustuminen ennalta määriteltyihin hakuehtoihin, sen olevan kohdennettua sekä yleisesti rajattua. Olennaista olisi myös se, että suodatetusta tiedosta vain pieni osa tallennettaisiin ja kaikki sellainen tieto, jolla ei ole merkitystä poistettaisiin. Myös se nostettiin esiin, että perustuslain muutoksessa säilyy rajoitusperusteita yksilöivä ominaisuus ja se rajoittaisi muuttuessaankin edellytyksiä, joilla uusia tiedustelullisia toimivaltuuksia on mahdollista säätää. Myös uusien lakien tulkinnessa katsottiin olevan olennaista, että perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ovat voimassa. Sotilastiedustelun sanottiin kohdistuvan myös pääasiallisesti valtiollisiin tai näihin rinnastettaviin toimijoihin, jolloin tietoliikennetiedustelu ei edes kohdistuisi pitkälti perusoikeuksien suojaa lähtökohtaisesti nauttiviin kansalaisiin.

Tässä oikeuttamiskehyksessä oli samankaltainen sisältö kuin **ratkaisuehdotuksien** alle luokitellussa kehyksessä ”**Yksityisyydensuojaa rajoitetaan vain sen verran kuin on tarpeellista**”. Olennaisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, näissä kehyksissä liittyivät pitkälti siihen, että yksityisyyttä tullaan rajoittamaan vain niin vähän kuin on tarpeellista ja tietoliikennetiedustelu on kohdennettua ja rajattua. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan keskinkertainen.

Digitalisaatio, tietoverkkoistuminen tai teknologinen kehitys (*hybridikehys*)

Tässä oikeuttamiskehyksessä kybertoimintaympäristön merkitys nostettiin esiin ja turvallisuuden siirtyminen verkkoon. Samalla myös erilaiset haitalliset tai uhkaavat asiat ovat siirtyneet verkkoon tai digitaaliseen toimintaympäristöön. Teknologian ja informaatioteknologian vaikutus ja muutosvoima suhteessa maailmaan ja yhteiskuntiin nostettiin esiin. Ajatukset, tavarat ja myös kauppa liikkuvat teknologian seurauksena nopeammin ja sellaisiin paikkoihin tai alueille, joihin ei ole ennen päästy. Maailma on verkottuneempi teknologian seurauksena ja myös ihmisoikeudet ja demokraattiset arvot leviävät nopeammin, jolloin myös itsevaltiaat eivät voi kontrolloida kansalaisia yhtä

tehokkaasi kuin ennen. Teknologisen kehityksen myös katsottiin altistavan erilaisille hakkerointi, valvonta ja seurantatoimille, johtuen juuri erilaisista uusista teknologisista laitteista ja tämä koskettaa potentiaalisesti kaikkia ihmisiä ja toimijoita. Teknologisen kehityksen tuomat mahdollisuudet toimivat alustana hyvälle sekä pahalle. Pahat ja hyvät toimijat organisoituvat siis samoilla teknologisilla alustoilla. Myös suomalaisen yhteiskunnan digitalisoituminen ja riippuvuus toimivista tietoverkoista nostettiin esiin.

Tämä oikeuttamiskehys oli pitkälti sisällöltään samankaltainen kuin **ongelmien** alle luokitellussa vastaavassa kehyksessä ”**Yhteiskunnan tietoverkkoistuminen ja tässä muutoksessa mukana pysyminen**”. Sen lisäksi, että kehyksessä oli ongelmina näitä sisällöllisesti samoja teemoja kuin on jo käsitelty, niin tässä kehyksessä nostettiin esiin teknologian nopea kehittyminen ja teknologisten tai digitaalisten välineiden haavoittuvuus, jota hyväksikäyttäen voidaan lukea tai kuunnella ihmisten viestintää. Samalla myös disinformaation ja propagandan nopea levittäminen nähtiin ongelmaksi.

Olenneimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, näissä kehyksissä liittyivät pitkälti siihen, että teknologia on kehittynyt huimasti ja yhteiskunnat ovat näistä laitteista riippuvaisia. Myös valtavan määrän asioita katsottiin siirtyneen digitaaliseen maailmaan ja niin myös erilaisten uhkien. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan keskinertainen.

Valvojan valvonta (hybridikehys)

Tämä oikeuttamiskehys oli yksi käytetyimmistä ja siihen liittyy monia erilaisia näkökulmia. Tässä kehyksessä tiedustelutoiminnan katsottiin sen luonteen ja yleisen hyväksyttävyyden kannalta edellyttävän korostunutta oikeudellista valvontaa. Myös ehdotetun säännöksen, perustuslain muuttamisesta, voimaantulon katsottiin edellyttävän riittäviä valvontamekanismeja. Samalla myös riittävä parlamentaarinen valvonta eli eduskuntaan perustettava tiedusteluvalvontavaliokunta, jossa olisi kaikki eduskuntapuolueet edustettuina ja tehokas sekä riippumaton laillisuusvalvonta katsottiin tärkeäksi. Laillisuusvalvonta eli käytännössä tiedusteluvaltuutetun riippumattomuuden lisäksi toimen itsenäisyys, vahva asema ja laajat toimivaltuudet nostettiin esiin. Myös käytännön keinojen tehokkuutta painotettiin esimerkiksi reaaliaikaista seuranta ja puuttumiskykyä tiedustelutoimintaan. Samalla hahmotettiin laajempaa valvontajärjestelmää, jossa jo olemassa olevat ylemmät laillisuusvalvojat toimisivat edelleen ja yhdessä uusien valvontajärjestelmien kanssa

valvonnan valvojina. Toimivan tiedustelutoiminnan valvonnan katsottiin turvaavan perus- ja ihmisoikeudet, tiedustelutoiminnan tarkoituksenmukaisuus sekä oikeasuhtaisuus ja koko järjestelmän uskottavuus. Yhtenä näkökulmana oli myös se, että Suojelupoliisi (Supo) haluttiin kokonaisuudessaan parlamentaarisen valvonnan alle ja toisaalta tästä myös oli epäselvyyttä, tulisiko näin käymään. Suojelupoliisin aikaisemman valvonnan arvioitiin olleen puutteellista ja epäselvää. Myös ajatus siitä, että parlamentaariseen tiedusteluvalvontavaliokuntaan valittavat henkilöt arvioitaisiin tai jopa valittaisiin Supon toimesta, nähtiin haastavana asiana.

Tämä oikeuttamiskehys oli pitkälti sisällöltään samankaltainen kuin **ongelmien** alle luokitellussa vastaavassa kehyksessä ”**Valvoton valta**”. Sen lisäksi, että kehyksessä oli ongelmina näitä sisällöllisesti samoja teemoja kuin on jo käsitelty, niin tässä kehyksessä nostettiin esiin se, että valvontajärjestelyjä tarvitaan yleisesti liittyen vallankäyttöön. Ongelmana esiin nostettiin myös se, että miten jatkossa aikaisemmin Suojelupoliisia valvoneet valiokunnat saisivat tiedustelulakien hyväksymisen jälkeen tietoa. Samalla myös se nostettiin esiin, että pelkkä organisaation sisäinen valvonta ei ole riittävää näihin tiedusteluvaltuuksiin liittyen.

Tämä oikeuttamiskehys oli pitkälti sisällöltään samankaltainen kuin **ratkaisuehdotuksien** alle luokitellussa vastaavassa kehyksessä ”**Valvonta**”. Sen lisäksi, että kehyksessä oli ratkaisuehdotuksina näitä sisällöllisesti samoja teemoja kuin on jo käsitelty, niin tässä kehyksessä nostettiin esiin se, että tiedustelutoimivaltuuksien käyttämiseen tarvittaisiin tuomioistuimen lupa eli valtuuksien käytössä olisi ennakkovalvonta ja Suojelupoliisilla olisi siis velvoite perustella tiettyjen toimivaltuuksien käyttäminen. Toisaalta myös näkökulmana oli, että tiedusteluvaltuutetulle tulee valvojat eli oikeusasiamies, oikeuskansleri sekä eduskunta ja valtioneuvosto.

Olenneisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, näissä kehyksissä liittyivät pitkälti siihen, että tiedustelutoiminnan luonne ja perusoikeuksien rajaus edellyttää valvontaa ja valvonnan on oltava kokonaisvaltaista eli oikeudellista ja parlamentaarista. Tämän kehyksen arvoitiin olevan merkittävä.

Ihmisten oikeuksien suojaaminen (hybridikehys)

Tämä oikeuttamiskehys oli yksi keskeisimmistä. Näkökulmana nostettiin esiin se, että perusoikeuksiin puututtaisiin mahdollisimman vähän, kuitenkin sillä rajoituksella, että turvallisuus ja tiedustelutoiminta pystytään takaamaan ja toteuttamaan. Tämä rajausta lähtee ihmisoikeuksista ja kansainvälisistä sopimuksista, perusoikeuksista sekä Euroopan unionin lainsäädännöstä ja niiden asettamat vaatimukset välittyvät tarkan sääntelyn avulla eteenpäin. Näkökulmana oli myös se, että sääntelyn on oltava tai se tulee olemaan linjassa näiden velvoitteiden kanssa. Käytännössä rajausta näkyy esimerkiksi tietoliikennetiedustelussa myös käytännön keinoilla eli hakuheitojen rajauksilla, kohdennuksilla, valvontatoimilla, maantieteellisellä rajauksella ja oikeusturvaan liittyvillä seikoilla kuten esimerkiksi tiedonsaantioikeus, lakien selkeys ja tarkkarajaisuus. Myös perustuslain tuoma rajoitus luottamuksellisen viestin suojaan nostettiin esiin ja myös siihen kaavailtu muutos, joka on myös rajoittava olemukseltaan. Samalla esiin nostettiin se, että tässä kokonaisuudessa tullaan turvaamaan perusoikeudet ja ihmisoikeudet ja tämä turvaaminen voi perustua esimerkiksi juuri valvontajärjestelmään. Myös se nousi esiin, että tämä nyt käsitellyssä oleva perustuslain hyväksyminen ei mahdollista ihmisten perusoikeuksien rajoittamista tulevaisuudessa tavallisesti säädetyn lain seurauksena. Näkökulmana oli myös se, että perusoikeuksiin erikoistunut perustuslakivaliokunta tekee vielä arvion näistä esityksistä.

Tulkintana nostettiin esiin myös se, että kansalaiset eivät saisi tietoa, mikäli heidän tietojensa urkitaan erheellisesti, vaikka tämä tieto hävitettäisiin, joka vaikeuttaisi kansalaisten oikeuksien suojaamista. Tämän lainsäädännön nähtiin takaavan myös keskeisimpiä perusoikeuksia eli oikeutta elämään, vapautta ja turvallisuutta. Näkökulmana nostettiin esiin myös se, että muut perusoikeudet kuten oikeus elämään, vapautteen sekä turvallisuuteen ovat tärkeämpiä kuin yksityisyyden suoja. Tämä myös yhdistettiin esimerkiksi siihen, että rikollisilla ja terroristeilla ei pidäkään olla tällaista viestinnän suojausta suhteessa ihmisten turvallisuuteen ja toisaalta tavallisten ihmisten yksityisyyttä on tärkeää kuitenkin suojella. Esiin nousi myös näkökulma, että perusoikeuksien pieni rajoittaminen on sopivassa suhteessa saatuihin hyötyihin nähden. Yksityisyyden suojan ajateltiin myös paranevan tällä lainsäädännöllä, koska muuten rikolliset ja muut valtiot voivat vapaasti tehdä mitä haluavat ilman, että Suomen viranomaiset pystyvät vaikuttamaan asiaan. Myös se asia nousi esiin, että minkälaista tietoa, jota tiedustelulla saadaan, tullaan jakamaan eteenpäin ja toisaalta minkälaisilla keinoilla kerättyä tietoa Suomi saa muilta valtioilta, joiden lainsäädäntö mahdollistaa pidemmälle menevän puuttumisen yksityisyyden suojaan. Tähän liittyen esiin nostettiin tilanne tai mahdollisuus, jossa Suomesta luovutetun tiedon seurauksena jossakin

maassa, jossa ihmisoikeudet ovat huonommalla tolalla kuin Suomessa, ihminen joutuu kiinniotetuksi.

Tämä oikeuttamiskehys oli pitkälti sisällöltään samankaltainen kuin **ongelmien** alle luokitellussa vastaavassa kehyksessä ”**Perusoikeuksiin puuttuminen**”. Sen lisäksi, että kehyksessä oli ongelmina näitä sisällöllisesti samoja teemoja kuin on jo käsitelty, niin tässä kehyksessä nostettiin esiin se, että perusoikeuksiin puuttuminen on ongelmallista ylipäätään. Tämä olikin käytännössä tähän ongelmakehykseen liittyen keskeisesti esiin nostettu asia. Tämän lisäksi näkökulmana nousi esiin se, että perusoikeuksiin puututtaisiin myös liikaa. Myös se nousi esiin, että pystytäänkö ihmisten oikeuksia riittävästi suojelemaan kaavailuilla toimilla. Tähän liittyi myös lain mahdollisen epätarkkuuden seurauksena syntyvä heikkous ihmisten yksityisyyden suojaamiselle. Esiin nousi myös se, että yksityisyyden suoja on ylipäätään heikkoa teknisissä ja digitaalisissa välineissä. Myös viranomaisten mahdollinen liiallinen valta näiden tiedustelutoimivaltuuksien takia suhteessa ihmisten perusoikeuksiin nostettiin esiin ongelmana. Valvonnan ilmoitusvelvollisuuteen liittyvät käytännön asiat ja ihmisten tietämättömyys valvonnasta nousi myös esiin ongelmana.

Tämä oikeuttamiskehys oli pitkälti sisällöltään samankaltainen kuin **ratkaisuehdotuksien** alle luokitellussa vastaavassa kehyksessä ”**Perusoikeuksista huolehtiminen**”. Tässä kehyksessä ratkaisuehdotuksena arvioitiin ylipäätään perusoikeuksista huolehtiminen ja tämän asian tärkeys.

Olenneisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, näissä kehyksissä liittyivät pitkälti siihen, että perusoikeudet on tärkeää suojata ja tämä lainsäädäntö tulee ne myös turvaamaan, perusoikeuksiin puututaan mahdollisimman vähän ja toisaalta se, että perusoikeuksiin puuttuminen on ylipäätensä ongelmallista. Tämän kehyksen arvoitiin olevan merkittävä.

”Isoveljen” pelko (*hybridikehys*)

Tähän oikeuttamiskehykseen liittyi näkökulma siitä, että lainsäädäntö ei tulisi mahdollistamaan tietoliikenteen kokonaisvaltaista valvontaa kohdentamattomasti ja yleisesti eli siis massavalvontaa. Tätä myös pidettiin vaatimuksena, että nämä valtuudet olisivat hyväksyttäviä ja lain tarkkarajaisuus nähtiin tähän yhtenä keinona. Tiedustelulakien seurauksena pidettiin kuitenkin myös mahdollisena massavalvonnan mahdollistamista.

Samalla esiin nostettiin näkökulma siitä, että tavallisen kansalaisen viestejä ja muita viestejä, joita ei saisi lukea uudenkaan lainsäädännön alla voi päätyä viranomaisten silmien alle käytetyillä tiedustelukeinoilla. Esiin nousi myös se, että Suomesta ei tämän lainsäädännön seurauksena tule poliisivaltiota eikä näin myöskään saa tulla koskaan tapahtumaan. Samalla myös nostettiin ajatus luottamuksen säilymisestä suhteessa siihen, että kansallinen turvallisuus ei toimi jonkinlaisena savuverhona poliisivaltion luomisessa. Tässä oikeuttamiskehyksessä oli samankaltainen sisältö kuin **ongelmien** alle luokitellussa **poliisivaltio -kehyksessä**. Olennaisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, tässä kehyksessä liittyivät pitkälti siihen, että massavalvonta joko on mahdollista tai ei ole tämän lainsäädännön myötä. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan vähäinen.

Massavalvonta (hybridikehys)

Tässä **ongelmien** alle luokitellussa kehyksessä nostettiin esiin massavalvonta yleisesti, joka oli tässä kehyksessä pääasiallinen ongelma. Tämän lisäksi ongelmana nähtiin keskustelu, joka julkisuudessa käydään perustuen tähän ajatukseen, että lainsäädäntökokonaisuus mahdollistaisi massavalvonnan. Tämän ongelmakehyksen vastinparina oli **ratkaisuehdotukseksi** luokiteltu **massavalvontaa ei mahdollisteta -kehys**, jossa esiin nostettiin ajatus siitä, että massavalvonta kiellettäisiin hallituksen esityksen perustelutekstissä tai perustuslaissa. Tämä oli kuitenkin yksittäinen maininta tästä asiasta. Olennaisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, liittyivät pitkälti massavalvonnan ongelmallisuuteen yleisesti. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan vähäinen.

Hyvä lainvalmistelu tai hyvä lainsäädäntö (hybridikehys)

Tässä oikeuttamiskehyksessä kuvattiin lainsäädäntöä selkeäksi ja rajoittavaksi tai sen ajateltiin edellyttävän täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta. Tämän saman asian katsottiin olevan tärkeä myös perustuslain muutoksen kohdalla. Samalla nostettiin esiin, että lainsäädännössä kuvattiin tiedustelun kohteiden olevan tarkasti määritelty. Tähän kehykseen liittyy myös se näkökulma, että näitä lakeja oli valmisteltu perusteellisesti, korkeatasoisesti sekä pitkäjänteisesti ja valmistelu oli kestänyt pitkään ajallisesti. Toisaalta myös painotettiin, että koko paketin tulee olla kokonaisuudessaan hyvin valmisteltu eli viittaus ikään kuin koko prosessiin ja tulevaisuuteen, esimerkiksi valiokuntakäsittelyihin. Myös oikeusvaltion periaatteiden kunnioittamisen tärkeys nostettiin esiin. Samalla tiedustelulakikonaisuuteen liittyvä parlamentaarinen seurantaryhmä nostettiin esiin hyvänä valmistelutoimijana ja tähän liittyi myös arvio tiiviistä yhteistyöstä virkahenkilöiden, hallitus- sekä oppositio puolueiden ja

myös sidosryhmien kesken, jolloin saatiin eri näkemyksiä mukaan lainsäädännön valmisteluun. Tähän liittyi myös osittain eri valvontakeinojen ja valvonnan arvon korostaminen hyvään tai hyvin valmisteltuun lainsäädäntöön liittyen tässä kokonaisuudessa. Esiin nostettiin myös mahdollisuus oppia muiden maiden tekemistä virheistä liittyen tiedustelulakeihin ja tiedustelutoimivaltuuksiin.

Tämä oikeuttamiskehys oli pitkälti sisällöltään samankaltainen kuin **ratkaisuehdotuksien** alle luokitellussa vastaavassa kehyksessä ”**Hyvä lainvalmistelu**”. Sen lisäksi, että kehyksessä oli ratkaisuehdotuksina näitä sisällöllisesti samoja teemoja kuin on jo käsitelty, niin tässä kehyksessä nostettiin esiin se, että tiedusteluvaltuuksista on säädetty tarkalla tavalla. Myös eduskuntakäsittelylle ehdotettiin tarpeeksi aikaa sekä valiokunnissa tapahtuvalta työskentelyltä tarkkuutta. Esiin nostettiin myös perustuslakivaliokunnan tekemän arviointityön tärkeys perustuslain kiireellisestä muuttamisesta ja korostettiin sitä, että perustuslakivaliokunta saa tehdä työnsä rauhassa. Myös se nousi esiin, että sillä olisi päätäntävalta kiireellisyydestä. Samalla myös nostettiin esiin se, että valiokunnissa tapahtuva arviointi erilaisista uhkista olisi kriittistä ja se, että tietojenluovutusta viranomaisille sekä ulkomaisille tiedustelutoimijoille pitää myös käsitellä perusteellisesti. Esiin nostettiin myös tärkeät sisältökeskustelut eri instansseissa eduskunnassa.

Olenneimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, näissä kehyksissä liittyivät pitkälti tarkan sääntelyn esiin nostamiseen, hyvään valmistelutyöhön jatkossa ja perusteelliseen valmisteluun aikaisemmin tässä prosessissa. Tämän kehyksen arvoitiin olevan merkittävä.

Hallinnollinen ja poliittinen prosessi (hybridikehys)

Tämä oikeuttamiskehys oli yksi keskeisimmistä kehyksistä. Tässä oikeuttamiskehyksessä perustuslakivaliokunnan rooli ja sen tekemä työ näiden eri lakien säätämässä nostettiin esiin ja sen harkinnan sekä tulkinnan näistä laeista katsottiin myös olevan olennaista tässä lainsäädännön hyväksymisen prosessissa. Yleisesti esiin nostettiin myös perustuslain tärkeys ja olennaisuus, joka johtaa tarkkaan analyysiin aina kun perustuslaillisia asioita käsitellään. Lisäksi katsottiin, että perustuslakivaliokunnalle tulee antaa rauhaa tehdä työnsä hyvin. Esiin nousi myös se, että perustuslain muutoksen tarkkarajaisuus mahdollistaa vain tietynlaisten alemman tasoisten lakien säätämisen. Esiin nousi myös poikkeuksellisuus, joka koski tiivistä yhteistyötä näiden lakien valmisteluvaiheessa.

Myös tiedusteluvaltuutetun rooli ja hallinnollinen työnjako suhteessa muihin hallinnollisen puolen valvojiin nostettiin esiin siinä mielessä, että niiden välille ei tulisi päällekkäisyyttä. Tiedusteluvaltuutettu myös arvioitiin yhteistyötahoksi eduskunnalle sekä tiedusteluvalvontavaliokunnalle, jonka myös itsessään katsottiin olevan keskeinen ja hyvä toimija tässä uudessa valvontajärjestelmässä. Tiedusteluvaltuutettu olisi velvollinen raportoimaan näille parlamentaarisille tiedustelutoiminnan valvojille. Yleisesti myös nostettiin esiin koko tämä valvontajärjestelmä ja sen muoto sekä laatu. Esiin nostettiin myös parlamentaarisen työryhmän tekemä seurantatyö tämän lainsäädännön valmisteluprosessissa ja sen onnistuminen sekä tämän työn tai hengen hyödyntäminen lakien säätämisen prosessin seuraavissa vaiheissa. Olennaisina huomioina oli myös julkisen vallan käyttämisen perustuminen lakiin koskien myös viranomaisten toimintaa ja toisaalta esiin nousi myös valvonnan tekninen järjestäminen siinä mielessä, että sitä voisi harjoittaa vain oikeuden tekemällä päätöksellä. Esiin nousi myös näkökulmat siitä, että lakeja pitää käsitellä eduskunnassa riittävän ajan kanssa ja valiokuntakäsittely täytyy olla huolellista ja avoimiin kysymyksiin pitää saada vastauksia sen aikana.

Yhtenä näkökulmana nousi esiin myös tiedustelulakien säätämisen liittyminen perustuslainmuuttamiseen kiireellisesti ja siihen liittyvään omanlaiseen raskaampaan prosessiin, jonka seurauksena esimerkiksi saavutettu ajallinen hyöty uusien tiedustelutoimivaltuuksien saamiseksi arvioitiin vähäiseksi. Samalla nostettiin esiin se seikka, että tätä ei ole käytetty kertaakaan nykyisen perustuslain aikana. Tämä perustuslain kiireellinen muuttaminen myös nostettiin esiin siinä mielessä, että se voi rapauttaa perustuslain roolia sekä toimia myös ennakkotapauksena tulevaisuudessa, kun kiireellistä muuttamista arvioidaan liittyen johonkin toiseen tilanteeseen tai lainsäädäntöön. Tätä asiaa lähestyttiin myös siten, että tehtäisiinkin jonkinlainen määräaikainen poikkeus perustuslakiin, jolloin ei tarvitsisi tehdä niin raskasta prosessia ja toisaalta virheiden sattuessa asia olisi helpompi korjata. Tähän liittyen esitettiin myös erilainen tulkinta, jossa poikkeuslait ovat jonkinlainen historiallinen toimi, joka sekoittaa valtiojärjestystä. Näkökulmana esiin nostettiin myös se, että valtiosääntöoikeudellisesti perustuslaki vaikuttaa muun lainsäädännön säätämiseen eikä tilanne voi olla se, että perustuslakia muutetaan siksi, että tiedustelulait voidaan säätää kiireellisesti. Tähän liittyen myös katsottiin, että hallituksella on erityinen velvollisuus esittää hyvät perustelut kiireelliselle perustuslain muutokselle. Esiin nostettiin myös eduskuntakeskustelun rooli, jonka aikana täytyy pystyä käymään analyttinen ja järkevä

keskustelu. Eduskunnan rooli päättävänä tahona näistä laeista päätettäessä nousi myös esiin ja tähän liitettiin myös ajatus siitä, että tämä olisi myös hallituksen tahto. Myös näihin lakeihin liittyvä keskustelutilaisuus kansanedustajille mainittiin siinä mielessä, että keskustelua asiasta voisi jatkaa. Samalla myös nostettiin esiin se näkökulma, että eduskuntakeskustelun kautta erilaiset huolet ja ongelmat voidaan ottaa huomioon sekä käydään mahdolliset lainsäädännön puutteet läpi. Esiin nousi myös näkökulma, että laeille saataisiin parlamentaarisesti laaja tuki eduskunnasta.

Esiin nousi myös näihin lakeihin liittyvä historiallinen prosessi, joka siis ajallisesti kattoi aikaisemman eduskunnan vallassa oloa ja epäonnistuminen tuolloin viedä tiedustelulakeja eteenpäin, koska poliittiset voimasuhteet eivät tätä silloin tukeneet ja tällä pyrittiin nostamaan esiin oma pitkällinen positiivinen kanta liittyen näihin lakeihin. Menneisiin asioihin viitattiin poliittisissa prosesseissa myös siten, että tiedustelulakeihin liittyvissä asioissa päättäjät eivät ole olleet tehtäviensä tasalla aikaisemmin. Myös se asia nousi esiin, että eduskuntatyö näihin lakeihin liittyen luottamuksella ja kyvykkyydellä, on Suomen etujen mukaista. Esiin nostettiin myös näkökulma, että onko tiedustelutoimivaltuuksien käyttäminen loppuun asti mietitty, sillä kun vakoilusta jäätäisiin kiinni, niin poliitikot kantavat seuraukset tästä. Esiin nousi myös näkökulma, että mikäli jonkinlainen vakava uhka kansalliselle turvallisuudelle realisoituisi ennen lakien hyväksymistä, niin poliitikot joutuisivat vastaamaan siitä, että uusia tiedustelullisia toimivaltuuksia ei ole hyväksyty.

Tämä oikeuttamiskehys oli pitkälti sisällöltään samankaltainen kuin **ratkaisuehdotuksien** alle luokitellussa vastaavassa kehyksessä ”**Hallinnollinen ja poliittinen prosessi**”. Sisällöllisesti tähän kehykseen liittyvät teemat liittyivät suhteellisen suoraviivaisesti eduskuntakäsittelyn ja valiokuntakäsittelyn huolelliseen sekä täsmälliseen tekemiseen suhteessa näihin tiedustelulakeihin, mutta esiin nostettiin myös huomiona se, että hallitus muuttaisi esitystään, mikäli eduskuntakäsittelyssä huomattaisiin jotakin sellaista, joka tähän antaisi aihetta.

Tämä oikeuttamiskehys oli pitkälti sisällöltään samankaltainen kuin myös **ongelmien** alle luokitellussa vastaavassa kehyksessä ”**Hallinnollinen ja poliittinen prosessi**”. Sen lisäksi, että kehyksessä oli ongelmina näitä sisällöllisesti samoja teemoja kuin on jo käsitelty, niin tässä kehyksessä nostettiin esiin se, että perustuslain muuttamisen kynnyksensä madaltuisi tämän tiedustelulakikokonaisuuden prosessin seurauksena. Samalla myös perustuslain heppoinen

muuttaminen ja se, että muuttamiseen ei suhtauduttaisi vakavasti, nostettiin esiin. Ongelmana nousi esiin myös viranomaistiedon jakamisen oikeus ja valtuus yritykselle, jota on mahdollisesti vakoiltu. Esiin nousi näkökulma myös siitä, että tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu on vain yksi useasta eri menetelmästä ja näistä muistakin menetelmistä tarvittaisiin perusteellinen keskustelu. Myös parlamentaarisen valmisteluryhmän puutteelliset valtaoikeudet liittyen tiedustelulakikonaisuuteen katsottiin ongelmaksi. Esiin nostettiin näkökulmana myös se, että kansanedustajan kansalta saatua valtakirjaa rajataan sillä, että Suojelupoliisi tekee turvallisuusselvityksen tiedusteluvalvontavaliokuntaan valittavista henkilöistä.

Olenneisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, näissä kehyksissä liittyivät pitkälti siihen, että eduskunta- ja valiokuntakäsittelyt tulisivat tehdä täsmällisesti ja huolellisesti sekä ajan kanssa, perustuslakivaliokunnan työn keskeisyys tässä prosessissa, kiireellisen perustuslain muuttamisen perusteet sekä perustuslain muuttamisen tarkkarajaisuus. Tämän kehyksen arvoitiin olevan merkittävä.

Puutteelliset resurssit (*hybridikehys*)

Tässä **ongelmien** alle luokitellussa kehyksessä arvioitiin, valvontajärjestelmän resurssien olevan puutteelliset, jolloin valvontatehtävää ei voisi toteuttaa asianmukaisesti. Myös yleisesti riittävien resurssien tarpeellisuus nostettiin esiin suhteessa tiedustelutoimintaan. Samalla yksittäisenä mainintana oli se, että tiedustelulakien katsottiin luovan tarvetta lisäresursseille, jotka otettaisiin mahdollisesti pois muusta viranomaisten harjoittamasta valvonnasta.

Tässä **ratkaisuehdotuksien** alle luokitellussa kehyksessä, joka oli vastinpari puutteellisten resurssien ongelmalle, nostettiin esiin se, että jotta oikeudellinen ja parlamentaarinen valvonta voivat toimia tehokkaasti tarvitaan niille riittävät resurssit ja toimintavaltuudet. Tämä resurssien varmistaminen nostettiin esiin myös tiedustelutoiminnan suhteen ja tuomioistuimien tekemän viranomaisvalvonnan suhteen.

Olenneisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, näissä kehyksissä liittyivät pitkälti valvontajärjestelmän resurssien puutteellisuuteen sekä siihen, että tiedustelutoiminnan ja oikeudellisen sekä parlamentaarisen valvonnan resurssit pitää turvata. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan keskinkertainen.

Suomi osana kansainvälistä ja keskinäisriippuvaista maailmaa (*oikeuttamiskehys*)

Tässä kehyksessä kansainvälinen terrorismi ja Suomen terrorismitilanne kytkettiin toisiinsa. Suomen tilanne myös yhdistettiin tai sitä verrattiin muihin pohjoismaihin sekä Saksaan ja erityisesti niiden tiedustelukykyyhin ja valtuuksiin. Myös se nousi esiin, että Suomesta näihin maihin kulkevaa tietoliikennettä voidaan jo näiden maiden toimesta tiedustella. Uusien tiedustelullisten kykyjen arvioitiin myös mahdollistavan yhteistyötä kansainvälisesti ja Suomi olisi näin varteenotettava kumppani tässä mielessä. Samalla myös kuvattiin ajatus siitä, että rajaton maailma, jossa ihmiset, ajatukset sekä tavarat voivat vapaasti liikkua ei olekaan todellisuutta, sillä oikeasti maailmassa on rajoja ja valvontaa. Yksityisyyden suojaaminen esitettiin myös globaalina haasteena. Tässä kehyksessä myös arvioitiin Suomen pysyvän näiden lakien säätämisen takia edelleen turvallisien maiden joukossa eli länsimaiden, Pohjoismaiden sekä Euroopan unionin maiden.

Olenneisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, tässä kehyksessä liittyivät pitkälti siihen, että Suomen tilanne yhdistettiin tai sitä verrattiin pohjoismaihin sekä myös muihin maihin liittyen tiedustelukykyyhin ja turvallisuustilanteeseen. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan vähäinen.

Yksilön vastuu (*oikeuttamiskehys*)

Tässä kehyksessä hahmotettiin yksilön vastuuta siten, että jos ihmiset jakavat itsestään tietoa internetissä sekä sosiaalisessa mediassa, niin onko enää melkein mitään mitä viranomaiset ei jo pääsisi muutenkin tutkimaan ja näin ollen nämä lait voidaan huoletta säätää. Myös yksilöiden omaa toimintaa ja vastuuta tietoyhteiskunnassa toimimisesta sekä tietoverkon turvallisesta käytämisestä nostettiin esiin. Tämä liittyi juuri heidän käyttäytymiseensä ja huolettomaan toimintaan suhteessa omiin tietoihinsa. Myös se nostettiin esiin, että koska ihmiset ovat päättäneet jakaa näitä tietoja, niin ne myös leviävät ja niitä tietoja hyödynnetään eri toimintojen kohteena kuten markkinoinnin sekä isojen teknologiayhtiöiden, pankkien ja muiden kaupallisten toimijoiden toiminnassa. Esiin nostettiin se, että nämä tiedot ovat annettu kaikkien nähtävillä käyttämällä erilaisia sovelluksia ja muita digitaalisia toimintoja. Tämän omista tiedoista huolehtimisen katsottiin olevan myös vaivalloista ja ihmisistä kerätyn tiedon määrän olevan jo valmiiksi suurta. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan vähäinen.

Yleisesti järkevästi toimiminen (*oikeuttamiskehys*)

Tässä kehyksessä olennaisena näkökulmana oli se, että koska muutkin ovat jo säätäneet tai mahdollistaneet tietoliikenteen seuranta, niin Suomenkin kannattaa näin tehdä, sillä suomalaisten viestiliikennettä seurataan joka tapauksessa. Tähän liitettiin myös ajatus siitä, että samalla tähän voidaan liittää oikeusvaltion hyveet, kun valvontaa harjoitetaan. Samalla myös katsottiin, että erilaiset rikolliset toimijat hyödyntävät jo tietoverkkoja sekä olemassa olevaa teknologiaa omassa toiminnassaan, joten Suomenkin täytyy pystyä toimimaan tällä areenalla. Olennaista oli myös ajatus siitä, että globaalissa maailmassa valvontaa on kaikkialla. Näkökulmana nostettiin se, että myös erilaiset turvallisuusuhat pakottavat Suomea toimimaan oman etunsa tähden. Myös se nostettiin esiin, että koska Suomen viranomaiset eivät voi tehdä tiedustelua, niin se lähinnä helpottaa ulkomaiden vastaavaa toimintaa. Samalla esiin nostettiin ajatus siitä, että miksi pienen valtion kuten Suomen olisi ylipäättään järkevää harjoittaa massavalvontaa tai kohdistamatonta viestiliikenteen valvontaa sekä millä resursseilla ja rahoilla tämä tehtäisiin. Hyvää valmistelua kuten esimerkiksi perustuslakivaliokunnan lausunnon kuulemista pidettiin myös järkevänä toimintana. Yhtenä näkökulmana oli myös se, että tiedustelutoiminnan aloittamiseen tarvittava tieto ja osaaminen on pitkälti jo olemassa. Olennaisimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, tässä kehyksessä painottuivat pitkälti siihen näkökulmaan, että koska muutkin toimijat harjoittavat viestiliikenteen valvontaa ja tiedustelua, niin Suomenkin kannattaa näin tehdä. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan vähäinen.

Keinojen riittämättömyys (*oikeuttamiskehys*)

Tässä kehyksessä nostettiin esiin se yleinen näkökulma, että uudet tiedustelutoimivaltuudet eivät kuitenkaan suojele yhteiskuntaa yksin ja vastaa kaikkiin turvallisuushuoliin. Tämä yhdistettiin myös tiedustelutoiminnan hallinnollisiin rajoituksiin ja valvontajärjestelmien tarpeellisuuteen, joita ilman ei perusoikeuksia voida turvata. Tiedustelua ei pidetty aukottomana ja tämän unohtamisen seurauksena voitaisiin jatkuvasti uusien turvallisuusongelmien kohdalla lisätä turvallisuusviranomaisten valtuuksia. Samalla myös viitattiin muihin valvontajärjestelmän osiin ja yleiseen toiminnan lainmukaisuuden varmistamiseen nostamalla esiin sen, että päätös ulkomaille luovutettavista tiedustelulla hankituista tiedoista olisi yhden ihmisen päätäntävällässä ja epäily siitä, että poliittista johtoa informoidaan tiedustelutiedon vaihtokaupasta vasta jälkikäteen tai ei lainkaan, jolloin viranomaisilla olisi siis liikaa valtaa. Esiin nostettiin ajatus myös siitä, että viranomaisilla ei ole valtuuksien lisäksi edes resursseja tiedustella tavallisia ihmisiä. Valvontajärjestelmän kohdalla myös todettiin teknisen asiantuntemuksen tarve tuomioistuimissa, joissa siis

tiedustelutoimien käytön lupapyyntöjä käsiteltäisiin. Myös voimassa olevan lainsäädännön arvioitiin olevan sellainen, että turvallisuustilanteesta annettavan ennakkovaroituksen antaminen ei ole mahdollista tarpeeksi ajoissa, jonka takia nämä tiedustelulait ovat tarpeellisia. Tämän kehyksen merkittävyyden arvioitiin olevan vähäinen.

Demokraattisen valtiojärjestelmän ihanteet ja piirteet (oikeuttamiskehys)

Analyysissa tunnistettiin tähän oikeuttamiskehykseen liittyen seuraavat alateemat; vallan tasapainotus, vapaus ja vakaus, avoimuus ja vapaa tiedonvälitys sekä demokraattisen oikeusvaltion yleiset arvot.

Tässä kehyksessä nostettiin esiin se näkökulma, että valvonta on olennainen osa kansanvaltaa ja valta sekä valvonta kulkevat käsikädessä. Tällöin myös viranomaisten valtaoikeudet synnyttävät erilaisia vastuita. Tähän liittyen nousi esiin myös näkökulma siitä, että koska tämä tiedustelutoiminta tapahtuu salaisesti, niin valvonta ja muunlainen kontrolli täytyy olla luotettavaa ja toimivaa. Valvonnan ja kontrollin arvioitiin tasapainottavan yhteiskunnallista valtaa ja myös turvaavan ihmisten oikeuksia. Tämän lisäksi Suomen arvioitiin olevan nyt ja tulevaisuudessa näiden lakien ansiosta vapaa ja vakaa demokratia. Myös vielä lainsäädännössä esitettyä tarkempaa rajausta tiedustelukeinoihin oikeutettiin sillä, että tätä perustuslain muutosta voitaisiin hyödyntää mielipiteen vapauden rajoittamiseen. Tiedustelulait liitettiin myös siihen, että joissakin viranomaisten avoimuuteen liittyvissä prosesseissa ei ole toimittu tätä arvoa vastaavasti, kuten Tiitisen listan kohdalla ja tätä näkökulmaa avoimuuden puutteesta yhdistettiin tiedustelutoimintaan. Näiden lakien kohdalla nostettiin esiin myös yleisesti vapaan tiedonvälityksen muistaminen. Samalla vapaa tiedonvälitys tai avoimuus liitettiin tähän tiedustelulakikonaisuuteen siten, että päättäjille ja kansalaisille tulee antaa olennaista ja tarkkaa tietoa asiaan ja prosessiin liittyen. Samalla myös haluttiin eduskunnassa avointa keskustelua esityksen sisällöstä liittyen siihen, kuinka laajasti Suojelupoliisia valvotaan. Avoimuus nousi esiin myös siinä, että koska nämä asiat tapahtuvat salaisesti ja valvontajärjestelmän toiminta on myös salaista, niin parlamentarisessa valvonnassa pitäisi olla kaikki puolueet mukana. Tähän liittyi myös ajatus siitä, että tiedusteluvaliokunta ei ole liiaksi salainen toimija eduskunnan sisällä. Näkökulmana nostettiin myös periaate siitä, että julkisen toiminnan tulee perustua lakiin. Tämä koskee esimerkiksi tiedustelutoimintaa ja valvontajärjestelmää. Myös avoimuutta, demokratiaa ja yhdenvertaisuutta nostettiin arvoina esiin ja yleisesti yhteiskunnan perusarvoja sekä niiden suojelua tässä lainsäädäntöprosessissa. Samalla myös yleisenä arvona nostettiin esiin

oikeusjärjestelmän ydinperuseriaatteen. Myös kansalaisten usko oikeusvaltion pelisääntöihin nostettiin esiin. Näkökulmana nousi esiin myös kansalaisten luottamus viranomaistoimintaan ja sen tärkeys.

Olenneimmat asiat, suhteessa määrällisen arvion laskentaan, tässä kehyksessä painoutuivat pitkälti ”vallan tasapainotuksen” ja ”demokraattisen oikeusvaltion yleisten arvojen” alateemoihin. Erityisesti näkökulma siitä, että valvonta ja viranomaisten valtaoikeudet ovat tiiviisti sidoksissa oli olennainen. Tämän kehyksen arvioitiin olevan merkittävydeltään keskinkertainen.

5.4 Yhteenveto analyysistä

Lähetekeskustelussa käsiteltiin useita erilaisia asioita, mutta keskustelusta voitiin löytää selkeät oleelliset teemat ja asiat, joiden ympärille keskustelu keskittyi. Tietyt kehykset nousivatkin keskustelussa selkeämmin esiin kuin jotkin toiset. Lähetekeskustelu, niin kuin yleensäkin eduskunnassa tapahtuvat keskustelut liittyvät johonkin asiaan tai lakiin, jota on jo ennen keskustelua valmisteltu tai siitä on keskusteltu muilla areenoilla. Lähetekeskustelulla olikin jonkinlaiset pitkällisen valmistelutyön seurauksena syntyneet lähtöedellytykset, joita pitkin se myös jossain mielessä eteni. Tämä on toki ymmärrettävää, koska keskustelu koski tiettyä lakipakettia ja sitä oli valmisteltu pitkään, jolloin myös erilaiset näkökulmat ja ongelmat sekä ratkaisuehdotukset olivat osittain hahmottuneet. Eduskuntakeskustelussa myös usein viitattiin muiden edustajien ja ministereiden puheenvuoroihin ja tavallaan kehystämistä ja vastakehystämistä tapahtui toimijoiden välillä ja suhteessa näihin hallituksen esityksiin.

Erilaiset kehystämiskäsitteet olivat usein sidoksissa toisiinsa eli esimerkiksi turvallisuuden muutoksen ongelmalla oikeutettiin esimerkiksi tarvetta jollekin ratkaisuehdotukselle, kuten vaikkapa tiedustelulainsäädännölle. Erilaiset määrälliset arviot, joita tässä työssä on tehty eivät ole tarkkoja siinä mielessä, että ne perustuvat pohjimmiltaan tulkintaan siitä, minkälaiseen kehykseen jokin asia tai puheenvuoron osa luokitellaan ja toisaalta onko kyseessä mikä kehystämiskäsitteistä. Samalla kehyksien sisällä on käsitelty erilaisia asioita, mutta analyysissä on pyritty ilmaisemaan kehyksen olennaisimmat asiat, joihin siis myös määrällisyyden arvio perustui. Kuten todettua rajanveto eri kehyksien ja eri kehystämiskäsitteiden välillä ei ollut aina helppoa, kuten ei yleensäkaan tutkimuksissa missä tulkitaan kieltä ja merkityksiä. Samalla myös kehyksien sisällä on siis laadullisia eroja.

Kehyksen määrällisen arvion arvo tulee siinä, että se kertoo, mitkä asiat jossakin kehyksessä nousivat keskeisesti esiin. Määrällinen arvio kokonaisuutena arvioiden antaa myös jollakin tasolla ymmärrystä siitä, mitkä aiheet olivat tärkeitä ja merkityksellisiä tässä lähetekeskustelussa ja mitä asioita ylipäätään nostettiin esiin.

Samalla myös siis eroavaisuudet kehysten välillä perustuvat tulkintaan. Massavalvonta ongelmana ja ”isoveljen pelko” oikeuttamisena ovat samankaltaisia, mutta puheenvuoroa tulkittaessa, niissä tulkittiin olevan ero siinä, esitettiinkö asia esimerkiksi ongelmana, jota sitten oikeutettiin jollakin oikeuttamiskehyksellä. Tähän liittyy myös ajatus siitä, että mikä mielletään ongelmaksi tai joksikin muuksi kehystämiskategoriaksi. Nämä kehykset ovat työn tekijän tulkintaa aineistosta eli eri puheenvuoroista. Joskus kehystämiskategorioita esimerkiksi tulkittiin implisiittisesti, jostain asiasta. Eli jokin ongelma voidaan tulkita siitä, että johonkin asiaan halutaan ratkaisu.

Erilaiset kehykset käsittelevät laajasti erilaisia asioita, kuten turvallisuutta, ihmisoikeuksia, muiden valtioiden toimintaa tiedustelumaailmassa, poliittista sekä hallinnollista prosessia, mutta monia muitakin. Tämä näkyy tunnistettujen kehysten määrässä. Ajoittain oltiin hyvinkin käytännöllisellä tasolla, ja toisaalta joskus nostettiin esiin Suomen edut. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että oikeuttamiskehyksessä voitiin hyödyntää vaikkapa arvoja kuten turvallisuutta tai sitä, että tiedustelulait mahdollistavat viranomaisille käytännön työkaluja, joilla torjua rikollisuutta. Keskustelussa käytettiin ongelmia ja ratkaisuehdotuksia myös oikeuttamaan joko toista ongelmaa tai ratkaisuehdotusta tai yleisesti puhujan kantaa. Erilaiset arvot toimivat kuitenkin myös vahvasti käytännön ongelmien, ratkaisuehdotusten ja oikeuttamisten takana. Nämä eri kehykset operoivat monesti siis ristiin myös keskenään.

Tietyt aiheet nousivat siis aineistossa enemmän esiin, ja niiden ympärille keskustelu keskittyi. Kehyksien analyysissä olennaisimmat kehykset olivat siis erityisesti hybridikehykset, sillä niissä tavallaan käytettiin useampaa kehystämiskategoriota, vaikka kyseessä olikin siis omat erilliset kehykset suhteessa kehystämiskategorioiden, ja jotka muodostivat yhdessä ”hybridikehyksen”. Niistä keskeisimmät olivat; ”Hyvä lainvalmistelu tai hyvä lainsäädäntö”, ”Valvojan valvonta”, ”Todennetut, koetut tai arvioidut turvallisuusuhat”, ”Hallinnollinen ja poliittinen prosessi” sekä ”Ihmisten oikeuksien suojaaminen”. Muita, johonkin tiettyyn kehystämiskategoriaan liittyviä merkittäviä kehyksiä oli oikeuttamiskehyksessä ”Turvallisuuden arvon korostaminen”, ongelmakehyksessä ”Tiedustelulainsäädännön puute” ja ratkaisuehdotukseen

liittyvä kehys ”Tiedustelulainsäädäntö ja viranomaisten suorituskyky”. Teoreettisen viitekehysten kannalta olennaiset kehykset on tuotu ylempänä esille ja niiden voisi sanoa käsittäneen osittain lähetekeskustelun olennaisia ja merkittäviä teemoja.

Isossa kuvassa lähetekeskustelu ja kehykset sekä erilaiset kehystämiskäsitteet siis toimivat suhteessa tiedusteluun ja tiedustelulakeihin. Tämä oli monesti puhujalla myös jonkinlainen pohjaoletus, johon erilaiset kehykset suhteutuivat. Kun kehyksiä tarkastellaan hiukan tarkemmalla tasolla, niin kokonaisuutena ja suhteessa toisiinsa, lähetekeskustelussa keskeisimmiksi teemoiksi ja aiheiksi nousi esiin turvallisuushuolet tai turvallisuusympäristön muutos ja niihin liittyvät tarkemmat uhat tai näkökulmat. Samalla tähän teemaan liittyi myös yleisesti teknologinen kehitys sekä digitalisaatio ja myös tässä maailmassa esiintyvät uhat. Teknologinen kehitys ja maailman muutos siis myös turvallisuusmielessä oli olennainen asia ja näitä molempia ylläkuvattuja asioita arvioitiin sellaisiksi, joihin pitää reagoida ja mukautua. Samalla kyky puolustautua näitä uhkia vastaan katsottiin puutteelliseksi ja tämän nähtiinkin olevan keskeinen syy sille, että näitä tiedustelulakeja haluttiin säätää ja viranomaisille haluttiin saada tiedusteluun liittyviä toimivaltuuksia. Lainsäädännön kiihdyttäminen oli myös tavallaan toinen ratkaisu, jota tähän ongelmaan erityisesti esitettiin. Turvallisuuden arvo oli keskeisesti taustalla liittyen näihin asioihin. Erilaiset ongelmat ja ratkaisuehdotukset liittyivätkin myös näihin teemoihin oleellisesti ja myös oikeuttamista tehtiin liittyen näihin keskeisiin teemoihin.

Ihmisten oikeuksien suojaaminen oli myös keskeinen asia tässä lähetekeskustelussa ja se tunnustettiin kehyksenä kaikissa kehystämiskäsitteissä niin kuin myös ”Valvojan valvonta-kehys”. Nämä kaksi teemaa ovatkin sellaisia, jotka ovat jonkinlaisia vastakkaisia voimia näille tiedusteluvaltuuksille ja turvallisuuden arvolle. Samalla myös valvonta ja ihmisten oikeudet toimivat rajoitteina suhteessa tähän lakikokonaisuuteen. Monet ongelmat ja ratkaisuehdotukset liittyivät niihin ja toisaalta myös niitä oikeutettiin ja niitä käytettiin myös oikeuttamaan lakeja juuri siksi, että lakien vaikutusta voidaan näin ollen rajata perusoikeuksilla ja valvonnalla. Valvonnan vastavoimaksi onkin usein ajateltu yksityisyyden suoja ja kansalaisoikeudet, jotka kuuluvatkin demokraattisen valtion keskeisiin arvoihin ja tämä eduskuntakeskustelu heijasteli tätä.

Myös hallinnollinen ja poliittinen prosessi -kehys oli kehyksenä luokiteltuna kaikkiin kehystämiskäsitteisiin ja se oli jonkinlainen prosessia kuvaava kehys, jossa nämä kaksi

erilaista, osittain vastakkaista, ylempänä mainittua kokonaisteemaa operoivat. Hallinnollinen ja poliittinen prosessi nähtiin myös ratkaisuna tiedustelulakien ja valvonnan toimivuudelle sekä ihmisten oikeuksien suojaamiselle. Tällä kehyksellä myös oikeutettiin rajoituksia yksityisyyden suojaan sekä tiedustelulakien säätämistä. Olennaista olikin se, että poliittinen prosessi näiden lakien säätämiseen liittyen hoidetaan kunnolla sekä yhteistyössä ja ikään kuin saadaan yhdistettyä eduskunta tämän asian taakse. Tätä yhdistymistä pidettiin olennaisena kansallisesti tärkeässä asiassa. Tämä itsessään viittaa turvallisuuden arvon tärkeyteen ja toisaalta liittyy myös suomalaiseen poliittiseen perinteeseen, jossa tärkeät, usein ulkopoliittiset ja turvallisuuspoliittiset asiat vaativat tai niille halutaan yhteinen kanta. Tämä näkyi myös siinä, että tätä kokonaisuutta nostettiin poliittisen pelin yläpuolelle. Se myös liittyy siihen, että suomalaisessa politiikassa myös tosiasioiden tunnustaminen on yleisesti käytetty perustelemisen keino, joka on usein liitetty turvallisuuspolitiikkaan ja joka näkyi myös tässä lähetekeskustelussa. Turvallisuuden takaaminen, ja valvonnan järjestäminen sekä perusoikeuksien suojaaminen näiden lakien kautta ja yhteistyössä tehtynä, nähtiin tärkeäksi asiaksi. Tämä jonkinlainen halukkuus yhteistyöhön kertoo asian tärkeydestä ja toisaalta siitä, että puolueilla ei välttämättä isossa kuvassa ollut suuria erimielisyyksiä tähän lakikokonaisuuteen liittyen ja toisaalta siitä, että perustuslain kiireellinen muutos myös edellytti laajempaa kannatusta eduskunnassa, kuin vain hallituspuolueiden kansanedustajien.

Valvonta ja yksityisyyden suoja tai perusoikeuksien suoja olivat tässä lähetekeskustelussa olennaisia käsitteitä. Niiden molempien taustalta voitiin havaita keskeisiä demokraattiselle oikeusvaltiolle tyypillisiä arvoja. Näitä olivat tietynlainen lainsäädännöllisyys eli lain kirjaimen mukaan toimiminen, vallan käytön tasapaino ja rajaaminen sekä halu pyrkiä suojaamaan ihmisten perusoikeuksia niin paljon kuin mahdollista tai rajoittamaan siis yksityisyyden suojaa mahdollisimman vähän. Tähän pyrittiin erilaisilla tavoilla. Tiedustelukeinojen tarkalla rajaamisella lainsäädännössä, laajalla sekä tehokkaalla valvontajärjestelmällä sekä tarkalla ja hyvällä eduskuntakäsittelyllä. Valvonta nousi esiin myös siinä mielessä, että demokraattisessa yhteiskunnassa on olennaista rajata valtaa ja luoda erilaisia valtaa tasapainottavia mekanismeja, jolloin myös valvojia valvotaan.

Pelko ja halu irtautua massavalvonnasta kertoo myös siitä, että ihmisten yksityisyyden suojalle annettiin tärkeä arvo tässä kokonaisuudessa ja toisaalta siitä, että tämän asian nähtiin olevan oikea ongelma, myös kansainvälisesti ajateltuna. Myös erilaisia lupauksia annettiin erilaisten käytännön keinojen toimivuudesta liittyen valvontajärjestelmään, mutta näihin

asioihin liittyi myös epäilyjä siitä, miten lopulta käytännössä nämä asiat toteutettaisiin ja lopulta onnistuisivat. Ja toisaalta myös viranomaisia kohtaan osoitettiin tässä keskustelussa epäluottamusta. Yksilöiden oikeuksia rajattiin erilaisissa näkökulmissa siten, että rehellinen ihminen, joka elää elämäänsä Suomessa ja ei viesti Suomen ulkopuolelle tietoliikenteen avulla, niin ei joutuisi tiedustelun kohteeksi. Rikolliset ja muut toimijat, jotka ovat tavallaan ulkopuolella eivät nauti samanlaista suojaa, ja he olisivatkin siis pitkälti tiedustelun kohteita. Tavallisen ihmisen arvioitiin olevan turvassa valvonnalta, koska tiedusteluviranomaisia ei edes kiinnostaisi valvoa heitä. Kansainvälinen ulottuvuus nousi esiin myös oikeuksien turvaamisen kautta. Jossain mielessä voi ajatella, että muiden kuin suomalaisten yksityisyyden suoja voidaan jättää heikommin puolustetuksi, jos esimerkiksi tiedustelutiedon jakamiseen ei tulisi selkeitä pelisääntöjä.

Toisaalta yksityisyyden suoja arvioitiin samalla tavalla, kuin yksityisyyden paradoksi esittää eli ihmiset käyttäytyvät välittämättä omasta yksityisyyden suojastaan ja vapaaehtoisesti jakavat itsestään tietoja tietoverkoissa. Tällä asialla oikeutettiin tiedustelutoiminnan seurauksena tapahtuvaa valvontaa, sillä ihmisistä on jo valmiiksi niin paljon tietoa kaikkien toimijoiden saatavilla tietoverkoissa. Tähän liitettiin myös tietty paradoksaalisuus myös siinä mielessä, että koska tämä tieto on kaikkien saatavilla, niin se on jo valmiiksi uhattuna ja nämä tiedusteluvaltuudet suojaisivatkin yksilöiden tietoja. Tämä ajatus teknologisen kehityksen voimasta ja avoimesta tiedosta liitettiin myös osittain tutkielmassa käsiteltyyn valvojien yhteenliittymään siten, että teknologinen kehitys ja uudet digitaaliset järjestelmät sekä tämä tiedon jakaminen näihin järjestelmiin on luonut uudenlaisia mahdollisuuksia valvonnalle, jota tulisi hyödyntää. Eli Suomi tavallaan liittyy tähän valvojien globaaliin yhteenliittymään näiden toimivaltuuksien avulla ja luo myös omia yhteenliittymiä.

Tietynlaista arvojen asettamista hierarkkiseen järjestykseen myös tapahtui. Yhteiskunnan turvallisuus nousee varmastikin kokonaisvaltaisesti olennaisimmaksi arvoksi tässä lakikokonaisuudessa. Mutta toisaalta tämä ei tapahtunut ilman jonkinlaisia rajoituksia sille, mitä kaikkea tämän takia voidaan tehdä. Perusoikeudet eli siis yksityisyyden suoja tai ihmisten välisen kommunikaation suoja asetti rajoja, joiden seurauksena käytännön toimiksi nousi esiin valvonta ja se olikin olennainen teema tässä keskustelussa.

Turvallisuusviranomaisten valvonta haluttiin saada sekä viranomaisten että eduskunnan oikeudeksi. Tämä liittyy myös arvoon tai näkemykseen siitä, että demokraattisissa yhteiskunnissa valtaoikeudet ovat sidottu tiukasti myös rajoitteisiin, kuten esimerkiksi

valvontaan. Tärkeänä kokonaisuutena tai arvona oli myös perustuslaki, joka asetti omanlaisensa rajoitteen sille, miten yksilön ja viranomaisen suhde muotoutuu ja toisaalta itse perustuslailla nähtiin olevan vakaa ja merkityksellinen paikka ja tehtävä suomalaisessa yhteiskunnassa. Perustuslain muuttamista haluttiin käsitellä huolellisesti, ottaen mukaan asiantuntijoita ja lähetekeskustelussa korostui se, että sen muuttamiseen ei pitäisi ryhtyä heppoisin perustein.

Politiikalle tyypillisesti tässä lähetekeskustelussa kiisteltiin myös siitä, mikä on oikeastaan tosiasia tai totta. Tämä liittyi erityisesti juuri siihen, mitä nämä tiedustelulait mahdollistavat. Keskustelu oli myös ajoittain jossain mielessä pragmaattista sekä teknistä ja saattoi mennä jopa hyvinkin tarkalle tasolle esimerkiksi erilaisten tiedustelukeinojen tai valvontajärjestelmän kuvailujen osalta, joita toki käytettiin erilaisina kehystämiskäytöinä kehysten kautta. Myös eräänlaisia yksittäisiä poliittisia nostoja voitiin havaita, liittyen aiheisiin, jotka eivät välttämättä ensi näkemältä liity aiheeseen, mutta pystyttiin sitomaan keskustelun aiheisiin. Tätä voisi esimerkiksi havainnollistaa siten, että Suomen sekä yritysten vakoilun nähtiin vaikuttavan talouteen ja tätä kautta jopa työllisyystilanteeseen tai turvallisuustilanteen liittäminen maahanmuuttoon.

Samalla myös jonkinlaista muilta oppimista sekä vertaamista eli jossain mielessä kuulumista tiettyyn joukkoon nostettiin esiin. Tämä tapahtui positiivisesti, eli tehdään niin kuin muut meidän viiteryhmässämme muissa Pohjoismaissa ja muissa länsimaissa, toimimalla samankaltaisesti ja hyväksi havaituilla tavoilla. Toisaalta tätä ajateltiin myös negatiivisesti eli koska muutkin tekevät tiedustelua, niin meidänkin täytyy. Myös yhteistyön tekeminen tai muilta oppiminen nousi esiin, ja se liittyi erityisesti näiden lakien säätämisen prosessiin sekä tiedustelutoimintaan ja valvontajärjestelmän toimintaan yleisesti. Aikaan liittyvät kehykset nousivat myös esiin suhteellisen paljon tässä keskustelussa, ja tämä on jossain mielessä hyvä keino perustella omia näkemyksiään tai nostaa asioita esiin ongelmina tai ratkaisuina. Samalla huomionarvoista on se, että tämä prosessi oli vielä keskeneräinen lähetekeskustelun aikana, jolloin aikaulottuvuudella liikuttiin keskustelussa paljon ja tavallaan myös tulevaisuuden tuomilla mahdollisuuksilla, esimerkiksi juuri liittyen huolelliseen eduskuntakäsittelyyn.

Aineiston analyysissä voitiin huomata jakoa hallituspuolueiden ja oppositiopuolueiden välillä liittyen tiettyihin asioihin tai näkökulmiin mitä nostettiin esiin. Erityisesti tätä esitystä koskevat kriittisemmät puheenvuorot tai sellaiset, joissa viitattiin muihin asioihin, kuin tämän

lainsäädännön tärkeyteen tai sen hyväksynnän edistämiseen tulivat ilmi eniten oppositiopuolueiden puheenvuoroista. Nämä muut näkökulmat liittyivät useasti valvontajärjestelmän puutteisiin, valvontajärjestelmän tärkeyteen sekä ihmisten oikeuksien painottamiseen ja siihen onko tätä perustuslainmuutosta tarpeellista kiirehtiä ja onko sille riittävät perusteet. Mutta yleisesti arvioituna, keskustelussa nostettiin esiin samankaltaisia asioita eri puolueista ja varsinaisesti tiedustelumenetelmiä ja perustuslain muuttamista ei vastustettu. Kaikki eduskuntapuolueet myös puhuivat tästä asiasta aktiivisesti keskustelun aikana. Samalla tässä lähetekeskustelussa näkyi jonkinlainen valtakamppailu siitä, että eduskunta saisi lisää valvontavaltaa suhteessa Suojelupoliisiin. Keskustelussa esiin nousut parlamentaarisen valvonnan ulottaminen Suojelupoliisiin toimintaan ja jonkinlaiset tulkinta erimielisyydet siitä tapahtuuko näin, sekä myös viittaukset Suojelupoliisiin valvonnan historialliseen keskusteluun kertovat tästä.

Kuten ylempänä on todettu, niin läpi aineiston turvallisuuden arvo nousi joko suoraan tai implisiittisesti tärkeämmäksi arvoksi kuin yksityisyyden suoja tai muut esiin nousseet arvot. Tämä sopii hyvin yksityisyyden laskelman -käsitteen ajatukseen, jossa siis yritetään maksimoida jossakin asiassa hyödyt ja juuri tietojen paljastaminen arvioidaan hyödylliseksi jossakin tietyssä tilanteessa. Tässä tapahtui siis vaihtokauppa turvallisuuden ja yksityisyyden suojan välillä, eli kansalaiset saavat lisää turvallisuutta menettämällä omaa yksityisyyden suojaansa. Yksityisyyden laskelma -käsite avaa myös sitä mekanismia, miten tämä vaihtokauppa tapahtui. Arvohierarkiaa voidaan ajatella myös yksityisyyden paradoksin yhteiskunnallisen ulottuvuuden kautta siten, että yksityisyyden liiallinen suojaaminen ehkäisee joidenkin muiden tärkeiden asioiden saavuttamista tai ylipäättänsä jonkinlaiseen muutokseen vastaamista. Juuri tämän tasapainoilun eri arvojen tai oikeuksien välillä pystyi havaitsemaan tästä lähetekeskustelusta sekä myös yhteiskunnalliseen muutokseen vastaamisen tärkeyden. Samalla myös vaihtokauppa eli jonkinlainen laskelma tapahtui valtion itsensä näkökulmasta. Valtiolle mahdollistetaan tai tarkemmin ilmaistuna Suojelupoliisille toimivaltaisena viranomaisena, lisää keinoja valvoa, mutta samaan aikaan sen valvontaa vahvistettiin.

Perusoikeuksiin voidaan tämän tutkielman valossa liittää ajatus niiden kestävydestä ja siitä, että niiden muuttaminen on mahdollista vain erityisen poikkeuksellisissa tilanteissa tai silloin, kun jotkin kaksi perusoikeutta on vastakkain. Näissä perusoikeuksien muutostilanteissa erilaiset muutokset voidaankin nähdä tehtävän vain rajoitetusti ja tarkalla tavalla.

Yleisesti ottaen valvontaa itsessään, esimerkiksi tietoverkoissa tapahtuvaa ei suoranaisesti nostettu esiin ongelmana, kuin muutamaan otteeseen. Toki valvonnan laajuus ja tietynlainen kontrolloimattomuus nostettiin esiin ongelmana eli siis massavalvonnan ongelma, joka tarkoittaa sitä, että valvonta tapahtuu kohdentamattomasti sekä laajamittaisesti.

Massavalvonnan mahdollisuutta pidettiin keskustelun valossa sekä mahdollisena, että mahdottomana. Nämä molemmat näkökulmat perusteltiin säädettävän lainsäädännön tuomilla rajoituksilla. Tätä valvonnan olemuksen yleistä ongelmallisuutta myös siis epäsuorasti käsiteltiin, mutta tässä keskustelussa valvonnan harjoittamisen oikeus suhteessa ihmisiin autonomisina toimijoina ei ylipäättäen noussut selkeästi esiin, vaan juuri ennemminkin valvonnan sekä tiedustelun tarpeen perustelun ja huonojen puolten rajoittamisen sekä kontrolloimisen kautta. Tässä taustalla voi vaikuttaa juuri teknologisen kehityksen ja digitalisaation jonkinlainen pakottava ja kokonaisvaltainen luonne. Samalla siihen mahdollisesti vaikutti ajatus valtion oikeudesta ja tehtävästä valvoa omaksi ja kansalaisten eduksi. Eli valvontaa pidettiin jossain mielessä luonnollisena ja tavallisena, joka on tavallaan normaali asiantila. Mahdollisesti ajatus siitä, että koska muutkin harjoittavat tämänkaltaista valvontaa niin on Suomen ja suomalaisten etu tehdä näin myös, vaikutti tähän.

Valvonta näkyi lähete keskustelun valossa sellaiselta toiminnalta, joka kuuluu olennaisesti valtion tehtäviin monessakin mielessä. Toki tässä lähete keskustelussa käsiteltiin tiettyä valvonnan muotoa liittyen tiettyyn kontekstiin, joka tietysti ohjaa valittuja näkökulmia. Lähete keskustelun valossa saa kuvan siitä, että valvonta on jossain mielessä laajalle levinnyttä ja erilaiset tiedonpalaset yhdistyvätkin rihmastomaisesti verkkoliikenteessä. Lähete keskustelussa viitattiinkin siihen, että tiedustelutoimijat jakavat tietoa keskenään ja tietoa ylipäättänsäkin yhdistellään.

Vaikka lähete keskustelussa yhteiskunnan digitalisaatio ja teknistyminen jäi jossain mielessä turvallisuushuolien alle, niin se nousi kuitenkin olennaisena näkökulmana esiin, ja juuri tämä teknologinen kehitys onkin mahdollistanut valvonnan uudenlaisen olemuksen. Tähän teknologisen kehityksen ja valvonnan väliseen suhteeseen keskustelussa myös viitattiin ongelmana. Toisaalta myös yksityisyyden suojaa arvioitiin ongelmana siinä mielessä, että sen suojaaminen tai ainakin liiallinen suojaaminen ehkäisee kyvyn vastata yhteiskunnan ja maailman muutokseen. Mutta toisaalta lähete keskustelun valossa yksityisyyden suoja oli tärkeä arvo, joka suojaaa kaikkialla läsnä olevalta valvonnalta ja perusoikeutena sitä voidaan

rajoittaa vain silloin, kun vaihtokauppaan liittyvässä tilanteessa yksityisyyden suoja ei ole niin tärkeä kuin jokin muu asia.

6 Loppupäätelmät

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että lähetekeskustelu keskittyi pitkälti turvallisuuteen, valvontajärjestelmään ja ihmisten oikeuksiin, jotka oli sidottu tiiviisti tiedustelutoimivaltuuksien hyväksymiseen. Yksityisyyden laskelman käsitteen kautta hahmotettuna turvallisuuden ja yksityisyyden suojan välillä tehtiin vaihtokauppa, jolloin Suomen lainsäädännössä yksityisyyden suojaa heikennettiin, jotta yhteiskuntaa voidaan paremmin suojata turvallisuushilta. Valvontajärjestelmä ja yksityisyys myös nostettiin esiin lähetekeskustelussa, rajoittamaan tiedustelutoimivaltuuksien tuomia uusia valvontakeinoja tai tiedustelutoimivaltuuksia ja tämä oli tavallaan tälle vaihtokaupalle edellytys. Kuten todettua turvallisuus nousi arvona olennaisemmaksi kuin yksityisyyden suoja, mutta molemmat näistä olivat silti tärkeitä asioita. Valvonta voidaan ymmärtää näiden kahden arvon välissä, vaikka sillä on toki itsessään oma tärkeä arvonsa. Valvontaa siis kohdistetaan ihmisiin ja samanaikaisesti luotiin valvontajärjestelmä, joka kohdistuu valvojiin.

Yksityisyyden laskelma oli käsitteenä käyttökelpoinen kuvaamaan isossa kuvassa sitä mekanismia, jolla yksityisyyden suojaa rajoitettiin ja myös suojattiin sekä toisaalta sitä, miten ja millä edellytyksillä tiedustelutoimivaltuuksia mahdollistettiin. Yksityisyyden paradoksi yhteiskunnallisesti ymmärrettynä täydensi ja auttoi hahmottamaan yksityisyyden suojan olemusta suhteessa muuttuneeseen valvontaan ja maailmaan. Valvontaan liittyvät teoriat tutkimuksen tulosten ja aineiston valossa eivät olleet niin olennaisia. Toisaalta niiden tarkoitus oli myös hahmottaa sitä maailmaan, jossa nykymuotoinen valvonta tapahtuu eli tavallaan niitä taustaoletuksia, jotka osaltaan luovat tässä lähetekeskustelussa havaittavan eri arvojen välisen ristivedon sekä muun problematiikan, joka liittyy valvontaan ja yksityisyyden suojaan.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys selitti siis tätä tiedustelulakikokonaisuutta kokonaisuutena hyvin, mutta vain osittain, kun tarkastellaan tehtyä analyysia ja aineistoa. Toisaalta teoreettisen viitekehysten rooli tässä opinnäytteessä oli myös selittää sitä kontekstia, missä valvonta ja yksityisyys saavat muotonsa ja toisaalta hahmottaa näiden käsitteiden olemusta nykypäivänä.

Yksityisyyden ja valvonnan käsitteet ovat sellaisia, että niillä on oma konkreettinen muotonsa, mutta ne täsmentyvät esimerkiksi monesti erilaisiin poliittisiin kokonaisuuksiin. Kun tässä työssä analysoitiin muitakin kehyksiä eli muitakin asioita kuin valvontaan ja

yksityisyyteen liittyviä, niin voidaan siis hahmottaa paremmin myös valvonnan ja yksityisyyden käsitteiden suhteita muihin asioihin, ilmiöihin sekä käsitteisiin. Tämä auttaa paremmin ymmärtämään valvonnan ja yksityisyyden yhteiskunnallista merkitystä. Yhteiskunnallisten arvojen hierarkian hahmottaminen ja ne edellytykset, millä tämä hierarkia rakentuu tässä kontekstissa, on yksi tämän opinnäytteen tutkimustuloksista.

Ajoittaiseksi haasteeksi tässä tutkielmassa, käytetyn menetelmän osalta, muodostui rajanveto eri kehystämiskäsitteiden sekä kehyksien välillä. Monesti puheenvuorosta pystyi tulkitsemaan, että esimerkiksi turvallisuustilanteella tai sen muutoksella oikeutettiin uusien tiedustelumenetelmien käyttöä, mutta turvallisuustilanne voi myös samaan aikaan olla ongelma tai syy ongelmalle. Tätä pyrittiin tulkitsemaan puheenvuoron pitäjän näkökulmasta, kielellisistä vihjeistä ja hyödyntäen analyysityökaluja.

Kuten ylempänä on kuvailtu, niin tämä koko tiedustelulainsäädäntökokonaisuuden prosessi oli pitkä ja koski useita eri lakeja. Paljon keskusteluja tähän kokonaisuuteen liittyen on käyty siis jo ennen hallituksen esitysten antamista erilaisissa instansseissa sekä julkisuudessa. Samalla myös toinen tärkeä huomio on se, että kaikkien lakien käsittely kesti pitkään ja niihin kuului useita eduskuntakeskusteluja ja valiokuntakäsittelyjä. Samalla prosessin aikana julkisuudessa ja varmasti myös ”piilossa” julkisuudelta käytiin keskusteluja. Eli monet asiat ovat voineet vaikuttaa koko tähän prosessiin ennen ja jälkeen lähetekeskustelun, ja tämä voikin näkyä esimerkiksi siinä, että tietyt näkökulmat ja asiat olivat muotoutuneet selkeiksi tähän kokonaisuuteen liittyen, josta sitten ammennettiin eduskuntakeskusteluun.

Kuten aikaisemmin on jo mainittu, niin tässä työssä tehdyt tulkinnat aineistosta ovat tämän työn tekijän tulkintoja ja on mahdollista, että toinen tulkitsija voi tulkita samoilla tai erilaisilla menetelmillä aineistoa eri tavalla. Vaikka käytetyssä tutkimusmenetelmässä ja kehysteoriassa on omat ylempänä tarkemmin kuvatut ongelmansa, niin voisi kuitenkin arvioida, että samankaltainen merkitys tästä keskustelusta yleisesti välittyisi hyödyntäen samoja menetelmiä ja teorioita. Tämänkaltaista tutkimusta ja sen tuloksia myös vahvistaisi varmasti useampi tulkitsija. Käytettyä menetelmää voisi yrittää hyödyntää myös jatkossa poliittisten puheenvuorojen analysointiin parlamentissa ja yrittää selvittää vielä sen parempi käyttökelpoisuus. Tutkimuskysymyksiin kuitenkin arvioitiin pystyttäneen vastaamaan. Eri kehyksistä ja kehystämiskäsitteistä tehty analyysi vastaa suoraan tutkimuskysymyksiin liittyen siihen, minkälaisia politiikkaongelmia, syitä ongelmille, ratkaisuja ja perusteluja sekä oikeuttamista lähetekeskustelussa esiintyi. Määrällinen analyysi antaa myös jonkinlaisen

painokertoimen niille asioille ja kehyksille, jotka olivat keskeisiä tässä lähetekeskustelussa, ottaen huomioon toki tähän liittyvät ongelmat. Tämä kehyksien ja kehystämiskäsitteiden analyysi myös vastaa tutkimuskysymyksiin siitä, minkälaisia merkityksiä valvonnalle ja yksityisyydelle annetaan tässä lähetekeskustelussa ja valaisee näiden kahden käsitteen välisen suhteen laatua tämän lähetekeskustelun valossa. Samalla vastataan yleisemmin myös siihen, minkälaisia merkityksiä tästä lähetekeskustelusta voidaan havaita ja miten ne painoutuivat tässä aineistossa. Tätä jossain mielessä laajempaa tutkimusongelmaa tarkasteltiin vielä asettamalla analyysin tulokset, ja tässä työssä käytetyt teoriat rinnakkain ja hahmotettiin niiden välistä suhdetta.

Tätä työtä pitää kuitenkin ajatella kontekstissaan ja ottaa huomioon kvalitatiivinen sekä tulkinnallinen tutkimusote ja tämän työn jossain mielessä tapaustutkimuksellinen luonne sekä aineiston rajoittuneisuus, joten liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei voi vetää.

Jatkotutkimusaiheina voisi ajatella olevan vielä laajemmalla eduskunnan keskustelujen aineistolla tehty analyysi tästä tiedustelulakikokonaisuudesta hyödyntäen samaa menetelmää tai samankaltaisia menetelmiä, mutta myös muunkinlaisia. Tämän työn tutkimusongelma on myös kiinnostava eli yksityisyyden ja valvonnan suhde ja tätä voisi tutkia eduskunnan aineistolla myös pidemmällä aikavälillä koskien esimerkiksi useita eri hallinnon projekteja tai keskenään erilaista lainsäädäntöä ja niistä käytyjä eduskuntakeskusteluja, jotka liittyvät siis näihin käsitteisiin. Samalla myös yleisesti mielenkiintoisena näkökulmana tätä tutkielmaa tehdessä, nousi esiin ajatus siitä, että eduskunnan keskusteluja voisi tutkia siten, että yrittää hahmottaa niitä asioita ja teemoja, jotka ovat eduskunnassa merkityksellisiä tai mistä on ylipäättänsä puhuttu eniten vuosien saatossa. Mielenkiintoista olisi myös tutkia valvontateorioiden valossa valtion erilaisia valvontamekanismeja ja hahmottaa niiden tarkempi olemus. Yksityisyyden laskelma -käsitteenä voisi olla myös sovellettavissa muunlaisten käsitteiden ymmärtämiseen ja sitä voisikin mahdollisesti hyödyntää hyvinkin erilaisissa tutkimuksissa.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Pöytäkirjan asiakohta PTK 9/2018 vp. 2021. Saatavilla

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_9+2018+6.aspx> Luettu 22.6.2022.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 9/2018 vp. 2021. Saatavilla

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_9+2018+7.aspx> Luettu 12.10.2023.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 9/2018 vp. 2021. Saatavilla

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_9+2018+8.aspx> Luettu 12.10.2023.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 9/2018 vp. 2021. Saatavilla

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_9+2018+9.aspx> Luettu 12.10.2023.

Lähdeluettelo

Bauman, Zygmunt (1992): *Intimations of Postmodernity*. Lontoo: Routledge.

Barnes, Susan B. (2006): *A Privacy Paradox: Social Networking in the United States*. First Monday 11:9.

Bateson, Gregory (2000): *Steps to an Ecology of Mind*. Chicago: The University of Chicago Press.

Beniger, James (1986): *The Control Revolution: Technological and Economic Origins of the Information Society*. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.

Bogard, William (2006): Surveillance Assemblages and Lines of Flight. Teoksessa Lyon, David (toim.): Theorizing Surveillance: The Panopticon and Beyond. Lontoo ja New York: Routledge, 97–122.

Chadwick, Andrew (2006): Internet Politics: States, Citizens, and New Communication Technologies. New York: Oxford University Press.

Deleuze, Gilles & Guattari, Félix (1987): A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Deleuze, Gilles & Parnet, Claire (2002): Dialogues II . Lontoo: Continuum.

Dienlin, Tobias & Trepte, Sabine (2015): Is the Privacy Paradox a Relic of the Past? An In-Depth Analysis of Privacy Attitudes and Privacy Behaviors. *European Journal of Social Psychology* 45:3, 285–297.

Eduskunta (2019a): Tiedustelulait.

<https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/tiedustelulait.aspx> Luettu 17.5.2023.

Eduskunta (2019b): Uutisointia.

<https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/tiedustelulait/Sivut/uutisointia.aspx> Luettu 2.6.2023.

Eduskunta (2023a): Eduskunnan tehtävät.

<https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan_tehtavat/Sivut/default.aspx> Luettu 10.6.2023.

Eduskunta (2023b): Lakien säätäminen eduskunnassa.

<https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan_tehtavat/lakiensaattaminen/Sivut/default.aspx> Luettu 10.6.2023.

Eklund, Ville (2015): Kansanedustajat valmiita laajentamaan viranomaisten oikeutta verkkovalvontaan. MTV 23.4.2015. <<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kansanedustajat->

valmiita-laajentamaan-viranomaisten-oikeutta-verkkovalvontaan/5018750#gs.709gqx> Luettu 16.5.2023.

Entman, Robert (1993): Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication* 43:4, 51–58.

Epstein, Richard A. (1994): The Legal Regulation of Genetic Discrimination: Old Responses to New Technology. *Boston University Law Review* 74:1, 1–24.

Etzioni, Amitai (1999): *The Limits of Privacy*. New York: Basic Books.

Foucault, Michel (2005): *Tarkkailla ja rangaista*. Suomentanut Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.

Fried, Charles (1968): Privacy. *Yale Law Journal* 77:3, 475–493.

Friedrich, Carl J. & Brzezinski, Zbigniew K. (1965): *Totalitarian Dictatorship and Autocracy* (2. painos). Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Goffman, Ervin (1986): *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience* (2. painos). Boston: Northeastern University Press.

Haggerty, Kevin D. (2006): *Tear Down the Walls: On Demolishing the Panopticon*. Teoksessa Lyon, David (toim.): *Theorizing Surveillance: The Panopticon and Beyond*. Lontoo ja New York: Routledge, 23–45.

Haggerty, Kevin D. & Ericson, Richard V. (2000): The Surveillant Assemblage. *British Journal of Sociology* 51:4, 605–622.

Hamelink, Cees (2000): *The Ethics of Cyberspace*. London: SAGE Publications Ltd.

Isaksson, Guy-Erik (2017): Eduskunta – kohti normaalia parlamentarismia. Teoksessa Niemi, Mari K. & Raunio, Tapio & Ruostetsaari, Ilkka (toim.): *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino Oy, 139–159.

Jiang, Xinyu; Goh, Tiong-Thye & Liu, Mengjun (2022): On Students' Willingness to Use Online Learning: A Privacy Calculus Theory Approach. *Frontiers in Psychology* 13:880261, 1–11.

Kervinen, Elina & Pietiläinen, Tuomo (2018): Hallitus esittelee tiedustelulait torstaina, ja oppositio saa suuren vallan – Sdp voi yksin estää tiedustelulakien säätämisen kiireellisenä. HS 24.1.2018. <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005537530.html>> Luettu 30.5.2023.

Kortesoja, Matti (2022): Banalisation of Communications Surveillance in the Debate on Finnish Intelligence Legislation. *European Journal of Communication* 38:4, 329–344.

Koskela, Ilkka (2018): Neljä kehystä tiedustelulaeista: Tiedustelulakihanke Suomen uutismediassa 18.4.2017 – 1.3.2018. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Kuukasjärvi, Kimmo (2023): Tullut jäädäkseen! Kansallisen turvallisuuden tulo osaksi Suomen turvallisuuskäsitysten kenttää vuosina 2001–2022. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Laufer, Robert S. & Wolfe, Maxine (1977): Privacy as a Concept and a Social Issue: A Multidimensional Developmental Theory. *Journal of Social Issues* 33:3, 22–42.

Lehtonen, Marko-Oskari (2019): Eduskunta hyväksyi siviili- ja sotilastiedustelulait. IL 11.3.2019. <<https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/24f22e84-e245-47d8-9fda-c175243d5723>> Luettu 2.6.2023.

Los, Maria (2006): Looking into the Future: Surveillance, Globalization and the Totalitarian Potential. Teoksessa Lyon, David (toim.): *Theorizing Surveillance: The Panopticon and Beyond*. Lontoo ja New York: Routledge, 69–94.

Lowenthal, Mark (2006): *Intelligence: From Secrets to Policy* (3. painos). Washington: CQ Press.

Lyon, David (1994): *Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Lyon, David (2001): *Surveillance Society: Monitoring Everyday Life*. Buckingham: Open University Press.

Lyon, David (2015): *Surveillance After Snowden*. Cambridge: Polity.

Mannonen, Lasse (2020): ”Miksi emme luottaisi?” Retorinen tarkastelu suomalaisen tiedustelulainsäädännön lähetekeskustelusta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Marx, Gary T. (2012): Preface: “Your Papers Please”: Personal and Professional Encounters with Surveillance. Teoksessa Ball, Kirstie & Haggerty, Kevin D. & Lyon, David (toim.): *Routledge Handbook of Surveillance Studies*. Abingdon, Oxon ja New York: Routledge, xx–xxxii.

Mathiesen, Thomas (1997): The Viewer Society: Michel Foucault's Panopticon Revisited. *Theoretical Criminology* 1:2, 215–234.

Miller, Arthur (1971): *The Assault on Privacy: Computers, Data Banks, and Dossiers*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press.

Mäntymaa, Eero (2017): Olisiko tiedustelulaki estänyt Turun iskun? Tuskin, sanovat lakiasiantuntijat. Yle 23.8.2017. <<https://yle.fi/a/3-9791280>> Luettu 22.5.2023.

Nilola, Merja (2016): Kirjeen, puhelun ja verkkoviestin perustuslain suoja kaventumassa – lisää valtaa tiedusteluun. Yle 11.10.2016. <<https://yle.fi/a/3-9220818>> Luettu 16.5.2023.

Nilola, Merja (2017): Tutkijat nihkeinä tiedustelulakien kiireelliselle säätämiselle – ”En näe Suomeen kohdistuvaa poikkeuksellista uhkaa tai kriisiä”. Yle 31.7.2017. <<https://yle.fi/a/3-9738553>> Luettu 19.5.2023.

Oikeusministeriö (2016): Työryhmä ehdottaa muutosta perustuslain luottamuksellisen viestin suojaan koskevaan säännökseen. <<https://oikeusministerio.fi/-/tyoryhma-ehdottaa-muutosta-perustuslain-luottamuksellisen-viestin-suojaan-koskevaan-saannokseen>> Luettu 16.5.2023.

Oikeusministeriö (2022): Perus- ja ihmisoikeudet. <<https://oikeusministerio.fi/perus-ja-ihmisoikeudet>> Luettu 22.6.2022.

Oikeusministeriö (2023): Perustuslain 10 §:n tarkistaminen, luottamuksellisen viestin suoja. <<https://oikeusministerio.fi/hanke?id=27ebb554-f57c-4903-873e-3af5f3dec8c7>> Luettu 17.5.2023.

Paasonen, Jyri & Widlund, Joonas (2023): Oikeusvaltio ja valvontavaltio. Sähköisen valvonnan haasteet yksityisyydelle ja tietosuojalle. Teoksessa Mäntylä, Niina & Viljanen, Jukka & Perttola, Laura (toim.): Tieto, valta ja vaikuttaminen oikeusvaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 151–164.

Pekonen, Kyösti (2011): Puhe eduskunnassa. Tampere: Vastapaino.

Petronio, Sandra (2002): Boundaries of Privacy: Dialectics of Disclosure. Albany: State University of New York Press.

Pietiläinen, Tuomo (2017): Oikeusasiamies ja oikeuskansleri arvostelevat tiedustelulain ehdotuksia – Supon oikeudet kasvamassa huomattavasti. HS 21.6.2017. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005264451.html>> Luettu 25.5.2023.

Pohjanpalo, Olli (2018): Kiire tiedustelulakien säätämisessä epäilyttää oppositiota. HS 21.2.2018. <<https://www.hs.fi/paivanlehti/21022018/art-2000005575527.html>> Luettu 31.5.2023.

Poster, Mark (1990): The Mode of Information: Poststructuralism and Social Context. Cambridge: Polity Press.

Puolustusministeriö (2015): Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja. Tiedonhankintalakityöryhmän mietintö. <https://www.defmin.fi/files/3016/Suomalaisen_tiedustelulainsaadannon_suuntaviivoja.pdf> Luettu 16.10.2023.

Puolustusministeriö (2017a): Ehdotus sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. Työryhmän mietintö.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79757/PLM_Ehdotus%20sotilastiedustelua%20koskevaksi%20lainsaadannoksi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 16.10.2023.

Puolustusministeriö (2017b): Sotilastiedustelulainsäädäntö. Lausuntotiivistelmä.

<[https://www.defmin.fi/files/3988/PLM_2017_Sotilastiedustelu_Lausuntotiivistelma_\(2\).pdf](https://www.defmin.fi/files/3988/PLM_2017_Sotilastiedustelu_Lausuntotiivistelma_(2).pdf)> Luettu 16.10.2023.

Rein, Martin & Schön, Donald (1994): *Frame Reflection: Toward the Resolution of Intractable Policy Controversies*. New York: Basic Books.

Rein, Martin & Schön, Donald (1996) *Frame-critical Policy Analysis and Frame-reflective Policy Practice*. *Knowledge & Policy* 9:1, 85–104.

Richards, Neil (2015): *Intellectual Privacy: Rethinking Civil Liberties in the Digital Age*. Oxford: Oxford University Press.

Rinaldi, Chiara; van Schalkwyk, May CI; Egan, Matt & Petticrew, Mark (2022): *A Framing Analysis of Consultation Submissions on the WHO Global Strategy to Reduce the Harmful Use of Alcohol: Values and Interests*. *International Journal of Health Policy and Management* 11:8, 1550–1561.

Schön, Donald (1979): *Generative Metaphor: A Perspective on Problem-Setting in Social Policy*. Teoksessa Ortony, Andrew (toim.): *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 254–283.

Schön Donald (1991): *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. Farnham, Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Sisäministeriö (2014): *Suojelupoliisin hallinnollista asemaa ja tulohjausta sekä valvonnan kehittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti*.

<<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78975/Suojelupoliisin%20hallinnollista%20asemaa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> Luettu 16.10.2023.

Sisäministeriö (2017a): Siviilitiedustelulainsäädäntö. Siviilitiedustelulakityöryhmän mietintö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79759/SM_08_2017_Siviilitiedustelulainsaadanto.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 16.10.2023.

Sisäministeriö (2017b): Tiedustelulaki kirvoitti laajasti lausuntoja, palaute pääosin myönteistä. <<https://intermin.fi/-/tiedustelulaki-kirvoitti-laajasti-lausuntoja-palaute-paaosin-myonteista>> Luettu 18.5.2023.

Solove, Daniel (2008): Understanding Privacy. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.

STT (2015): Verkkotiedustelua pohtineen työryhmän ehdotukset julki. Keski-suomalainen 14.1.2015. <<https://www.ksml.fi/paikalliset/2607427>> Luettu 16.5.2023.

STT-YLE (2018): Häkkänen esittää hallitukselle perustuslain muuttamista kiireellisesti tiedustelulakien vuoksi. Yle 16.1.2018. <<https://yle.fi/a/3-10024875>> Luettu 30.5.2023.

Suomen perustuslaki 731/1999. Finlex.

<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>> Luettu 16.10.2023.

Tiainen, Minna (2020): Justifying and Challenging Digital Surveillance After the Snowden Revelations: An Analysis of Media and Political Debates in Finland. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Täysistunnon pöytäkirja PTK 9/2018 vp. 2018. Saatavilla

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/PTK_9+2018.pdf> Luettu 13.10.2023.

Valtioneuvosto (2015): Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163399/VNK_2015_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 16.10.2023.

Valtioneuvosto (2017): Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta. Hallituksen esitys HE1982017 vp.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_198+2017.pdf> Luettu 16.10.2023.

van Hulst, Merlijn & Yanow, Dvora (2016): From Policy “Frames” to “Framing”: Theorizing a More Dynamic, Political Approach. *The American Review of Public Administration* 46:1, 92–112.

Vartiainen, Niko (2018): Perustuslakivaliokunta puoltaa yksimielisesti tiedustelulakien muutosta ja pitää kiireellisenä julistamista mahdollisena. HS 21.9.2018.

<<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005836088.html?share=48c3494fd1a78fd934a4cd5e042ee2e6>> Luettu 2.6.2023.

Vincent, K. Steven (2011): Benjamin Constant and the Birth of French Liberalism. New York: Palgrave Macmillan.

Wiberg, Matti (2006): *Politiikka Suomessa* (1. painos). Porvoo: WSOY.